

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ “ЮРИДИЧНА
АКАДЕМІЯ УКРАЇНИ імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО”

**НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ
ПОСІБНИК**
З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
“ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО УКРАЇНИ”
ЧАСТИНА 1

Харків
2013

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ “ЮРИДИЧНА
АКАДЕМІЯ УКРАЇНИ імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО”

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК

**ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ
ТА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ
З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
“ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО УКРАЇНИ”**

ЧАСТИНА 1

(галузь знань 0304 “Право”,
освітньо-кваліфікаційний рівень “Бакалавр”,
напрям підготовки 6.030401 “Правознавство”)

для студентів II курсу денної форми навчання

**Харків
2013**

Навчально-методичний посібник для самостійної роботи та практичних занять з навчальної дисципліни “Цивільне право України”. Ч. 1 (галузь знань 0304 “Право”, освітньо-кваліфікаційний рівень “Бакалавр”, напрям підготовки 6.030401 “Правознавство”) для студентів II курсу денної форми навчання / уклад.: В. І. Борисова, Л. М. Баранова, В. І. Крат та ін. – Х. : Нац. ун-т “Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого”, 2013. – 169 с.

У к л а д а ч і :

В. І. Борисова (вступ, тема 1, словник основних термінів),	І. В. Курафєєва (тема 25),
Л. М. Баранова (теми 14, 19, критерії оцінювання знань і умінь студентів у співавт.),	К. О. Маслова-Юрченко (тема 9 у співавт.),
В. І. Крат (тема 2),	Я. В. Новохатська (теми 21, 24),
В. М. Балюк (тема 23),	О. П. Печений (тема 22),
О. О. Біляєв (тема 8 у співавт.),	С. Н. Приступа (тема 4),
Л. М. Долгополова (тема 13 у співавт.),	С. Є. Сиротенко (теми 14, 16 у співавт.),
М. В. Домашенко (тема 11 у співавт.),	О. Е. Сімсон (тема 30),
А. Г. Донець (тема 5),	О. М. Соловійов (тема 3, критерії оцінювання знань і умінь студентів у співавт.),
А. М. Євков (тема 28),	І. А. Спасибо (тема 17),
С. О. Ємельянчик (тема 11 у співавт.),	І. В. Спасибо-Фатєєва (теми 7, 15)
Р. М. Замуравкіна (тема 18),	О. А. Сурженко (тема 13),
А. М. Іванов (тема 16 у співавт.),	Р. І. Таш’ян (тема 11 у співавт.),
К. Ю. Іванова (тема 19 у співавт.),	Є. О. Тупицька (тема 26),
В. М. Ігнатенко (тема 6),	М. В. Ус (тема 13 у співавт.),
А. М. Ісаєв (тема 10),	Ю. Є. Ходико (тема 9 у співавт.),
К. В. Кацюба (тема 8 у співавт.),	Н. Є. Яркіна (тема 27),
В. М. Крижна (тема 29),	В. Л. Яроцький (тема 20)

Рекомендовано до видання редакційно-видавничою радою університету (протокол № 2 від 14.02.2013 р.)

1. ВСТУП

“Цивільне право України” є однією з фундаментальних навчальних дисциплін. На другому курсі навчання передбачається вивчення предмета і методу цивільного права, його системи і джерел; загальних положень цивільного права, зокрема, положень про: цивільні правовідносини, фізичних і юридичних осіб та інших учасників цивільних відносин, об’єкти цивільних прав, правочини, відносини представництва, строки та терміни, здійснення та захист цивільних прав, виконання цивільних обов’язків, цивільно-правову відповідальність, а також засвоєння положень таких підгалузей, як речове право, право інтелектуальної власності, спадкове право.

Вивчення цих питань сприяє усвідомленню майбутніми фахівцями значення норм права, які регулюють особисті немайнові та майнові відносини (цивільні відносини) між фізичними та юридичними особами, а також іншими їх учасниками: державою Україною, АРК, територіальними громадами, іноземними державами та іншими суб’єктами публічного права; зростанню ролі цивільного законодавства в умовах ринкової економіки.

Завданням навчальної дисципліни є:

- опанування студентами необхідних теоретичних положень, що вироблені цивілістичною думкою;
- освоєння нормативного матеріалу, закріпленого системою цивільного законодавства України;
- ознайомлення з судовою та іншою практикою застосування норм цивільного законодавства.

Мета навчальної дисципліни – засвоєння основних правових категорій і інститутів, формування правового мислення, вироблення вмінь тлумачити і аналізувати норми цивільного законодавства, набуття навичок практичного застосування теоретичних знань та цивільно-правових норм до конкретних відносин.

При вивченні цивільного права України застосовуються наступні форми навчальної роботи: лекції, практичні заняття, колоквиуми, ділові ігри, консультації, індивідуальні навчально-

дослідні завдання, самостійна робота студентів, що методично забезпечуються програмою навчальної дисципліни “Цивільне право України”, завданнями до практичних занять, переліком питань для самостійної роботи, завданнями для індивідуальної роботи студентів, тестами.

Оцінювання знань студентів з навчальної дисципліни “Цивільне право України” здійснюється на основі результатів поточного модульного контролю (ПМК) і підсумкового контролю знань (ПКЗ). Підсумковою формою контролю знань студентів є іспит, який має на меті перевірити рівень засвоєння теоретичних знань, вміння застосовувати ці знання при вирішенні конкретних практичних завдань.

У результаті вивчення навчальної дисципліни “Цивільне право України” (частина 1) студенти повинні:

- **знати** стан основних проблем науки цивільного права;
- **вільно орієнтуватися** в системі цивільного законодавства та судовій практиці з цивільних справ;
- **вміти** правильно тлумачити та застосовувати норми цивільного права; грамотно проводити юридичний аналіз обставин, що склалися у конкретних відносинах; самостійно працювати з навчальними та науковими джерелами; використовувати здобутки науки цивільного права для вирішення казусів; обґрунтовано і мотивовано приймати рішення по завданнях та належно їх оформлювати.

2. ЗАГАЛЬНИЙ РОЗРАХУНОК ГОДИН ЛЕКЦІЙ, ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ, САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

№ п/п	Тема	Усього годин	У тому числі		
			лекції	практичні заняття	самостійна робота
1	2	3	4	5	6

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ І

1	Цивільне право – галузь приватного права	8	2	2	4
2	Джерела цивільного права	6	2	2	2
3	Загальна характеристика цивільного права зарубіжних країн	4	-	-	4
4	Наука цивільного права і цивільне право як навчальна дисципліна	4	-	-	4
5	Поняття, зміст та види цивільних правовідносин	4	2	-	2
6	Фізична особа як суб'єкт цивільних правовідносин	16	6	6	4
7	Юридична особа як суб'єкт цивільних правовідносин	18	8	6	4
8	Держава Україна, Автономна Республіка Крим, територіальні громади як учасники цивільних відносин	4	-	-	4

1	2	3	4	5	6
---	---	---	---	---	---

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ II

9	Об'єкти цивільних прав	16	6	6	4
10	Особисті немайнові права	4	-	-	4
11	Правочини	16	6	6	4

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ III

12	Представництво	6	2	2	2
13	Здійснення суб'єктивних цивільних прав і виконання цивільних обов'язків. Захист цивільних прав	8	2	4	2
14	Цивільно-правова відповідальність	6	2	2	2
15	Строки та терміни у цивільному праві. Позовна давність	12	4	6	2
16	Загальна характеристика речового права та права власності	8	4	2	2
17	Набуття та припинення права власності	10	2	4	4

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ IV

18	Право спільної власності	10	4	4	2
19	Захист права власності	6	2	2	2
20	Речові права на чуже майно	6	2	-	4
21	Загальні положення про спадкування	14	6	4	4

Закінчення табл.

<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>	<i>6</i>
22	Спадкування за заповітом	6	2	2	2
23	Спадкування за законом	6	2	-	4
24	Здійснення спадкових прав	6	2	2	2
25	Спадковий договір	2	-	-	2
26	Загальна характеристика права інтелектуальної власності	8	4	-	4
27	Авторське право і суміжні права	6	2	2	2
28	Патентне право	6	2	2	2
29	Інститут засобів індивідуалізації учасників цивільного обороту, товарів і послуг	6	2	2	2
30	Інші види прав інтелектуальної власності	4	-	-	4
Усього		256*	78	68	90

* Із них індивідуальна робота – 20 год

ЗАТВЕРДЖЕНО
вченою радою Національного університету
“Юридична академія України
ім. Ярослава Мудрого”
(протокол № 3 від 16.11.2012 р.)

3. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ “ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО УКРАЇНИ”

1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА

1. Цивільне право – галузь приватного права

Об’єктивність поділу права на приватне і публічне. Поняття цивільного права як приватного права. Предмет та метод цивільного права. Функції цивільного права. Принципи цивільного права. Система цивільного права.

2. Джерела цивільного права

Поняття та види джерел цивільного права. Поняття та види актів цивільного законодавства. Конституція України як основа цивільного законодавства. Цивільний кодекс України як основний акт цивільного законодавства. Закони України як акти цивільного законодавства України. Регулювання цивільних відносин актами Президента України. Постанови Кабінету Міністрів України як акти цивільного законодавства. Особливості актів інших органів державної влади України, органів влади Автономної Республіки Крим, що регулюють цивільні відносини. Забезпечення верховенства норм Цивільного кодексу України. Цивільно-правовий договір як джерело цивільного права. Міжнародні договори як джерела цивільного права. Звичай як джерела цивільного права. Дія цивільного законодавства у часі, просторі та за колом осіб. Аналогія закону та аналогія права. Тлумачення цивільно-правових норм.

3. Загальна характеристика цивільного права зарубіжних країн

Основні цивільно-правові системи світу [романо-германська (континентальна), англо-американська]. Інші цивільно-правові системи світу.

4. Наука цивільного права і цивільне право як навчальна дисципліна

Поняття, предмет та методи цивільного права як науки. Цивільне право як навчальна дисципліна.

II. ЦИВІЛЬНІ ПРАВОВІДНОСИНИ

5. Поняття, зміст та види цивільних правовідносин

Поняття цивільного правовідношення. Елементи цивільного правовідношення. Суб'єкти цивільних правовідносин. Об'єкти цивільних правовідносин. Зміст цивільних правовідносин. Поняття та зміст суб'єктивних прав та обов'язків. Види цивільних правовідносин. Підстави виникнення, зміни та припинення цивільних правовідносин.

6. Фізична особа як суб'єкт цивільних правовідносин

Поняття фізичної особи. Цивільна правоздатність фізичної особи. Виникнення і припинення цивільної правоздатності фізичної особи. Обсяг цивільної правоздатності фізичної особи. Нікчемність правочинів та недійсність актів, що обмежують можливість фізичної особи мати не заборонені законом цивільні права та обов'язки. Співвідношення цивільної правоздатності та суб'єктивного цивільного права. Цивільна дієздатність фізичної особи та її обсяг. Обмеження цивільної дієздатності фізичної особи. Визнання фізичної особи недієздатною. Опіка та піклування.

Місце проживання фізичної особи та його цивільно-правове значення. Підстави, порядок та правові наслідки ви-

знання фізичної особи безвісно відсутньою та оголошення її померлою. Акти цивільного стану.

Фізична особа – підприємець. Принципи та умови здійснення підприємницької діяльності фізичною особою. Цивільно-правова відповідальність фізичної особи – підприємця. Управління майном, що використовується для підприємницької діяльності органом опіки та піклування. Банкрутство фізичної особи – підприємця.

7. Юридична особа як суб'єкт цивільних правовідносин

Поняття юридичної особи приватного права та її ознаки. Класифікація юридичних осіб.

Створення юридичної особи. Установчі документи юридичних осіб. Державна реєстрація юридичних осіб.

Індивідуалізація юридичної особи. Місцезнаходження юридичної особи. Найменування юридичної особи. Комерційне (фірмове) найменування підприємницьких товариств. Використання юридичними особами торговельних марок та географічних зазначень товарів (продукції), послуг, робіт, які вони випускають, надають, виконують.

Цивільна правоздатність та цивільна дієздатність юридичних осіб.

Органи юридичної особи та їх види.

Організаційно-правові форми юридичних осіб. Товариства та установи. Підприємницькі товариства. Господарське товариство та його види. Створення господарських товариств однією особою. Виробничий кооператив. Непідприємницькі товариства та їх види. Правовий статус установ. Філії та представництва юридичної особи.

Припинення юридичних осіб. Припинення юридичної особи у формі правонаступництва (злиття, приєднання, поділ та перетворення). Припинення юридичної особи у формі ліквідації. Добровільний порядок ліквідації юридичної особи. Припинення юридичної особи у формі ліквідації через процедуру банкрутства. Виділ юридичної особи.

8. Держава Україна, Автономна Республіка Крим, територіальні громади як учасники цивільних відносин

Правові форми участі держави, Автономної Республіки Крим, територіальних громад у цивільних відносинах. Органи та представники, через яких діють у цивільних відносинах держава, Автономна Республіка Крим та територіальні громади. Відповідальність за зобов'язаннями держави, Автономної Республіки Крим та територіальних громад.

9. Об'єкти цивільних прав

Поняття та види об'єктів цивільних прав. Матеріальні та нематеріальні блага як об'єкти цивільних прав. Речі та їх класифікація. Частина речі та складна річ. Головна річ та її належність. Продукція, плоди та доходи. Майно. Підприємство (єдиний майновий комплекс). Гроші. Валютні цінності як об'єкти цивільних правовідносин. Цінні папери та їх ознаки. Групи та види цінних паперів. Обороздатність цінних паперів. Цінні папери на пред'явника, іменні та ордерні цінні папери. Порядок передачі прав за цінними паперами. Документарні та бездокументарні цінні папери.

Дії та послуги як об'єкти цивільних правовідносин. Нематеріальні блага: результати інтелектуальної, творчої діяльності людини, інформація. Особисті немайнові блага фізичної особи.

10. Особисті немайнові права

Поняття, ознаки і класифікація особистих немайнових прав. Особисті немайнові права, що забезпечують природне існування фізичної особи та соціальне буття фізичної особи. Особисті немайнові права юридичних осіб. Обмеження особистих немайнових прав. Здійснення та захист особистих немайнових прав.

11. Правочини

Поняття правочину та його ознаки. Види правочинів. Умови дійсності правочинів. Законність змісту правочину. Здатність осіб до вчинення правочину. Форма вчинення правочину, її види. Захист прав та інтересів малолітніх, неповнолітніх чи непрацездатних дітей при вчиненні правочину їх батьками (усиновлювачами). Презумпція правомірності правочину. Державна реєстрація правочину та її значення. Місце вчинення правочину. Тлумачення змісту правочину. Відмова від правочину. Поняття та види недійсних правочинів. Правові наслідки недійсності правочину. Момент, з якого правочин вважається недійсним. Правові наслідки недійсності окремих частин правочину.

12. Представництво

Поняття та види представництва. Значення інституту представництва. Підстави виникнення представництва та його види. Представництво за законом. Представництво на підставі акта органу юридичної особи. Договірне представництво. Представництво за довіреністю. Комерційне представництво. Передоручення. Повноваження представника. Вчинення правочинів з перевищенням повноважень. Поняття і види довіреності. Форма та строк довіреності. Довіреність юридичної особи. Припинення представництва за довіреністю. Скасування довіреності. Відмова представника від вчинення дій, які були визначені довіреністю.

III. ЗДІЙСНЕННЯ ТА ЗАХИСТ СУБ'ЄКТИВНИХ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ

13. Здійснення суб'єктивних цивільних прав і виконання цивільних обов'язків. Захист цивільних прав

Поняття здійснення цивільних прав та виконання цивільних обов'язків. Межі здійснення цивільних прав. Зловживання правом. Виконання цивільних обов'язків. Право на захист цивільних прав та інтересів. Захист цивільних прав та інтересів судом. Захист цивільних прав та інтересів Президентом України, органами державної влади, органами влади Автономної Республіки Крим та органами місцевого самоврядування. Захист цивільних прав нотаріусом. Самозахист суб'єктивних цивільних прав та інтересів. Визнання незаконним правового акта органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим або органу місцевого самоврядування.

14. Цивільно-правова відповідальність

Поняття, ознаки та функції цивільно-правової відповідальності. Види та форми цивільно-правової відповідальності. Підстави та умови цивільно-правової відповідальності. Цивільно-правова відповідальність незалежно від наявності вини. Підстави звільнення від цивільно-правової відповідальності.

15. Строки та терміни у цивільному праві. Позовна давність

Поняття та визначення строку та терміну. Види цивільно-правових строків та термінів. Початок перебігу та закінчення строку. Порядок вчинення дій в останній день строку.

Поняття, значення і види дії позовної давності. Зміна тривалості позовної давності. Обчислення позовної давності. Початок перебігу, зупинення і переривання позовної давності. Перебіг позовної давності у разі залишення позову без розгляду.

Застосування позовної давності до додаткових вимог. Наслідки спливу позовної давності. Поновлення позовної давності. Вимоги, на які позовна давність не поширюється.

IV. ПРАВО ВЛАСНОСТІ ТА ІНШІ РЕЧОВІ ПРАВА

16. Загальна характеристика речового права та права власності

Загальна характеристика речового права. Види речових прав. Право власності. Суб'єкти права власності. Право власності Українського народу. Публічна і приватна власність. Поняття права приватної власності. Фізичні та юридичні особи як суб'єкти права приватної власності. Об'єкти права власності. Зміст права власності. Правомочності власника. Обов'язки власника. Загальні засади здійснення права власності. Межі права власності та підстави його обмеження.

17. Набуття та припинення права власності

Поняття і види підстав набуття права власності: первісні та похідні, загальні та спеціальні. Набуття права власності: юридичною особою публічного права; добросовісним набувачем на майно, відчужене особою, яка не мала на це права; на новостворене майно; на перероблену річ; на безхазяйну річ; на рухому річ, від якої власник відмовився; на знахідку; на бездоглядну домашню тварину; на скарб; шляхом привласнення загальнодоступних дарів природи; за набувальною давністю; в результаті приватизації державного майна та майна, що є в комунальній власності. Момент набуття права власності. Момент набуття права власності за договором. Правовстановлювальні документи.

Підстави припинення права власності. Відчуження власником свого майна. Відмова власника від права власності. Припинення права власності особи на майно, яке за законом не може їй належати. Припинення права власності внаслідок зни-

щення майна. Примусове відчуження земельних ділянок приватної власності, інших об'єктів нерухомого майна, що на них розміщені, з мотивів суспільної необхідності. Викуп пам'яток культурної спадщини. Реквізиція. Конфіскація. Інші підстави припинення права власності.

18. Право спільної власності

Поняття та види права спільної власності. Право спільної часткової власності. Порядок визначення часток у праві спільної часткової власності. Здійснення права спільної часткової власності. Тягар утримання майна, що є у спільній частковій власності, та визначення приналежності плодів, продукції і доходів від його використання. Право співвласника розпорядитися своєю часткою у праві спільної часткової власності. Переважне право купівлі частки у праві спільної часткової власності. Виділ частки із майна, що є у спільній частковій власності. Припинення права на частку у спільному майні за вимогою інших співвласників. Поділ майна, що є у спільній частковій власності.

Право спільної сумісної власності та його здійснення. Виділ частки із майна, що є у спільній сумісній власності. Поділ майна, що є у спільній сумісній власності.

19. Захист права власності

Загальні засади захисту права власності. Речово-правові способи захисту права власності. Витребування майна від особи, яка незаконно заволоділа ним (віндикаційний позов), та розрахунки при цьому. Особливості витребування майна від добросовісного набувача. Витребування грошей та цінних паперів. Захист права власності від порушень, не пов'язаних із позбавленням володіння (негаторний позов). Визнання права власності. Визнання незаконним правового акта, що порушує право власності. Особливості відшкодування шкоди, завданої власникові земельної ділянки, житлового будинку, інших будівель у зв'язку із зниженням їх цінності. Зобов'язально-правові способи захисту права власності.

20. Речові права на чуже майно

Загальна характеристика речових прав на чуже майно, їх види.

Право володіння чужим майном: суб'єкти, підстави виникнення та припинення. Обов'язок недобросовісного володільця щодо повернення майна особі, яка має на нього право власності чи інше право або яка є добросовісним володільцем.

Право обмеженого користування чужим майном (сервітут). Суб'єкти, об'єкти, види та зміст сервітуту, порядок його встановлення та припинення.

Право користування чужою земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб (емфітевізис). Підстави виникнення та припинення. Строк договору про надання права користування чужою земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб. Права та обов'язки власника земельної ділянки, наданої у користування для сільськогосподарських потреб, та землекористувача. Право землекористувача на відчуження права користування земельною ділянкою.

Поняття та підстави виникнення права користування чужою земельною ділянкою для забудови (суперфіцій). Права та обов'язки власника земельної ділянки, наданої для забудови, та землекористувача. Підстави та правові наслідки припинення права користування земельною ділянкою для забудови.

V. СПАДКОВЕ ПРАВО

21. Загальні положення про спадкування

Поняття та види спадкування. Відкриття спадщини. Час і місце відкриття спадщини. Спадкоємці. Право на спадкування, усунення від права на спадкування. Склад спадщини. Права та обов'язки осіб, які не входять до складу спадщини. Особливості спадкування окремих об'єктів. Спадкування обов'язку відшкодувати майнову шкоду (збитки) та моральну шкоду, яка була завдана спадкодавцем. Обов'язок спадкоємців відшкодувати витрати на утримання, догляд, лікування та поховання спадкодавця.

22. Спадкування за заповітом

Поняття заповіту та право на заповіт. Види заповіту. Форма заповіту. Права заповідача. Заповідальний відказ. Покладення. Встановлення сервітуту у заповіті. Право на обов'язкову частку у спадщині. Підпризначення спадкоємця. Скасування та зміна заповіту. Недійсність заповіту. Спадкування частини спадщини, що не охоплена заповітом. Виконання заповіту.

23. Спадкування за законом

Поняття спадкування за законом і коло спадкоємців за законом. Черговість спадкування за законом. Зміна черговості одержання права на спадкування. Спадкування за правом представлення. Розмір частки у спадщині спадкоємців за законом.

24. Здійснення спадкових прав

Здійснення права на спадкування. Прийняття спадщини. Поділ спадщини між спадкоємцями. Спадкова трансмісія. Відмова від прийняття спадщини. Відповідальність спадкоємців за борги спадкодавця. Відшкодування витрат, які переходять на спадкоємця. Охорона спадкового майна та управління ним. Оформлення права на спадщину.

Відумерлість спадщини.

25. Спадковий договір

Поняття, предмет та форма спадкового договору. Сторони в договорі, їх права і обов'язки. Забезпечення виконання та розірвання спадкового договору.

VI. ПРАВО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

26. Загальна характеристика права інтелектуальної власності

Поняття права інтелектуальної власності та його загальна характеристика. Підстави виникнення (набуття) права інтелектуальної власності.

27. Авторське право і суміжні права

Поняття авторського права. Об'єкти та суб'єкти авторського права. Співавторство. Виникнення авторського права. Особисті немайнові та майнові права автора, строки їх чинності та наслідки припинення.

Поняття і види суміжних прав. Об'єкти та суб'єкти суміжних прав.

Порушення авторських і суміжних прав, порядок і способи їх захисту.

28. Патентне право

Поняття патентного права. Винахід, корисна модель, промисловий зразок як об'єкти патентного права. Суб'єкти патентного права. Патент та його види. Майнові права інтелектуальної власності на винахід, корисну модель та промисловий зразок, строки їх чинності. Підстави та правові наслідки припинення чинності патенту та визнання його недійсним. Право попереднього користувача на винахід, корисну модель, промисловий зразок.

29. Інститут засобів індивідуалізації учасників цивільного обороту, товарів і послуг

Право інтелектуальної власності на засоби індивідуалізації учасників цивільного обороту, товарів і послуг.

Поняття комерційного (фірмового) найменування.

Поняття торговельної марки.

Право інтелектуальної власності на географічне зазначення та його зміст.

30. Інші види прав інтелектуальної власності

Право інтелектуальної власності на наукове відкриття, компонування інтегральної мікросхеми, раціоналізаторську пропозицію, сорт рослин, породу тварин, комерційну таємницю.

4. ЗАВДАННЯ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ ТА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Т е м а 1. Цивільне право – галузь приватного права

(колоквіум)

(питання для обговорення)

1. Критерії поділу права на приватне і публічне.
2. Місце цивільного права в системі права України.
3. Поняття цивільного права як галузі приватного права.
4. Предмет цивільного права.
5. Диспозитивний метод регулювання цивільних відносин та чинники, що зумовлюють його.
6. Принципи цивільного права.
7. Функції цивільного права.
8. Система цивільного права.

Список літератури

Азімов Ч. Поняття і зміст приватного права / Ч. Азімов // Вісн. Акад. прав. наук України. – 1998. – № 3. – С. 50-58.

Борисова В. Факторы, характеризующие гражданское право Украины как отрасль частного права / В. Борисова // Харьк. цивилист. школа: в духе традиций. – Харьков: Право, 2011. – С. 154-167.

Кодифікація приватного (цивільного) права України / за ред. А. Довгерта. – К., 2000. – 336 с.

Крат В. І. Взаємодія цивільного та податкового законодавства / В. І. Крат // Нотаріат для вас. – 2011. – № 10 (144). – С. 33-36.

Сивий Р. Стаття 1 ЦК: варіанти інтерпретації та можливості уточнення тексту / Р. Сивий // Право України. – 2005. – № 11. – С. 56-59.

Харьковская цивилистическая школа: в духе традиций: [моногр.] / под ред. И. В. Спасибо-Фатеевой; Нац. ун-т “Юрид. акад. Украины им. Ярослава Мудрого”. – Харьков : Право, 2011. – 295 с.

Т е м а 2. Джерела цивільного права

(питання для обговорення)

1. Поняття та види джерел цивільного права.
2. Акти цивільного законодавства як джерело цивільного права.
3. Цивільний кодекс України – основний акт цивільного законодавства.
4. Цивільно-правовий договір як джерело цивільного права.
5. Міжнародні договори як джерела цивільного права.
6. Звичай як джерела цивільного права.
7. Значення моральних засад суспільства для регулювання цивільних відносин.
8. Дія актів цивільного законодавства у часі, просторі та за колом осіб.
9. Застосування Цивільного кодексу України до врегулювання відносин у сферах господарювання, використання природних ресурсів, охорони довкілля, а також до трудових та сімейних відносин.
10. Тлумачення цивільно-правових норм.
11. Співвідношення загальних і спеціальних норм цивільного права.
12. Аналогія закону та аналогія права.

Завдання

1. Пан Дрейфус вирішив продати квартиру в будинку ЖБК, в якій він мешкав, пану Остен-Бакену. Нотаріус, до якого вони звернулися, заявив пану Дрейфусу, що той неправі цього зробити, бо вона належить на праві власності не йому, а ЖБК, членом якого він є. Заперечуючи проти цього, пан Дрейфус заявив, що він повністю сплатив вартість квартири ще у 1988 р. і відповідно до ст. 15 Закону України “Про власність” став її власником. Нотаріус погодився з тим, що особа, яка повністю сплатила вартість квартири, набуває право власності на неї, але

це стосується лише випадків, коли внески сплачувалися після набрання чинності цим Законом, тому на випадок з паном Дрейфусом зазначене правило не розповсюджується.

На яке питання розраховане це завдання? Поясніть дію актів цивільного законодавства у часі, просторі і щодо кола осіб.

2. Після прийняття Закону України “Про акціонерні товариства” АТ “Роги і копита” вирішило привести у відповідність до положень закону свій статут, у зв’язку з чим звернулося до юридичної компанії “Інтенсивник” із питанням: з якого моменту набирає чинності Закон України “Про акціонерні товариства” і втрачають чинність ст. 1-49 Закону України “Про господарські товариства”?

Юридична компанія “Інтенсивник” повідомила, що момент набрання чинності Закону України “Про акціонерні товариства” – шість місяців з дня його публікації, тобто з 30.04.2009 р., а момент втрати чинності ст. 1-49 Закону України “Про господарські товариства” в частині, яка стосується акціонерних товариств – через 2 роки з дня набрання чинності Закону України “Про акціонерні товариства”, а саме з 01.05.2011 р.

На яке питання розраховане це завдання? Поясніть правила набрання та втрати чинності актами цивільного законодавства. Чи правильна відповідь юридичної компанії “Інтенсивник”?

3. Пан Талмудовський пред’явив позов до готелю “Марсель” про відшкодування вартості речей (пальто, костюму та електробритви), які були вкрадені під час його проживання в готелі. Готель “Марсель” заперечував проти позову, посиляючись на те, що пан Талмудовський відповідно до розпорядження адміністрації готелю повинен був здати свої речі на зберігання в камеру схову, яка працює цілодобово. В іншому випадку адміністрація не несе відповідальності за зникнення речей. Крім цього, адміністрація готелю “Марсель” послалась на Правила проживання в готелях м. Харкова, що були затверджені головою обласної державної адміністрації, в яких зазначено, що

готель не відповідає за втрату речей, не зданих до камери схову.

Пан Талмудовський звернув увагу суду на те, що розпорядження адміністрації готелю “Марсель” та Правила проживання в готелях м. Харкова не є актами цивільного законодавства. Крім цього, вони суперечать ст. 975 ЦК України, відповідно до якої готель відповідає за схоронність речей, внесених до готелю особою, яка проживає в ньому.

На яке питання розраховане це завдання? Визначте систему цивільного законодавства. Поясніть правила співвідношення законів та підзаконних нормативних актів. Чи зміниться рішення завдання, якщо Правила проживання в готелях м. Харкова були затверджені рішенням Харківської міської ради?

4. Пані Синицька придбала у ТОВ “Працьовитий кедр” телевізор “Samsung” за 14 000 грн на умовах безоплатного сервісного обслуговування протягом 36 місяців з дня придбання товару. Через місяць після придбання телевізор став виходити з ладу, а її неодноразові звернення до ТОВ “Працьовитий кедр” щодо проведення гарантійного ремонту залишились без належного реагування.

Тому пані Синицька звернулася до суду з позовом і просила зобов’язати ТОВ “Працьовитий кедр” провести заміну товару неналежної якості на аналогічний телевізор належної якості, стягнути на її користь 9 000 грн неустойки за час затримки усунення недоліків придбаного товару. Рішенням Київського районного суду м. Харкова позов було задоволено: зобов’язано ТОВ “Працьовитий кедр” замінити пані Синицькій телевізор “Samsung” на товар аналогічної марки належної якості та стягнуто з ТОВ “Працьовитий кедр” 9 000 грн неустойки. Рішенням Апеляційного суду Харківської області рішення Київського районного суду м. Харкова скасовано та ухвалено нове рішення, яким у позові відмовлено.

Задовольняючи позов, Київський районний суд м. Харкова вказав, що невиконання відповідачем договірних зобов’язань з гарантійного ремонту проданого товару порушило права позивачки як споживача продукції, і відповідно до положень ст. 708 та 709 Цивільного кодексу України вона має право

на заміну телевізора та стягнення неустойки. Скасовуючи рішення Київського районного суду м. Харкова, Апеляційний суд зробив висновок, що дефект проданого позивачці телевізора не істотний, його усунення можливе шляхом ремонту, від проведення якого позивачка відмовилась. Як наслідок, її вимога про заміну товару суперечить ч. 1 ст. 8 Закону України “Про захист прав споживачів”, яка є спеціальною нормою стосовно ст. 708 Цивільного кодексу України.

Пані Синицька не погодилася із рішенням Апеляційного суду, оскільки вважала, що згідно зі ст. 708 ЦК України вона має право на заміну телевізора “Samsung” незалежно від виду його недоліку. Окрім цього, зазначила, що Цивільний кодекс України є основним актом цивільного законодавства, і всі інші закони, в тому числі і Закон України “Про захист прав споживачів”, мають йому відповідати.

На яке питання розраховане це завдання? У чому сутність правила про те, що Цивільний кодекс України є основним актом цивільного законодавства? Які правові наслідки того, що закон суперечить положенням Цивільного кодексу України?

5. У фотоательє “Камо грядеши” звернувся пан Карамазов з вимогою про вилучення з торговельної мережі художньої фотографії з його зображенням, відзначивши, що заперечує проти розповсюдження фотографії, бо вважає її невдалою. Як пояснив пану Карамазову його адвокат Бомзе, відповідно до ст. 303 ЦК України особисті папери, в тому числі фотографії фізичної особи, є її приватною власністю. Ознайомлення з особистими паперами, їх використання, зокрема шляхом опублікування, допускаються лише за згодою фізичної особи, якій вони належать. Тому для розповсюдження фотографії необхідна його згода. Керівництво “Камо грядеши” відповіло, що воно має авторське право на художню фотографію з зображенням пана Карамазова. Останній позував ательє за плату, а отже, надав свою згоду на її тиражування. Відповідно до ст. 308 ЦК України фотографія, як і будь-який інший художній твір, на якому зображено фізичну особу, може бути розповсюджена без його згоди. Якщо пан Карамазов хоче вилучити фотографію з продажу, він

зобов'язаний відшкодувати фотоательє пов'язані з цим збитки.

На яке питання розраховане це завдання? Поясніть правила співвідношення загальних та спеціальних норм.

Список нормативно-правових актів та літератури

Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України 23.02.2006 р. № 3477-IV [Електрон. ресурс] // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/3477-15>

Про державну реєстрацію нормативно-правових актів міністерств та інших органів виконавчої влади: указ Президента України від 01.10.1992 р. № 493/92 [Електрон. ресурс] // Там же. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/493/92>

Про міжнародні договори України: Закон України від 29.06.2004 р. № 1906-IV [Електрон. ресурс] // Там же. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/про%20міжнародні%20договори%20україни>

Про деякі питання практики застосування норм Цивільного та Господарського кодексів України: лист Вищ. госп. суду України від 07.04.2008 р. № 01-8/211 [Електрон. ресурс] // Там же. – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/v_211600-08

Крат В. І. Набрання і втрата чинності актами цивільного законодавства / В. І. Крат // Нотаріат для вас. – 2011. – № 9 (143). – С. 33-37.

Крат В. И. Глава 4 раздела 3 Правила применения гражданско-правовых норм: современные проблемы: [моногр.] / В. И. Крат, Ю. В. Маца; под ред. И. В. Спасибо-Фатеевой // Харьк. цивиліст. школа: в духе традицій. – Харьков: Право, 2011. – С. 190-218.

Печений О. П. Деякі проблеми застосування аналогії в цивільному праві / О. П. Печений // Вісн. Акад. прав. наук України. – 2007. – № 2. – С. 108-119.

Печений О. П. Стаття 6 ЦК України: спроба доктрина-

льного тлумачення / О. П. Печений // Вісн. Акад. прав. наук України. – 2008. – № 2. – С. 120-135.

Погрібний С. Цивільний кодекс як основний акт цивільного законодавства України / С. Погрібний // Право України. – 2005. – № 1. – С. 86-90.

Сліпченко С. О. Дія норм цивільного законодавства про набувальну давність у часі / С. О. Сліпченко, В. А. Кройтор // Вісн. Верхов. Суду України. – 2009. – № 7 (107). – С. 34-39.

Спасибо-Фатєєва І. В. Доктринальне тлумачення / І. В. Спасибо-Фатєєва // Вісн. Акад. прав. наук України. – 2005. – № 1. – С. 14-24.

Т е м а 3. Загальна характеристика цивільного права зарубіжних країн

(питання для самостійного вивчення)

1. Основні типи цивільно-правових систем світу.
2. Місце цивільного права України серед цивільно-правових систем сучасності.
3. Характерні ознаки романо-германської (континентальної) системи права.
4. Основні джерела цивільного права країн, що належать до романо-германської (континентальної) системи права.
5. Право власності в різних правових системах.
6. Основні риси англо-американської цивільно-правової системи.
7. Основні джерела цивільного права країн, що належать до англо-американської системи права.
8. Роль закону як джерела цивільного права у країнах загальної системи права.

Список літератури

Гражданское и торговое право зарубежных стран: учеб. пособие / под общ. ред. В. В. Безбаха и В. К. Пучинского. – М.: МЦФЭР, 2004. – 896 с.

Давид Р. Основные правовые системы современности / Р. Давид, К. Жоффре-Спинози; пер. с фр. В. А. Туманова. – М.: Междунар. отношения, 1998. – 400 с.

Де ла Морандьер Ж. Гражданское право Франции / Ж. де ла Морандьер; пер. с фр.; пер. и вступ. ст. Е. А. Флейшиц. – М.: Иностр. лит., 1958. – Т. 1. – 742 с.

Дженкс Э. Английское право. Источники права. Судостроительство. Судопроизводство. Уголовное право. Гражданское право / Э. Дженкс; пер. с англ. – М.: Юрид. изд-во МЮ СССР, 1947. – 378 с.

Кох Х. Международное частное право и сравнительное правоведение / Х. Кох, У. Магнус, П. Винклер фон Моренфельс; пер. с нем. Ю. М. Юмашева. – М.: Междунар. отношения, 2001. – 480 с.

Основные институты гражданского права зарубежных стран / отв. ред. В. В. Залесский. – М.: Норма, 2009. – 1184 с.

Посикалюк О. О. Особисті немайнові права фізичних осіб в романській, германській, англо-американській системах приватного права: моногр. / О. О. Посикалюк. – К.: Наук.-дослід. ін-т приват. права і підприємництва НАПрН України, 2011. – 205 с.

Цвайгерт К. Введение в сравнительное правоведение в сфере частного права: в 2-х т. / К. Цвайгерт, Г. Кетц; пер. с нем. – Т. 1. Основы. – М.: Междунар. отношения, 2000. – 480 с.

Цвайгерт К. Введение в сравнительное правоведение в сфере частного права: в 2-х т. / К. Цвайгерт, Г. Кетц; пер. с нем. – Т. 2. Договор. Неосновательное обогащение. Деликт. – М.: Междунар. отношения, 1998. – 512 с.

Тема 4. Наука цивільного права і цивільне право як навчальна дисципліна

(питання для самостійного вивчення)

1. Поняття та предмет науки цивільного права як одна з галузей правознавства.
2. Методи дослідження цивільно-правових явищ.
3. Поняття і система цивільного права як навчальної дисципліни.

Список літератури

- Иоффе О. С. Развитие цивилистической мысли в СССР / О. С. Иоффе. – Л.: Изд-во Ленингр. ун-та, 1975. – Ч. 1. – 160 с.
- Иоффе О. С. Развитие цивилистической мысли в СССР / О. С. Иоффе. – Л.: Изд-во Ленингр. ун-та, 1978. – Ч. 2. – 173 с.
- Покровский И. А. Основные проблемы гражданского права / И. А. Покровский; Моск. гос. ун-т им. М. В. Ломоносова. – М.: Статут, 1998. – 353 с.
- Шершеневич Г. Ф. Наука гражданского права в России / Г. Ф. Шершеневич. – М.: Статут, 2003. – 250 с.

Тема 5. Поняття, зміст та види цивільних правовідносин

(питання для самостійного вивчення)

1. Поняття цивільного правовідношення.
2. Види цивільних правовідносин.
3. Елементи цивільного правовідношення.
4. Суб'єкти цивільних правовідносин.
5. Об'єкти цивільних правовідносин.
6. Зміст цивільних правовідносин.
7. Поняття та зміст суб'єктивних цивільних прав та цивільних обов'язків.
8. Підстави виникнення цивільних прав та обов'язків.

Список нормативно-правових актів та літератури

Абрамов А. И. Правоотношение: функциональные аспекты / А. И. Абрамов // Известия ВУЗов, серия: Правоведение. – 2008. – № 2. – С. 178-189.

Гнатущенко Ю. В. Деякі аспекти генезису правовідносин / Ю. В. Гнатущенко // Держава і право : зб. наук. пр. Юрид. і політ. науки; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. – К. : [б. в.], 2006. – Вип. 31. – С. 58-65.

Завальний А. Юридичні факти: історичні та сучасні аспекти розуміння / А. Завальний // Право України. – 2006. – № 1. – С. 113-116.

Єрмоленко В. Розмежування майнових правовідносин та законвідносин: методологічні аспекти / В. Єрмоленко // Підприємництво, госп-во і право. – 2005. – № 11. – С. 64-68.

Кикоть Г. Юридичні факти у механізмі правового регулювання: проблеми теорії / Г. Кикоть // Право України. – 2005. – № 7. – С. 109-112.

Коструба А. В. Гражданские правоотношения и правонарушения юридические факты в механизме правового регулирования / А. В. Коструба // Ученые записки Таврич. Нац. ун-та им. В. И. Вернадского. Серия : Юрид. науки. – Симферополь: Изд-во при ТНУ. – 2010. – Т. 23 (62). – № 2. – С. 89-96.

Харитонов С. О. Цивільні правовідносини: моногр. / С. О. Харитонов, О. І. Харитонova. – 2-е вид., переробл. і доповн. – О.: Фенікс, 2011. – 456 с.

Тема 6. Фізична особа як суб'єкт цивільних правовідносин

(питання для обговорення)

1. Поняття фізичної особи.
2. Поняття та обсяг цивільної правоздатності фізичної особи.

3. Виникнення та припинення цивільної правоздатності фізичної особи.
4. Поняття цивільної дієздатності фізичної особи та її види.
5. Часткова цивільна дієздатність фізичної особи.
6. Неповна цивільна дієздатність фізичної особи.
7. Повна цивільна дієздатність фізичної особи.
8. Набуття повної цивільної дієздатності фізичною особою, яка не досягла 18 років.
9. Підстави, порядок та правові наслідки обмеження цивільної дієздатності фізичної особи.
10. Підстави, порядок та правові наслідки визнання фізичної особи недієздатною.
9. Опіка та піклування.
10. Засоби індивідуалізації фізичної особи. Місце проживання фізичної особи.
11. Визнання фізичної особи безвісно відсутньою (підстави, умови, порядок та правові наслідки).
12. Оголошення фізичної особи померлою (підстави, умови, порядок та правові наслідки).
12. Акти цивільного стану.
13. Фізична особа – підприємець.

Завдання

6. Шевченко дала своєму чоловікові Івану розписку в тому, що під час складання заповіту вона зробить пряму вказівку про усунення від спадщини свого старшого сина Петра. Після смерті Шевченко з'ясувалося, що у заповіті її старший син Петро вказаний як спадкоємець. Іван Шевченко звернувся до суду з позовом про визнання заповіту недійсним, посилаючись на письмове зобов'язання своєї померлої дружини.

На які питання розраховане це завдання? Чи можливо обмежити правоздатність фізичної особи?

7. Сидоренко, працюючи завідуючим відділом Харківської міської ради, вирішив придбати акції відкритого акціонер-

ного товариства “Посейдон” (далі – АТ), створеного в процесі приватизації майна державного підприємства. Його цікавлять наступні питання: *чи вправі посадова особа бути акціонером? Чи правомірними були б його дії, якби він виступив засновником АТ? Чи змінилися б відповіді на поставлені питання, якби він був учасником ТОВ, повного товариства або командитного товариства? Чи вважаються акціонери, засновники і учасники господарських товариств підприємцями? Чи можна розцінювати заборону на заняття підприємницькою діяльністю для окремих категорій осіб як обмеження правоздатності фізичної особи? З якого моменту (віку) у фізичних осіб виникає такий елемент правоздатності, як право на підприємницьку діяльність?*

8. Гончаренко здійснювала приватну нотаріальну діяльність. Її брат, один із засновників товариства з обмеженою відповідальністю “Надія” (далі – ТОВ), запропонував їй працювати в ньому юристом, на що Гончаренко погодилась і стала до роботи.

Дізнавшись про це, прокурор району висунув вимогу про звільнення Гончаренко з роботи у ТОВ на підставі того, що нотаріуси не мають права займатися підприємницькою діяльністю. На це Гончаренко відповіла, що, по-перше, вона працює за трудовим договором у ТОВ, а отже, підприємницькою діяльністю не займається. По-друге, у зв’язку з тим, що вона є приватним, а не державним нотаріусом, на неї не поширюються вимоги заборони, і взагалі, заборона працівникам нотаріату займатися підприємницькою діяльністю є обмеженням їх цивільної правоздатності.

Яке коло питань охоплює завдання? Який обсяг правоздатності фізичної особи?

9. Тринадцятирічний Сашко за участь у телевізійних передачах отримав винагороду у сумі 100 грн. За ці гроші він купив маркер (7 грн) і електронний калькулятор (80 грн). Батьки Сашка вирішили, що він нерозумно витратив гроші, оскільки в сім’ї є вже декілька маркерів і калькулятор. Вони віднесли покупки до крамниці, вимагаючи від директора повернення гро-

шей. Директор відмовився задовольнити їх вимогу, пояснюючи це тим, що хлопчик зробив покупки за власні гроші, якими малолітні особи вправі розпоряджатися самостійно.

На яке питання розраховане це завдання? Надайте визначення дрібного побутового правочину.

10. Віктор навчався в коледжі. При виплаті стипендії касир запропонував йому придбати білет грошово-речової лотеї. На цей білет випав виграш – пральна машина вартістю 5 000 грн. Не порадившись з батьками, Віктор отримав всю суму виграшу і придбав акції акціонерного товариства “Куп’янський молочно-консервний комбінат”. Через деякий час батьки Віктора довідались про це, а також про те, що курс придбаних ним акцій різко впав, і звернулись за порадою до адвоката. Адвокат, з’ясувавши, що Віктору виповнилось 14 років після придбання ним акцій, порекомендував батькам Віктора звернутися з позовом до суду про визнання укладених ним договорів недійсними.

На яке питання розраховане це завдання? Чи правильну пораду дав адвокат? Який обсяг часткової та неповної цивільної дієздатності фізичної особи?

11. Середній заробіток 17-річного Алексєєва, який працював в акціонерному товаристві, складав 2 000 грн на місяць. Він вирішив придбати смартфон HTC, а для цього продати свій мобільний телефон Nokia. Алексєєв продав телефон покупцеві, який зобов’язався заплатити через 10 днів необхідну суму грошей. Дізнавшись про цей правочин, мати Алексєєва заявила вимогу про визнання його недійсним і повернення мобільного телефону. При цьому вона вказала, що такий договір суперечить інтересам її сина, оскільки той взагалі може не отримати грошей від покупця. Покупець заявив, що мати не може втручатися в справи свого сина, бо той працює, а телефон був куплений останнім за власні кошти і є його приватною власністю.

На яке коло питань розраховане завдання? Який обсяг неповної цивільної дієздатності? За яких умов фізичній особі, яка не досягла 18 років, може бути надана повна цивільна дієздатність?

12. 16-річний Андрій уклав трудовий договір і почав працювати у товаристві з обмеженою відповідальністю (далі – ТОВ). Через кілька місяців до директора ТОВ прийшов батько Андрія і сказав, що син нерозумно витрачає свій заробіток – купує дуже дорогі речі, відвідує кафе та більярдну. У той же час сім'я знаходиться в скрутному матеріальному становищі, оскільки окрім Андрія є ще двоє малолітніх дітей, а мати Андрія непрацездатна за станом здоров'я. Директор з розумінням поставився до проблеми сім'ї і розпорядився видавати Андрію на руки лише частину зарплати, а решту видавати його батькам.

На яке питання розраховане це завдання? Чи правильно зробив директор?

13. Гриценко, шістнадцяти років, працював реалізатором у приватного підприємця на підставі трудового договору. Бажаючи придбати комп'ютер, він уклав договір позики на суму, еквівалентну 1 000 доларів США. Довідавшись про це, батьки Гриценка заявили вимогу про розірвання договору, укладеного без їх згоди. Позикодавець Ковальчук відмовився розірвати договір, посилаючись на те, що Гриценко працює за трудовим договором, має самостійний заробіток і тому повинен вважатися повністю дієздатним. Орган опіки і піклування, до якого звернулися батьки за роз'ясненням, згоден своїм рішенням надати неповнолітньому Гриценку повну цивільну дієздатність, але тільки за згодою батьків. При цьому батьки були попереджені, якщо вони не погодяться, Ковальчук зможе звернутися із заявою до суду про визнання Гриценка дієздатним. Сторони не дійшли згоди і звернулись за роз'ясненням до юриста.

На яке коло питань розраховане завдання? Яке роз'яснення їм належить дати? Які підстави та порядок набуття фізичною особою повної цивільної дієздатності до досягнення нею повноліття?

14. Леонов продав своєму знайомому Демиденку фотоапарат за 800 грн. Наступного дня до Демиденка звернулася дружина Леонова, яка пояснила, що її чоловік обмежений у діє-

здатності внаслідок зловживання спиртними напоями і тому не мав права самостійно укласти правочин, а вона не давала згоди на його укладення. Демиденко зауважив, що від Леонова він дізнався, що той виграв фотоапарат за лотерейним білетом і може самостійно ним розпоряджатися.

На яке коло питань розраховане завдання? Які підстави та правові наслідки обмеження цивільної дієздатності фізичної особи?

15. Татарченко придбав у магазині музикальних інструментів концертний рояль. Наступного дня до директора магазину прийшла його дружина з вимогою прийняти рояль назад і повернути отриману магазином грошову суму. При цьому вона пояснила, що чоловік хворіє на шизофренію, перебуває на обліку у психоневрологічному диспансері, а вона найближчим часом збиралася звернутися до суду із заявою про визнання його недієздатним. Продавець, який оформляв купівлю рояля, повідомив, що поведінка Татарченка не свідчила про його психічні вади. Навпаки, останній при випробуванні інструмента виконав на високому професійному рівні декілька технічно складних уривків із творів Бетховена і Чайковського. На це дружина Татарченка надала медичну довідку, в якій зазначалось, що Татарченко протягом кількох років страждає періодичними нападами шизофренії, які за останні місяці почастишали, але в проміжках між ними він здатний усвідомлювати свої дії і керувати ними.

На яке питання розраховане це завдання? Чи є підстави для визнання правочину недійсним?

16. Фізична особа – підприємець Артеменко, який займався торгівлею чоловічим взуттям, 19 липня 2011 р. виїхав з м. Харкова на власному автомобілі “Форд” до Польщі за партією взуття фабрики “Норд”. 20 липня він зателефонував своїй дружині з автомобільного переходу “Краковець”, після чого ніяких відомостей від нього не надходило. У серпні 2012 р. за заявою дружини Артеменка визнано судом безвісно відсутнім. У

цей же час на адресу Артеменка надійшла ухвала господарського суду про відкриття провадження по справі за позовом торговельного комплексу до фізичної особи – підприємця Артеменка про стягнення заборгованості за договором користування контейнерами для зберігання товарів. Пред’явлено претензії декількох контрагентів, які перерахували кошти за договорами купівлі-продажу взуття на рахунок Артеменка, але товар не отримали. Дружина Артеменка звернулась до адвоката.

На яке питання розраховане це завдання? Що може поради́ти адвокат у цій ситуації?

17. Громадянин України Вороненко уклав 3-місячний контракт з американською будівельною компанією і виїхав на роботу до Нью-Йорка. Під час трагедії, що сталася 11 вересня 2001 р., Вороненко, за свідченням працівників компанії, знаходився на 81 поверсі Всесвітнього торговельного центру, де виконував роботи в одному з офісів компанії “Майкрософт”. Після трагедії він більше не телефонував своїй дружині. На її запити уряд США повідомив, що серед поранених, а також загиблих Вороненка не знайдено. Дружина Вороненка звернулась до суду з заявою про встановлення факту смерті її чоловіка, оскільки їй і дітям повинна бути призначена пенсія у зв’язку з втратою годувальника. Також це необхідно для отримання страхової суми за договором особистого страхування, що був укладений її чоловіком.

Яке коло питань охоплює завдання? У чому полягає різниця між встановленням факту смерті та оголошенням фізичної особи померлою?

18. Між подружжям Феніних склалися неприємні стосунки. У вересні 2008 р. чоловік виїхав до м. Одеси на постійне місце проживання, а в листопаді цього ж року прислав дружині листа з м. Луганська. Більше жодних повідомлень від нього не надходило. У березні 2012 р. дружина звернулась до суду з заявою про оголошення її чоловіка померлим, що і було зроблено. Одержавши свідоцтво про право на спадщину, Феніна продала майно, яке належало чоловікові на праві приватної власності

(одяг, стереосистему, автомобіль “Опель-Астра”), а шкіряний плащ подарувала своєму братові. Крім цього, вона продала будинок, перебудований подружжям під час сумісного проживання. Інше майно чоловіка (золотий годинник, колекцію монет) вона зберегла. Через деякий час Феніна вийшла заміж. У листопаді 2012 р. Фенін повернувся, пояснивши свою відсутність тим, що довгий час тяжко хворів і не хотів обтяжувати жінку клопотами. Після розмови з колишньою дружиною він звернувся до прокуратури з вимогою скасувати рішення суду про оголошення його померлим, вважаючи, що суд виніс рішення незаконно, а також заявив позов про повернення автомобіля, будинку, стереосистеми, шкіряного плаща до тих осіб, що їх придбали, а до колишньої дружини позов про повернення збережених нею речей і виплати вартості майна, яке нею було відчужене, але власників якого знайти не вдалося.

На яке питання теми розраховане це завдання? Які правові наслідки появи фізичної особи, оголошеної померлою?

19. Кредитори фізичної особи – підприємця звернулись в юридичну консультацію з наступними питаннями: *чи несе останній відповідальність як підприємець за договорами, укладеними ним до реєстрації у статусі підприємця? Чи застосовуються нормативно-правові акти, що регулюють підприємницьку діяльність юридичних осіб до підприємницької діяльності фізичних осіб? Чи може фізична особа – підприємець бути визнана банкрутом і які правові наслідки цього? На яке майно може бути звернено стягнення за боргами фізичної особи – підприємця?* Слід врахувати, що за місяць до звернення кредиторів з позовом до господарського суду підприємець подарував автомобіль “Toyota-Camry”, а також котедж своїй дружині.

Чи може на це майно бути накладено арешт з метою забезпечення позову? Надайте відповіді на питання.

Список нормативно-правових актів та літератури

Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом : Закон України від 14.05.1992 р.

№ 2343-XII [Електрон. ресурс] // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2343-12>

Про вільний вибір місця проживання та свободу пересування: Закон України від 11.12.2003 р. № 1382-IV [Електрон. ресурс] // Там же. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1382-15>

Про державну реєстрацію актів цивільного стану: Закон України від 01.07.2010 р. № 2398-VI [Електрон. ресурс] // Там же. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2398-17>

Про молодіжні та дитячі громадські організації: Закон України від 01.12.1998 р. № 281-XIV [Електрон. ресурс] // Там же. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/281-14>

Про сільськогосподарську кооперацію: Закон України від 17.07.1997 р. № 469/97-ВР [Електрон. ресурс] // Там же. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/469/97-%D0%B2%D1%80>

Про фермерське господарство: Закон України від 19.06.2003 р. № 973-IV [Електрон. ресурс] // Там же. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/973-15>

Порядок розгляду заяв про зміну імені (прізвища, власного імені, по батькові фізичної особи): затв. постановою Каб. Міністрів України від 11.07.2007 р. № 915 [Електрон. ресурс] // Там же. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/915-2007-%D0%BF>

Правила опіки та піклування: затв. Держ. комісією України у справах сім'ї та молоді, Міністерства охорони здоров'я України, Міністерства освіти України, Міністерства праці та соціальної політики України від 26.05.1999 р. № 34/166/131/88 [Електрон. ресурс] // Там же. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0387-99>

Про судову практику в справах про визнання громадянина обмежено дієздатним чи недієздатним: постанова Пленуму Верхов. Суду України від 28.03.1972 р. № 3 [Електрон. ресурс] // Там же. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0003700-72>

Коваль Е. Особенности правового статуса физического лица как субъекта предпринимательской деятельности / Е. Коваль // Предпринимательство, хозяйство и право. – 2001. – № 5. – С. 18- 21.

Ромовська З. В. Цивільна правоздатність громадян / З. В. Ромовська // Право України. – 2004. – № 10. – С. 46-48.

Старцев О. Реєстрація фізичної особи – суб'єкта підприємницької діяльності в державних органах / О. Старцев // Підприємництво, госп-во і право. – 2001. – № 6. – С. 31-34.

Т е м а 7. Юридична особа як суб'єкт цивільних правовідносин

(питання для обговорення)

1. Сутність та поняття юридичної особи, її ознаки.
2. Критерії поділу юридичних осіб на юридичні особи публічного та приватного права.
3. Організаційно-правові форми юридичних осіб приватного права.
4. Підприємницькі та непідприємницькі товариства.
5. Загальна характеристика та види підприємницьких товариств.
6. Загальна характеристика та види непідприємницьких товариств.
7. Загальна характеристика установ.
8. Індивідуалізація юридичних осіб.
9. Створення юридичної особи. Установчі документи.
10. Цивільна правоздатність юридичної особи та її види.
- Цивільна дієздатність юридичної особи, її реалізація.
11. Види органів юридичної особи.
12. Філії та представництва.
13. Припинення юридичної особи (підстави та способи).
14. Господарські товариства та їх форми.
15. Акціонерні товариства.

16. Товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю.
17. Повні та командитні товариства.
18. Виробничі кооперативи.
19. Громадські об'єднання, благодійні, релігійні організації та інші форми непідприємницьких товариств.

Завдання

20. Товариство з обмеженою відповідальністю “Обрій”, акціонерне товариство “Зірочка”, що складається з однієї особи, а також фізичні особи Добривечір, Суниця та Вовк вирішили створити господарське товариство, основною діяльністю якого буде виробництво будівельних матеріалів. Засновників цього товариства цікавить низка питань: *чи можуть вони створити господарське товариство у формі акціонерного товариства (далі – АТ)? Якого типу АТ вони можуть створити? Чи можна з часом змінити тип АТ, і чи буде це вважатися його перетворенням? Чи потрібно їм укласти між собою договір, і якщо потрібно, то які його форма і зміст? Які етапи створення АТ? Чи несуть засновники АТ відповідальність перед третіми особами за зобов'язаннями, що виникли до реєстрації АТ, і яка ця відповідальність? В яких випадках АТ буде нести відповідальність за зобов'язаннями засновників, що пов'язані з його створенням? Які потрібні установчі документи АТ, та який їх зміст? Як утворюється статутний капітал АТ, як відбувається його збільшення та зменшення? Які права та обов'язки акціонерів? Які органи управління створюються в АТ, і які їх функції? Який орган АТ здійснює захист прав акціонерів?*

Дайте відповіді на питання. У яких ще формах можуть створюватися підприємницькі товариства?

21. Непідприємницьке товариство громадське об'єднання “Допомога”, керуючись ст. 86 ЦК України, прийняло рішення:

а) про здійснення безпосередньо підприємницької діяльності, зокрема про ремонт та технічне обслуговування інвалідних візків;

б) про створення товариства однієї особи “Сприяння”, діяльність якого передбачала торгівлю сільськогосподарською продукцією.

Державна податкова служба (ДПС), здійснюючи перевірку діяльності “Допомоги”, вказала на незаконність указаних дій, зазначивши, що об’єднання не має права займатись будь-яким видом підприємницької діяльності, доки не буде внесено змін до статуту, а товариство “Сприяння” має право займатись лише тим видом підприємницької діяльності, який відповідає меті (цілям) об’єднання та сприяє її досягненню.

Голова керівного органу об’єднання, заперечуючи проти висновків ДПС, вказав, що “Допомога” займається підприємницькою діяльністю з метою отримання додаткових коштів, які планується розподіляти між засновниками-інвалідами. Але в подальшому об’єднання не проти внести зміни до статуту та вказати певні види підприємницької діяльності в якості своїх безпосередніх. Щодо товариства “Сприяння”, то об’єднання погодилось провести його ліквідацію в зв’язку з невідповідністю напрямів діяльності вимогам законодавства.

Голова керівного органу хоче також з’ясувати, чи зможуть засновники-інваліди у випадку добровільного припинення діяльності об’єднання розподілити між собою її майно.

Які питання виникають із завдання? Проаналізуйте доводи кожної зі сторін та встановіть обсяг правоздатності кожної юридичної особи.

22. Громадяни України Клімін та Андреев, а також гр. Німеччини Бауер вирішили створити страхову компанію у формі товариства з обмеженою відповідальністю. Керуючись ст. 91 ЦК України, засновники виходили з того, що страхова компанія може здійснювати будь-який з видів підприємницької діяльності, а особисте страхування, майнове страхування, страхування відповідальності, перестраховання та фінансову діяльність, пов’язану з формуванням, розміщенням страхових резервів та їх управлінням – тільки після отримання відповідних ліцензій. Це і знайшло відображення в статуті. Статутний капітал був сформований за рахунок власних коштів засновників та

грошей, отриманих в якості позики за укладеним кредитним договором, і в сумі склав 850 000 доларів США. Проте їм було відмовлено у реєстрації страхової компанії.

Яке коло питань охоплює це завдання? Чи правомірною була відмова в державній реєстрації страхової компанії? Роз'ясніть вказаним особам порядок створення страхової компанії та особливості її правоздатності.

23. Іванова пред'явила позов про визнання частково недійсним заповіту свого батька, який залишив їй будинок, автомобіль, колекцію картин і зобов'язав останню всі гроші, що знаходилися на його банківському рахунку та книги з його власної бібліотеки віддати на створення приватної художньої школи. Донька вважає, що в частині спрямування коштів та книг на створення цієї приватної школи треба визнати заповіт недійсним у зв'язку з тим, що батько за життя не займався створенням цієї школи, а вона не є фахівцем у цій справі, тому що не має ні художньої, ні педагогічної освіти і не зможе управляти школою, навіть якщо й створить її. До того ж її брат, який працює юристом, запевнив, що хоча школа як юридична особа і відповідає за своїми зобов'язаннями коштами, що знаходяться в її розпорядженні, але при їх недостатності власник цієї школи буде нести субсидіарну відповідальність.

Яке питання впливає з цього завдання? Чи можна вважати заповіт установчим актом приватної художньої школи? Чи повинен засновник школи здійснювати управління нею та відповідати за її зобов'язаннями?

24. Власники квартир у будинку № 8 по вул. Квітуцій прийняли рішення про створення об'єднання співвласників багатоквартирного будинку (далі – ОСББ) “Рідна хата”. Не маючи досвіду у створенні непідприємницького товариства, вони звернулися до юриста з проханням надати консультацію по наступних питаннях: *чи мають право вони створити ОСББ, якщо одна з квартир належить на праві власності юридичній особі? Який установчий документ цього непідприємницького товариства? Чи має право ОСББ “Рідна хата” займатися підприєм-*

ницькою діяльністю? Які є органи управління в ОСББ?

На яке питання розраховане це завдання? Чим відрізняється непідприємницьке товариство від підприємницького? Дайте роз'яснення власникам квартир від імені юриста.

25. Товариство з обмеженою відповідальністю “Явір” (далі – ТОВ), яке було створено в м. Харкові (Київський р-н) у 2013 р. і займалося виробництвом меблів, вирішило створити в м. Люботині, де в нього були контрагенти, відокремлений підрозділ, який би представляв і захищав його інтереси та здійснював би всі або певну частину його функцій. На загальних зборах учасників ТОВ рішення стосовно того, що це буде – філія чи представництво, прийнято не було і вирішення цього питання передали генеральному директору ТОВ. Останній розробив Положення про представництво ТОВ, вказавши в ньому, що останнє є відокремленим структурним підрозділом ТОВ, не є юридичною особою та має право виступати в інтересах і від імені ТОВ, здійснюючи правочини та інші юридичні акти на підставі цього Положення. Крім того, в Положенні було зазначено, що представництво перед контрагентами несе самостійну відповідальність, бо ТОВ передає йому у власність частину свого майна. Юрисконсульт ТОВ, отримавши Положення, зробив зауваження, з якими генеральний директор не погодився і звернувся за роз'ясненням до незалежного фахівця.

Яке питання можна сформулювати з цього завдання? Яке роз'яснення потрібно дати?

26. Під час роботи повного товариства “Клімов і компанія” (далі – товариство), яке займалося вирощуванням кролів і виготовленням шапок та козушків з їх хутра, виникла низка питань, які учасники самостійно не можуть вирішити, а саме:

які правові наслідки того, що один з учасників товариства Петров став учасником ще одного повного товариства?

Товариством був укладений договір купівлі шкірок кролів, які виявилися неякісними. Договір підписував Смирнов, але виявилось, що в засновницькому договорі визначено, що ведення справ товариства доручено Клімову. Смирнов стверджував,

що він підписав договір за дорученням Клімова.

Чи має вказаний договір юридичну силу для товариства?

Покупцями продукції товариства було заявлено претензії стосовно якості пошиву капелюшків та кожушків. Один з учасників – Мішин, який займається вирощуванням кролів, вважає, що на нього не поширюються зобов'язання щодо пошиву капелюхів та кожушків, отже, він не несе відповідальності за цю ділянку роботи. Це знайшло своє закріплення і в засновницькому договорі.

Чи відповідає це закону?

Один з учасників товариства Котов хотів би використати майно товариства (швейну машинку, нитки, ножиці тощо) для того, щоб у вільний час із шкір, які належать йому на праві приватної власності, шити капелюхи і продавати їх на базарі. Інші учасники товариства з цим не погоджуються.

Хто з них за законом правий?

Учасник товариства Дімарін за його власними зобов'язаннями повинен сплатити кредиторам 1000 грн. У зв'язку з недостатністю у нього майна кредитори ставлять питання про звернення стягнення на частку останнього у складеному капіталі товариства.

Чи відповідає це закону?

Декілька кредиторів звернулися до товариства з вимогою про відшкодування збитків за невиконання останнім своїх договірних зобов'язань. Товариство не змогло їх задовольнити і кредитори вимагають притягнення до відповідальності всіх учасників товариства. На цей час відбулися зміни у складі учасників товариства: Марченко та Сидоров вийшли із товариства з власної ініціативи, і з ними здійснено розрахунки в повному обсязі.

Чи повинні вони нести відповідальність?

Смирнов отримав пропозицію увійти до складу командитного товариства “Артюхов і компанія”, про що він повідомив учасників повного товариства.

Чи існує у нього така можливість? У чому буде полягати різниця в його правовому статусі в командитному товаристві на відміну від повного?

Дайте відповіді на питання.

27. Суботін, Дорошенко, Вересень, Критов, Абрамов, Жовтий та Цимбалюк вирішили зайнятися ремонтом автомобілів особисто і створити з цією метою кооператив “Автомобіліст”, але не змогли визначитись з його видом. На загальних зборах вони прийняли рішення розробити статут кооперативу і, виходячи з того, що їх сумісних пайових внесків було недостатньо для придбання необхідного обладнання, запросити прийняти участь у роботі кооперативу товариство однієї особи “Колесо”, яке займалося таким же видом діяльності і мало необхідне обладнання. Абрамов, у зв’язку з недостатністю пайових внесків, запропонував здійснити емісію акцій в необхідному обсязі. При обговоренні питання стосовно участі у роботі кооперативу Вересень та Цимбалюк зажадали внести лише майнові пайові внески, мотивуючи це тим, що в них немає вільного часу на працю в кооперативі, бо вони є державними службовцями. Окрім того, під час зборів з’ясувалось, що вік Дорошенка лише 15 років, Суботін зареєстрований як фізична особа – підприємець та є членом іншого виробничого кооперативу “Ремонтник”, який також здійснює ремонт автомобілів. Після суперечок вони вирішили звернутися за роз’ясненнями до фахівців.

Яке питання теми потребує з’ясування? Чим відрізняється виробничий кооператив від господарського товариства?

28. ТОВ “Світ” прийняло рішення про припинення своєї діяльності шляхом приєднання до АТ “Сонечко”. Кредитори ТОВ не були повідомлені про це належним чином, а дізналися про це із засобів масової інформації. Зобов’язання ТОВ перед ними не були виконані, у зв’язку з чим вони понесли чималі збитки та звернулися до правонаступника. АТ “Сонечко” пояснило, що в передавальному акті та розподільчому балансі не міститься інформації про борги ТОВ “Світ”, тому відповідати за боргами останнього воно відмовляється.

Яке питання теми потрібно розкрити? Який порядок припинення юридичних осіб передбачається ЦК України та його правові наслідки? Чи повинно АТ “Сонечко” відповідати перед кредиторами ТОВ “Світ”?

29. Кредитор ТОВ “Зірочка” звернувся до господарського суду із заявою про визнання боржника ТОВ “Промінець”

банкрутом у зв'язку з тим, що боржник є неплатоспроможним – має перед ним заборгованість у розмірі 588 100 грн. Суд встановив, що ТОВ “Промінець” не розрахувалося за зобов'язанням перед ТОВ “Зірочка”, що підтверджується раніше прийнятим рішенням господарського суду та його наказом, відповідно до якого з боржника було стягнуто борг на користь кредитора в сумі 588 100 грн. ТОВ “Зірочка” зверталось до відділу державної виконавчої служби, однак постановою останнього було повернуто виконавчий документ стягувачеві.

Яке питання теми потребує з'ясування? Чи є підстави для визнання ТОВ “Промінець” банкрутом? Який порядок відновлення платоспроможності боржника чи визнання його банкрутом?

Список нормативно-правових актів та літератури

Про акціонерні товариства: Закон України від 17.09.2008 р. № 514-VI [Електрон. ресурс] // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/про%20акціонерні%20товариства>

Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000 р. № 2121-III [Електрон. ресурс] // Там же. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>

Про благодійництво та благодійні організації: Закон України від 16.09.1997 р. № 531/97-ВР [Електрон. ресурс] // Там же. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/531/97-vr/print1343200779398812>

Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом: Закон України від 14.05.1992 р. № 2343-XII [Електрон. ресурс] // Там же. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2343-12>

Про господарські товариства: Закон України від 19.09.1991 р. № 1576-XII [Електрон. ресурс] // Там же. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/про%20господарські%20товариства>

Про громадські об'єднання: Закон України від 22.03.2012 р. № 4572-VI [Електрон. ресурс] // Там же. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/4572-17>

Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізич-

них осіб – підприємців: Закон України від 15.05.2003 р. № 755-IV [Електрон. ресурс] // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/755-15/print1343200779398812>

Про інститути спільного інвестування: Закон України від 05.07.2012 р. № 5080-VI [Електрон. ресурс] // Там же. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5080-17>

Про кредитні спілки: Закон України від 20.12.2001 р. № 2908-III [Електрон. ресурс] // Там же. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2908-14>

Про кооперацію: Закон України від 10.07.2003 р. № 1087-IV [Електрон. ресурс] // Там же. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/про%20кооперацію>

Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку: Закон України від 29.11.2001 р. № 2866-III [Електрон. ресурс] // Там же. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2866-14>

Про політичні партії в Україні: Закон України від 05.04.2001 р. № 2365-III [Електрон. ресурс] // Там же. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2365-14>

Про свободу совісті та релігійні організації : Закон України від 23.04.1991 р. № 987-XII [Електрон. ресурс] // Там же. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/987-12>

Про страхування: Закон України від 07.03.1996 р. № 85/96-ВР [Електрон. ресурс] // Там же. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/85/96-вр>

Про професійних творчих працівників та творчі спілки: Закон України від 07.10.1997 р. № 554/97-ВР [Електрон. ресурс] // Там же. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/554/97-вр>

Про практику розгляду судами корпоративних спорів: постанова Пленуму Верхов. Суду України від 24.10.2008 р. № 13 [Електрон. ресурс] // Там же. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/v0013700-08>

Беляев А. А. Понятие спортивной организации как субъекта гражданского права / А. А. Беляев // Пробл. законности. – Х., 2010. – Вып. 108. – С. 225-233.

Борисова В. Органи управління юридичної особи як її інституціонально-функціональні представники / В. Борисова // Право України. – 2006. – № 6. – С. 97-102.

Борисова В. Інститут юридичної особи у праві України / В. Борисова // Право України. – 2010. – № 12. – С. 25-31.

Борисова В. Питання управління юридичними особами і їх вирішення за чинним законодавством України / В. Борисова // Там же. – 2009. – № 5. – С. 113-120.

Борисова В. До проблеми корпоративних прав учасників підприємницьких товариств / В. Борисова, С. Казанцев // Вісн. АПрНУ, 2007. – № 4.

Борисова В. До проблеми співвідношення понять “найменування”, “комерційне (фірмове) найменування”, “комерційне (фірмове) найменування” і “комерційне найменування” юридичної особи / В. Борисова // Другі цивіліст. читання з питань права інтелектуальної власності, присвячені пам’яті проф. О. А. Підпригори. – Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – 2009. – С. 56-64.

Борисова В. Корпорация – организационно-правовая форма корпоративных отношений / В. Борисова; под ред. Р. А. Майданика // Альманах цивилистики: сб. ст. Вып. 1. – К.: Всеукр. асоціація издателей “Правова єдність”. – 2008. – С. 249-269.

Жигалкін І. П. Установи як юридичні особи / І. П. Жигалкін. – Х. : Право, 2010. – 168 с.

Крат В. І. Правове регулювання окремих аспектів ліквідації юридичної особи / В. І. Крат // Нотаріат для вас. – 2010. – № 9 (131); № 10 (132). – С. 52-57; С. 70-77.

Крат В. І. Особливості правового регулювання філій та представництв / В. І. Крат // Там же. – 2010. – № 4 (126); № 5 (127). – С. 31-37; С. 34-42.

Майданик Р. Юридические лица публичного права в украинском и европейском праве / Р. Майданик // Ежегодник украин. права. – Харьков, 2011. – № 3. – С. 137-152.

Правовий статус непідприємницьких організацій: навч. посіб. / за ред. В. В. Луця. – К.: Акад. муніцип. управління, Міжнар. центр некомерц. права, Ін-т громадян. суспільства. – 414 с.

Старинський М. Деліктоздатність юридичної особи: поняття та види / М. Старинський // Юрид. Україна. – 2006. – № 6. – С. 10-13.

Спасибо-Фатеева І. Деякі розсуди про юридичні особи та їхні організаційно-правові форми / І. Спасибо-Фатеева // Право України. – 2007. – № 2. – С. 118-123.

Тема 8. Держава Україна, Автономна Республіка Крим, територіальні громади як учасники цивільних відносин

(питання для самостійного вивчення)

1. Правові форми участі держави, Автономної Республіки Крим, територіальних громад у цивільних відносинах.

2. Органи та представники, через яких діють у цивільних відносинах держава, Автономна Республіка Крим та територіальні громади. Відповідальність за зобов'язаннями держави, Автономної Республіки Крим та територіальних громад.

3. Розмежування відповідальності за зобов'язаннями держави, Автономної Республіки Крим, територіальних громад та створених ними юридичних осіб.

Список нормативно-правових актів та літератури

Клименко О. М. Особливості правового становища держави як суб'єкта приватного (цивільного) права: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.03 / О. М. Клименко; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2006. – 22 с.

Ольшанченко В. І. Передумови договірної відповідальності держави перед підприємцями / В. І. Ольшанченко // Юрид. Україна. – 2010. – № 6. – С. 37-41.

Селіванова І. А. Про різновиди акціонерних компаній створених за участю держави // Унів. наук. записки. – 2007. – № 2 (22). – С. 214-219.

Спасибо-Фатєєва І. В. Деякі проблеми, пов'язані з участю держави Україна в цивільно-правових відносинах / І. В. Спасибо-Фатєєва // Вісн. Акад. прав. наук України. – 2006. – № 4. – С. 96-107.

Цивільний кодекс України: наук.-практ. коментар (пояснення, тлумачення, рекомендації з використанням позицій вищих судових інстанцій, Міністерства юстиції, науковців, фахівців) / за заг. ред. І. В. Спасибо-Фатєєвої. – Х.: ФО-П Колісник А.А., 2010. – Т.1: Загальні положення. – 320 с.

Ямковий В. І. Казна як суб'єкт цивільних правовідносин: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.03 / В. І. Ямковий; Харк. нац. ун-т внутр. справ. – Х., 2007. – 20 с.

Т е м а 9. Об'єкти цивільних прав

(питання для обговорення)

1. Поняття та види об'єктів цивільних прав. Матеріальні та нематеріальні блага як об'єкти цивільних прав.
2. Об'єкти цивільних прав, що знаходяться у вільному обороті, обмежені в обороті та вилучені з цивільного обороту.
3. Поняття речі як об'єкта цивільних прав.
4. Класифікація речей: рухомі та нерухомі речі; речі, визначені індивідуальними або родовими ознаками; споживні та неспоживні речі; подільні та неподільні речі; речі, що складаються із частин; складна річ; головна річ і приналежність; продукція, плоди та доходи.
5. Поняття майна і його розмежування з поняттям речі. Підприємство як єдиний майновий комплекс.
6. Гроші та валютні цінності як об'єкти цивільних прав.
7. Поняття і ознаки цінного паперу. Групи та види цінних паперів. Порядок передання прав за цінними паперами.
8. Результати робіт та послуги як об'єкти цивільних прав.
9. Нематеріальні блага як об'єкти цивільних прав.
10. Загальна характеристика результатів інтелектуальної, творчої діяльності як об'єктів цивільних прав.
11. Інформація як об'єкт цивільних прав.
12. Особисті немайнові блага як об'єкти цивільних прав.

Завдання

30. Для здійснення самозахисту сімнадцятирічний Варивода мав намір у спеціалізованій крамниці купити собі газовий пістолет, а свій чотирнадцятирічній сестрі – газовий балончик. Продавець магазину відмовив Вариводі в укладенні договорів на тій підставі, що, по-перше, покупець є неповнолітнім, а по-

друге, газова зброя – об’єкт, обмежений у цивільному обороті.

На яке питання розраховане це завдання? Визначте правовий режим спеціальних засобів самозахисту.

31. Після смерті Нестеренка залишилося майно, що йому належало на праві приватної власності, до складу якого входили гараж у кооперативі “Віраж”, золота каблучка (вартістю у десять мінімальних заробітних плат), мисливська рушниця, газовий пістолет, вексель на суму 100 000 грн, ощадна книжка на пред’явника на суму сто мінімальних заробітних плат.

Яке коло питань необхідно з’ясувати в цьому завданні? Які з цих об’єктів відносяться до обмежених у цивільному обороті? Визначте правовий режим вказаних об’єктів.

32. Подружжя під час перебування у шлюбі набуло права спільної сумісної власності на житловий будинок, автомобіль “Таврія”, а також меблевий гарнітур відомої закордонної фірми та інші речі. До складу меблевого гарнітура входили стіл, стільці, шафа та інші меблі. У справі про розлучення і поділ майна жінка наполягала на передачі їй у приватну власність житлового будинку, оскільки той оформлений на її ім’я, а чоловікові пропонувала передати автомобіль “Таврія”, бо технічний паспорт оформлений на його ім’я. Чоловік, не заперечуючи проти передання йому автомобіля, виказав згоду на компенсацію йому різниці у вартості будинку та автомобіля меблевим гарнітуром. Дружина ж наполягала на поділі меблевого гарнітура.

Яке питання теми потребує вирішення? Визначте особливості класифікації речей на подільні та неподільні.

33. Фермер Сімко за договором зберігання передав до елеватора 50 т пшеничного зерна II сорту загальною вартістю 20 000 грн. Окремий договір був укладений на зберігання 2 т зерна пшениці твердих сортів, яке він закупив на насіння за кордоном на сільськогосподарській виставці. Вказане сортове зерно він мав намір засіяти і згодом замінити культивовані ним вітчизняні сорти пшениці. Вартість цього зерна в договорі вказана втричі вищою біржовою вартості вітчизняного пшеничного

зерна II сорту. Внаслідок різних суб'єктивних та об'єктивних причин (тепла зима, постійна вологість повітря, дах складу, що протікає) до весни зерно попріло і втратило придатність для використання за призначенням. Комісія районного управління сільськогосподарства на підставі лабораторних аналізів з'ясувала, що зерно придатне тільки на фуражні цілі та вартість його знизилась у декілька разів. Сімко зажадав від керівництва складу повернення зерна обох видів належної якості та кількості.

На яке питання розраховане це завдання? У чому головна відмінність між речами, визначеними родовими та індивідуальними ознаками?

34. Андросов набув права власності на іменні акції публічного акціонерного товариства “Харківський м'ясокомбінат” (далі – ПАТ) при їх розповсюдженні шляхом відкритої підписки, а також на випущені ПАТ облигації. Вважаючи їх подальше утримання небажаним, він вирішив їх продати, однак, не знайшовши покупців на вказані акції та облигації, звернувся до керівництва ПАТ з вимогою викупити у нього ці цінні папери. Керівництво ПАТ відмовилось. Тоді Андросов звернувся до суду з проханням зобов'язати керівництво ПАТ викупити належні йому акції та виплатити дивіденди у натуральному вигляді (продукцією ПАТ) за весь період знаходження у нього акцій, мотивуючи це тим, що дивіденди ПАТ нараховувались, але не виплачувались. Стосовно облигацій його вимога полягала у достроковому їх погашенні з виплатою вказаних у них грошових сум та процентів, виплата яких відповідно до умов їх випуску передбачалась наприкінці строку їх обігу. У позовній заяві Андросов просив суд за рахунок коштів ПАТ компенсувати йому різницю вартості акцій на момент набуття прав на них шляхом відкритої підписки та на момент розгляду позовної заяви. Відповідно до виписки із біржової котирування вартість належних Андросову акцій зменшилась порівняно з номінальною вдвічі.

Яке коло питань охоплює це завдання? Визначте особливості правового режиму акцій та облигацій серед об'єктів цивільних прав.

35. Щербаченко – засновник товариства однієї особи “Карт” (далі – товариство), яке займалося виробництвом гіпсокартону, склав заповіт, у якому заповідав товариство своєму сімнадцятирічному племіннику Андрію, який вже декілька років допомагав йому у веденні справ. Після смерті Щербаченка на товариство заявила вимоги його жінка, вказуючи, що воно підлягає поділу як спільно нажите майно. Батько Андрія як його законний представник заперечував проти позову, мотивуючи це тим, що товариство є суб’єктом, а не об’єктом права, тому не підлягає поділу.

Яке коло питань охоплює це завдання? Дайте поняття єдиного майнового комплексу як об’єкта цивільних прав. У чому специфіка такого об’єкта цивільних прав, як частка в статному капіталі товариства?

36. Відповідно до договору купівлі-продажу приватне акціонерне товариство “Метан” (далі – ПрАТ) передало товариству з обмеженою відповідальністю “Зовніекспотранс” (далі – ТОВ) свою продукцію на суму 1000 мінімальних заробітних плат. За умовами договору ТОВ повинно було протягом 10 днів з моменту передачі продукції оплатити її вартість. Поруючи умови договору, ТОВ відмовилось здійснити оплату переданої йому продукції. Своєю відмовою від виконання договірних зобов’язань воно мотивувало складним фінансовим становищем та відсутністю коштів на його рахунках. Голова правління ПрАТ заявив позов до ТОВ, у якому просив господарський суд стягнути вартість поставленої ТОВ продукції у доларах США, які є на рахунку відповідача. З метою забезпечення позову позивач просив господарський суд винести ухвалу про накладення арешту на грошові кошти відповідача в іноземній валюті.

Яке питання теми потребує висвітлення? У чому особливість такого об’єкта цивільних прав, як валютні цінності?

37. У травні 2011 р. за договором поставки ТОВ “Господарочка” (далі – ТОВ) отримало від ПАТ “Сільзбут” (далі – ПАТ) продукцію на суму 20 000 грн. Сторонами було досягнуто домовленості, що в оплату за поставлену продукцію ТОВ емі-

тує вексель на відповідну суму. 4 червня 2011 р. ТОВ сплатило на рахунок ПАТ 5 000 грн, а 10 червня 2011 р. був оформлений і переданий ПАТ вексель, за яким ТОВ зобов'язувалось сплатити борг у сумі 15 000 грн протягом трьох місяців з дня поставки товару. 15 вересня 2011 р. ПАТ пред'явило вексель до платежу, про що було складено акт, однак ТОВ відмовилося здійснювати оплату на підставі того, що пред'явлений ПАТ документ не відповідає вимогам, передбаченим законодавством про обіг векселів в Україні. На думку ТОВ, при складанні векселя були допущені такі порушення: назва документа “простий вексель” була написана українською мовою, тоді як сам текст документа – російською, на бланку векселя відсутній голографічний захисний знак, у тексті документа здійснено посилання на укладений між товариствами договір поставки і неправильно визначений строк платежу. ПАТ звернулося до суду з вимогою надати документу силу боргової розписки й стягнути з ТОВ борг за договором поставки.

Яке питання впливає з цього завдання? Розкрийте поняття та реквізити векселя, визначте порядок пред'явлення векселя до платежу.

38. До салону краси “Ластівка” звернувся Симченко, який приніс із собою фотокартку з зображенням голівудської зірки і просив майстра Іванову зробити йому зачіску як на фото. Іванова підстригла та пофарбувала волосся Симченка, зробила укладку за допомогою якісних косметичних засобів, але той залишився невдоволений результатом, бо, на його думку, зачіска виявилася значно гіршою, ніж він чекав, і не відповідала зображенню, що він приніс. Симченко звернувся до обласної інспекції з питань захисту прав споживачів з проханням допомогти йому повернути від салону краси “Ластівка” суму, що була сплачена ним майстрові Івановій – 70 грн.

Яке питання потребує розгляду? Порівняйте послугу та результат роботи як об'єкт цивільних прав. Визначте особливості послуги як об'єкта цивільних прав.

Список нормативно-правових актів та літератури

Про приєднання України до Женевської Конвенції 1930 р., якою запроваджено Уніфікований Закон про переказні векселі та прості векселі: Закон України від 06.07.1999 р. № 826-XIV [Електрон. ресурс] // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/826-14>

Про обіг векселів в Україні: Закон України від 05.04.2001 р. № 2374-III [Електрон. ресурс] // Там же. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2374-14>

Про цінні папери та фондовий ринок: Закон України від 23.02.2006 р. № 3480-IV [Електрон. ресурс] // Там же. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3480-15>

Про систему валютного регулювання і валютного контролю: Декрет Каб. Міністрів України від 19.02.1993 р. № 15-93 [Електрон. ресурс] // Там же. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/15-93>

Про затвердження Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної і холодної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії, та зазначених патронів, а також боєприпасів до зброї та вибухових матеріалів: наказ МВС України від 21.08.1998 р. № 622 [Електрон. ресурс] // Там же. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0637-98>

Про порядок продажу, придбання, реєстрації, обліку і застосування спеціальних засобів самооборони, заряджених речовинами сльозоточивої та дратівної дії: постанова Каб. Міністрів України від 07.09.1993 р. № 706 [Електрон. ресурс] // Там же. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/706-93-п>

Про деякі питання практики розгляду спорів, пов'язаних з обігом векселів: постанова Пленуму Верхов. Суду України від 08.06.2007 р. № 5 [Електрон. ресурс] // Там же. – Режим досту-

пу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0005700-07>

Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи: постанова Пленуму Верхов. Суду України від 27.02.2009 р. № 1 [Електрон. ресурс] // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/v_001700-09

Про судову практику у справах про спадкування: постанова Пленуму Верхов. Суду України від 30.05.2008 р. № 7 [Електрон. ресурс] // Там же. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0007700-08>

Виговський О. Бездокументарні цінні папери в системі об'єктів цивільних прав / О. Виговський // Право України. – 2010. – № 12. – С. 95-100.

Крат В. І. Нетипові об'єкти цивільних прав / І. В. Крат // Право України. – 2010. – № 12. – С. 62-67.

Кривобок С. В. Правочини з підприємством як єдиним майновим комплексом: моногр. / С. В. Кривобок. – Х. : Право, 2009. – 176 с.

Мица Ю. В. Правова природа похідних цінних паперів: моногр. / Ю. В. Мица. – Х., 2006. – 220 с.

Резнікова В. В. Послуга та суміжні правові категорії / В. В. Резнікова // Унів. наук. записки. – 2009. – № 2 (30). – С. 105-115.

Спасибо-Фатеева И. В. Понятие имущества и имущественных прав и их места среди объектов гражданских прав / И. В. Спасибо-Фатеева // Вісн. Харк. нац. ун-ту ім. В. Н. Каразіна. – Х.: Харк. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна, 2010. – № 929 : Серія “Право”, спец. вип. – С. 58-66.

Стефанчук Р. О. Особисті немайнові права фізичних осіб (поняття, зміст, система, особливості здійснення та захисту): моногр. / Р. О. Стефанчук. – К. : КНТ, 2008. – 626 с.

Ходико Ю. Є. Категорія “нерухома річ” в цивільному праві / Ю. Є. Ходико // Вісн. госп. судочинства України. – 2010. – № 3. – С. 97-104.

Ходико Ю. Є. Співвідношення об'єкта цивільних правовідносин (прав) та об'єкта цивільно-правового договору / Ю. Є. Ходико // Юрид. Україна. – 2009. – № 3. – С. 52-57.

Яроцький В. Л. Цінні папери в механізмі правового ре-

гулювання майнових відносин (основи інструментальної концепції): моногр. / В. Л. Яроцький. – Х.: Право, 2006. – 544 с.

Т е м а 10. Особисті немайнові права

(питання для самостійного вивчення)

1. Поняття і класифікація особистих немайнових прав.
2. Класифікація особистих немайнових прав.
3. Обмеження особистих немайнових прав.
4. Таємниця особистого життя людини. Поняття та види.
5. Джерела правового регулювання особистих немайнових прав фізичної особи.
6. Підстави виникнення особистих немайнових прав фізичної особи.
7. Здійснення особистих немайнових прав.
8. Захист особистих немайнових прав.

Список нормативно-правових актів та літератури

Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 19.11.1992 р. № 2801-ХІІ [Електрон. ресурс] // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2801-12>

Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні: Закон України від 16.11.1992 р. № 2782-ХІІ [Електрон. ресурс] // Там же. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2782-12>

Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину не законними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури і суду: Закон України від 01.12.1994 р. № 266/94-ВР [Електрон. ресурс] // Там же. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/266/94-%D0%B2%D1%80>

Про реабілітацію жертв політичних репресій в Україні: Закон України від 17.04.1991 р. № 962-ХІІ [Електрон. ресурс] // Там

же. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/962-12>

Про рекламу: Закон України від 03.07.1996 р. № 270/96-ВР в ред. Закону України від 11.07.2003 р. № 1121-IV [Електрон. ресурс] // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/270/96-%D0%B2%D1%80>

Про трансплантацію органів та інших анатомічних матеріалів людині: Закон України від 16.07.1999 р. № 1007-XIV [Електрон. ресурс] // Там же. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1007-14>

Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи: постанова Пленуму Верховного Суду України від 27.02.2009 р. № 1 [Електрон. ресурс] // Там же. – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/v_001700-09

Про деякі питання практики застосування господарськими судами законодавства про інформацію: інформ. лист Вищ. госп. суду України від 28.03.2007 р. № 01-8/184 [Електрон. ресурс] // Там же. – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/v_184600-07

Агарков М. М. Право на имя / М. М. Агарков // Избранные труды по гражданскому праву. – В 2-х т. – Т. II. – М.: АО “Центр ЮрИнфоР”, 2002. – С. 81-113.

Коробцова Н. В. Цивільно-правова охорона таємниць особистого життя людини: наук. вид. / Н. В. Коробцова. – Х.: ХДЕУ, 2004. – 119 с.

Кохановська О. В. Теоретичні проблеми інформаційних відносин у цивільному праві: моногр. / О. В. Кохановська. – К.: Вид.-полігр. центр “Київ. ун-т”, 2006. – 463 с.

Стефанчук Р. О. Особисті немайнові права фізичних осіб (поняття, зміст, система, особливості здійснення та захисту): моногр. / Р. О. Стефанчук; відп. ред. Я. М. Шевченко. – К.: КНТ, 2007. – 626 с.

Стефанчук Р. Відносно захисту в цивільному праві честі, гідності та ділової репутації / Р. Стефанчук // Право України. – 1999. – № 1. – С. 85.

Стефанчук Р. О. Окремі питання цивільно-правового регулювання захисту честі, гідності та ділової репутації / Р. О. Стефанчук // Право України. – 1999. – № 10. – С. 16-19.

Тема 11. Правочини

(питання для обговорення)

1. Поняття правочину та його ознаки.
2. Види правочинів.
3. Умови дійсності правочинів.
4. Форми правочину.
5. Державна реєстрація правочинів.
6. Поняття та види недійсних правочинів.
7. Нікчемні правочини.
8. Оспорювані правочини.
9. Момент, з якого правочин вважається недійсним.
10. Правові наслідки недійсності правочину.
11. Правові наслідки недійсності окремих частин правочину.

Завдання

39. Феоктистов та Першин вирішили укласти договір купівлі-продажу будматеріалів на суму, що перевищує в п'ять разів розмір неоподатованого мінімуму доходів фізичних осіб, з розстроченням оплати товару на 14 місяців від дня укладення договору. При цьому в них виникла суперечка щодо форми цього договору. Першин вважає, що цей договір не може укладатися в усній формі, оскільки згідно зі ст. 206 ЦК України він не є договором, що повністю виконується сторонами в момент його вчинення. Феоктистов виходить з того, що відповідно до ст. 208 ЦК України письмова форма договору між фізичними особами необхідна лише тоді, коли він укладається на суму, що перевищує не менше як у 20 разів розмір неоподатованого мінімуму доходів фізичних осіб. Він не згоден з тим, що цей договір не є таким, що повністю виконується сторонами в момент його вчинення, оскільки в ст. 694 ЦК України закріплено правило про те, що з моменту передання товару і до його оплати, товар, проданий у кредит, визнається таким, що перебуває у заставі в продавця для забезпечення виконання покупцем його обов'язку щодо оплати товару.

На які питання теми спрямоване завдання? В якій формі повинен бути укладений правочин?

40. Арістов, який є власником дачного будинку у м. Чорноморську, 10 березня склав з Івкіною договір оренди будинку строком на шість місяців. У договорі була встановлена щомісячна орендна плата у розмірі 200 грн за місяць. При цьому в день складання договору Івкіна сплатила Арістову аванс у розмірі 200 грн, а решту зобов'язалась сплатити після закінчення строку дії договору. Крім того, в договорі було обумовлено, що права й обов'язки сторін припиняються, якщо в період між 20 і 30 червня до Арістова в м. Чорноморськ приїде його син з родиною у відпустку. Фактично Івкіна почала користуватися будинком 20 травня. Син Арістова з родиною приїхав до батька 2 липня. Івкіна, посилаючись на умови договору, відмовилась звільнити орендований будинок. Син Арістова пояснив батькові, що затримався з приїздом у зв'язку з отриманням від нього телеграми про тяжку хворобу брата, що мешкає у Москві. Отримавши телеграму, син Арістова змушений був заїхати в Москву, але там дізнався, що брат вже тиждень знаходиться за кордоном у відрядженні. При цьому він з'ясував, що телеграму надіслав не батько Арістова, а Федірко на прохання Івкіної. У зв'язку з викладеним, Арістов звернувся до суду з позовом про звільнення Івкіною орендованого будинку та сплати нею орендної плати у повному обсязі.

Івкіна пояснила, що вимог Арістова про звільнення будинку не визнає, оскільки умова, про яку йшлося в договорі, не настала. Крім того, вона вважає, що повинна сплачувати орендну плату лише з 20 травня, тобто з дня, коли вона фактично почала користуватися будинком.

На які питання теми спрямоване завдання? Надайте правову характеристику правочину зі скасувальною обставиною.

41. Приватне акціонерне товариство “Луч” – постачальник (далі – ПрАТ) та товариство з обмеженою відповідальністю “Простір” (далі – ТОВ) уклали договір про реалізацію останнім

товару, який надійде від постачальника. У договорі зазначалося, що оплата товару здійснюється ТОВ протягом 30 днів. За 20 днів після отримання товару ТОВ реалізувало лише його частину і перерахувало суму від його реалізації постачальнику з урахуванням винагороди, яка належала йому. ПрАТ звернулося до господарського суду про сплату ТОВ решти суми від реалізації товару та відшкодування збитків. Директор ТОВ, заперечуючи проти цього, пояснив, що розцінює цей договір як договір комісії, згідно з яким зобов'язаний перераховувати суми через 30 днів після реалізації, а не через 30 днів після укладення договору, що, на його думку, й становить відмінність договору на реалізацію від договору купівлі-продажу. ТОВ звернулося до господарського суду з зустрічним позовом про тлумачення змісту цього договору і визнання його недійсним у разі, якщо суд зробить висновок, що він не є договором комісії. Підставою для визнання договору недійсним, на думку ТОВ, є помилка в обставинах, які мають істотне значення.

На які питання теми спрямоване це завдання? Які існують правила тлумачення змісту правочину? Поясніть недійсність правочинів, вчинених під впливом помилки.

42. Леонідова та Фетисов 10 жовтня уклали в простій письмовій формі договір доручення (ст. 1000 ЦК України). На виконання цього договору Фетисов зобов'язався придбати у власність Леонідової комплект певних старовинних речей в строк, що не перевищує двох місяців, та за суму не більше 3000 грн. Зазначена сума грошей була передана 10 жовтня Леонідовою Фетисову з видачею останнім боргової розписки. 25 жовтня Леонідовій стало відомо, що 12 жовтня цього ж року Фетисов передав 3000 грн Альошину за договором позики (ст. 1046 ЦК України) під проценти строком на один місяць. Вважаючи, що предметом договору позики є гроші, передані нею Фетисову для виконання договору доручення і власником яких вона продовжує бути, Леонідова звернулася до Фетисова з повідомленням про те, що вона в односторонньому порядку розриває договір доручення за мотивом втрати довіри і вимагає негайно повернути їй 3000 грн. Крім того, вона повідомила, що

буде вимагати визнання недійсним договору позики, укладений між Фетисовим та Альошиним, оскільки його зміст суперечить закону. Це протиріччя, на її думку, полягає в тому, що оскільки позикодавець передає іншій стороні договору позики гроші у власність, то і він сам мусить бути власником цих грошей.

Фетисов у відповідь на повідомлення Леонідової заперечив наступне. По-перше, на його думку, Леонідова не може розривати договір доручення в односторонньому порядку згідно зі ст. 525 ЦК України, враховуючи ще й те, що в самому договорі доручення міститься умова, що сторони невправі цього робити. По-друге, у нього ще є достатньо часу для виконання договору доручення в повному обсязі. По-третє, у Леонідової немає підстав для звернення до суду з позовом про визнання недійсним договору позики, оскільки вона не є стороною в ньому.

На які питання теми спрямоване завдання? Розкрийте особливості фідучіарних правочинів. Охарактеризуйте види недійсних правочинів та підстави їх недійсності.

43. Єгоров є учасником повного товариства “Повне товариство: Іванов, Петров і компанія” (далі – ПТ), в засновницькому договорі якого встановлено правило про те, що ведення справ ПТ здійснюється Івановим та Петровим. Єгоров, отримавши довіреність лише від Іванова (Петров у цей час був у відрядженні), уклав від імені ПТ договір з фізичною особою – підприємцем Рудаковим. Повернувшись із відрядження, Петров заявив, що ПТ повинно вимагати визнання цього договору недійсним, оскільки для вчинення договору Єгорову потрібна була і його довіреність. При цьому Петров посилався на ч. 2 ст. 207 ЦК України, згідно з якою правочин, який вчиняє юридична особа, підписується особами, уповноваженими на це установчими документами, довіреністю, законом або іншими актами цивільного законодавства.

Дізнавшись про це, Рудаков заявив, що згідно з ч. 1 ст. 122 ЦК України у відносинах з третіми особами ПТ не може посилатися на положення засновницького договору, які обмежують повноваження учасників ПТ щодо права діяти від імені останнього, крім випадків, коли буде доведено, що третя особа

у момент вчинення договору знала чи могла знати про відсутність в учасника ПТ права діяти від його імені.

На які питання теми спрямоване це завдання? Розкрийте підстави недійсності правочинів.

44. Скориставшись відсутністю батьків, шістнадцятирічний Назаров за гроші, отримані як заробітна плата, купив у Коваленка бінокль (вартість 150 грн), продав Прокопенку ковзани з черевиками (вартість 200 грн), а магнітолу (з незначними дефектами) поміняв з Вікторовим на велосипед вартістю 1000 грн. Батько Назарова, повернувшись з лікарні і дізнавшись про правочини, вчинені сином без його згоди, звернувся з позовом до суду про визнання їх недійсними. Оскільки Вікторов встиг відремонтувати магнітолу, він звернувся з зустрічною вимогою про відшкодування завданих йому збитків.

На які питання теми спрямоване це завдання? Поясність правові наслідки вчинення правочину неповнолітньою особою за межами її цивільної дієздатності? Чи зміниться рішення, якщо сторонами в договорах, що уклав Назаров, були особи у віці від 14 до 18 років ?

45. Пархоменко, опікун п'ятирічного Сергеєва, уклав від його імені як продавець самостійно та в його інтересах договір купівлі-продажу спортивного тренажера за ціною 1500 грн. Брат покійного батька Сергеєва вважає, що предметом цього договору є цінне майно, і тому договір про його відчуження може укладатися лише з дозволу органу опіки та піклування. Він звернувся до суду з позовом про визнання цього договору недійсним та застосування наслідків недійсності договору. Опікун Пархоменко вважає, що, по-перше, спортивний тренажер призначений лише для дорослих, і ним п'ятирічна дитина користуватися не може, отже, і не може бути для неї корисним, а, по-друге, в коштах, отриманих від продажу цього тренажера, була потреба – для придбання дитячого велосипеда та зимового одягу.

На які питання теми спрямоване це завдання? Назвіть правові наслідки вчинення правочину без дозволу органу опіки та піклування.

46. Іванов, який страждав на захворювання бронхіальною астмою і проживав у власному будинку, розташованому поруч з металургійним комбінатом, перед від'їздом на лікування в іншу місцевість доручив Федотову обміняти цей будинок на інший або квартиру меншої площі поблизу моря.

Скориставшись дорученням, Федотов обміняв будинок Іванова на однокімнатну квартиру своєї двоюрідної сестри. Іванов, проживши в квартирі зиму, з'ясував, що вона має істотні недоліки, пов'язані з промерзанням стін, і звернувся з позовом до суду про визнання договору міни недійсним на підставі ст. 230 ЦК України як вчинений під впливом обману. Ним зазначалося, що Федотов і його сестра знали про недоліки квартири.

На які питання теми спрямоване це завдання? Які правові наслідки вчинення правочину під впливом обману та правочину, який вчинено у результаті зловмисної домовленості представника однієї сторони з другою стороною?

47. Кирилов, погрожуючи зброєю, заволодів шапкою з цінного хутра, що належала Смирнову. Згодом, дізнавшись, що за цим фактом порушено кримінальну справу, Кирилов на квартирі потерпілого передав останньому певну суму грошей нібито за куплену річ. У судовому засіданні Смирнов пояснив, що він дійсно отримав гроші, але значно менші у розмірі, ніж дійсна ціна шапки, і зробив це для того, щоб не мати в майбутньому неприємностей від Кирилова.

На які питання теми спрямоване це завдання? Назвіть правові наслідки правочину, вчиненого під впливом насильства.

48. Шилов, дізнавшись, що проти робітників організації, в якій він працював, порушено кримінальну справу і йому також може загрозувати притягнення до кримінальної відповідальності, за кілька днів до арешту продав мотоцикл, який йому належав, своєму другу Харитонову. Гроші покупець повинен був віддати жінці Шилова пізніше, а мотоцикл було передано тоді ж. Через деякий час Шилова було засуджено до позбавлення волі з конфіскацією майна, яке йому належить на праві приватної власності. Прокурор, вважаючи, що конфіскації підлягає

і мотоцикл, заявив позов про визнання правочину купівлі-продажу мотоцикла недійсним, оскільки при продажу мотоциклу Шилов мав за мету уникнути конфіскації.

На яке питання теми спрямоване це завдання? Охарактеризуйте правові наслідки фіктивного правочину.

49. Дмитров у вересні зробив обмін з Олійником неізолюваної кімнати площею 14 кв. м на його ізолювану однокімнатну квартиру (з доплатою Олійнику). У зв'язку з тим, що нова кімната виявилася сирогою, про що Дмитров дізнався лише оселившись у ній, він звернувся до суду з позовом про визнання правочину недійсним. У судовому засіданні Олійник, заперечуючи проти позову, пояснив, що Дмитров неодноразово оглядав кімнату і мав повне уявлення про її стан. Дмитров підтвердив, що він дійсно двічі (у червні та серпні) оглядав квартиру і залишився задоволений нею, але це було влітку, за сухої погоди, коли неможливо було передбачити, що взимку кімната відсиріє і саме через це виявиться непридатною для проживання.

На яке коло питань спрямоване це завдання? Назвіть правові наслідки правочинів, вчинених під впливом обману та помилки.

50. Романова – власниця половини житлового будинку уклала з Володіною договір довічного утримання. Через рік під тиском своєї сестри Романова подала заяву про розірвання договору, мотивуючи це тим, що Володіна неналежним чином виконувала свої обов'язки. Через місяць після цього Романова померла, і її сестра подала позов про визнання договору довічного утримання між Романовою і Володіною недійсним, укладеним під впливом тяжкої для Романової обставини на вкрай невігідних для останньої умовах.

Суд позов задовольнив. Володіна звернулася до апеляційного суду з проханням скасувати рішення місцевого суду та відмовити у позові, мотивуючи це тим, що, по-перше, такі договори укладаються лише за тяжких обставин, а саме – у разі непрацездатності особи, яка не може самотійно себе утримувати. По-друге, в умовах договору, посвідченого нотаріусом,

передбачається місячний розмір матеріального забезпечення, і тому для Романової умови договору не були вкрай невідгідними, а навпаки. Апеляційний суд погодився з доводами Володіної і задовольнив апеляційну скаргу.

На яке питання теми спрямоване це завдання? Охарактеризуйте правочин, який вчинено під впливом тяжкої обставини та його правові наслідки.

Список нормативно-правових актів та літератури

Про електронний цифровий підпис: Закон України від 22.05.2003 р. № 852-IV [Електрон. ресурс] // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/852-15>

Про електронні документи та електронний документообіг: Закон України від 22.05.2003 р. № 851-IV [Електрон. ресурс] // Там же. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/851-15>

Про нотаріат: Закон України від 02.10.1993 р. № 3425-XII [Електрон. ресурс] // Там же. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/про%20нотаріат>

Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України: затв. наказом М-ва юстиції України від 22.02.2012 р. № 296 [Електрон. ресурс] // Там же. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>

Практика розгляду судами цивільних справ про визнання правочинів недійсними: узагальнення суд. практики Верхов. Суду України від 24.11.2008 р. [Електрон. ресурс] // Там же. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/n0003700-08>

Про практику розгляду судами корпоративних спорів: постанова Пленуму Верхов. Суду України від 24.10.2008 р. № 13 [Електрон. ресурс] // Там же. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/v0013700-08>

Про судову практику розгляду цивільних справ про визнання правочинів недійсними: постанова Пленуму Верхов. Суду України від 06.11.2009 р. № 9 [Електрон. ресурс] // Там же. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/v0009700-09>

Про судову практику у справах про спадкування: постанова Пленуму Верхов. Суду України від 30.05.2008 р. № 7 [Електрон. ресурс] // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/v0007700-08>

Безклубий І. А. Банківські правочини: цивільно-правові проблеми: [моногр.] / І. А. Безклубий. – К.: Нац. ун-т ім. Т. Шевченка, 2005. – 378 с.

Бобко Т. В. Поняття і наслідки правочину: проблеми теорії і практики / Т. В. Бобко // Бюл. М-ва юстиції України. – 2010. – № 12. – С. 56-63.

Бородовський С. Проблеми одностороннього правочину/ С. Бородовський // Вісн. Акад. прав. наук України. – 2010. – № 3 (62). – С. 178-184.

Гусак М. Нікчемні та оспорювані правочини: регулювання за Цивільним кодексом України / М. Гусак, В. Данішевська, Ю. Попов // Право України. – 2009. – № 6. – С. 114-120.

Крат В. І. Форма правочину / В. І. Крат // Нотаріат для вас. – 2011. – № 5 (139). – С. 21-29.

Крат В. І. Окремі види недійсних правочинів з дефектами волі / В. І. Крат // Там же. – 2010. – № 11 (133). – С. 29-38.

Кривобок С. В. Правочини з підприємництвом як єдиним майновим комплексом: моногр. / С. В. Кривобок. – Х.: Право, 2009. – 176 с.

Новікова В. В. Безоплатні договори у цивільному праві України / В. В. Новікова. – Х.: Ксилон, 2008. – 137 с.

Романюк Я. “Недійсність” та “нікчемність” правочину / Я. Романюк // Вісн. Львів. ун-ту. – 2010. – Вип. 50. – С. 196-201.

Сібільов М. М. Недійсність правочинів (договорів): новели ЦКУ / М. М. Сібільов // Пробл. законності. – Х.: Нац. юрид. акад. України, 2002. – Вип. 54. – С.47-52.

Спасибо-Фатєєва І. В. Наслідки недійсності правочинів / І. В. Спасибо-Фатєєва // Вісн. госп. судочинства. – 2008. – № 4. – С. 79-87.

Таш'ян Р. І. Односторонні правочини у цивільному праві / Р. І. Таш'ян. – Х.: Право, 2010. – 200 с.

Томчишин С. В. Способи захисту у разі вчинення правочину з перевищенням або за наявності обмеження компетен-

ції органу та повноважень представництва юридичної особи / С. В. Томчишин // Вісн. Акад. прав. наук України. – 2010. – № 4. – С. 156-166.

Т е м а 12. Представництво

(питання для обговорення)

1. Поняття, сутність та юридична природа представництва.
  - 1.1. Концепція правовідносин.
  - 1.2. Відмежування представництва від суміжних інститутів.
2. Повноваження представника.
  - 2.1. Поняття, зміст та межі повноважень.
  - 2.2. Наслідки перевищення повноважень.
  - 2.3. Передоручення.
3. Підстави виникнення та види представництва.
  - 3.1. Законне представництво.
  - 3.2. Договірне представництво.
  - 3.3. Представництво на підставі акта органу юридичної особи.
4. Цивільно-правова характеристика довіреності.
  - 4.1. Видача довіреності як правочин.
  - 4.2. Форма довіреності; реквізити довіреності.
  - 4.3. Строк дії довіреності.
5. Припинення представництва.

Завдання

51. Акціонерне товариство “Колос” (далі – АТ) звернулось до суду з позовом до агрофірми “Зоря” про визнання недійсним договору на поставку мінеральних добрив. В обґрунтування позову було зазначено, що керівник відділу маркетингу, який підписав договір, не мав повноважень діяти від імені АТ. Суд виніс рішення про задоволення позову.

На яке питання спрямоване це завдання? Як юридична

особа здійснює свої цивільні права та обов'язки?

52. Акціонерне товариство (далі – АТ), що виготовляло безалкогольні напої, 15 липня 2010 р. видало Апраскіну довіреність без зазначення строку дії для закупівлі у фермерських господарствах помідорів за ціною 6 грн за 1 кг. Апраскін здійснював закупівлю помідорів до жовтня 2010 р. У серпні 2011 р. Апраскін здійснив закупівлю 10 т помідорів за ціною 5 грн 90 к., але АТ відмовилося прийняти помідори і оплатити їх вартість, мотивуючи свою відмову тим, що, по-перше, на цей час воно вже закупило помідори у інших виробників за значно нижчою ціною, та, по-друге, дія довіреності від 15.07.2010 р. припинилася, оскільки минуло більше одного року з моменту її видачі, а отже Апраскін діяв без повноважень.

На яке питання теми спрямоване це завдання? Дайте поняття повноваження.

53. Зотов 1 лютого 2011 р. видав довіреність Потапенку строком на два місяці на продаж останнім телевізора ціною не менше шести мінімальних заробітних плат. Довіреність була посвідчена командиром військової частини, де Зотов працював водієм. Оскільки комісійний магазин відмовився прийняти телевізор на комісію, а покупця Потапенко не знайшов, він, не повідомивши свого довірителя, 10 травня того ж року видав довіреність (у порядку передоручення) в простій письмовій формі строком на шість місяців своєму синові. Останній продав телевізор, але за ціною, вдвічі меншою, ніж указана в першій довіреності. Зотов зажадав від Потапенка відповідної доплати або повернення телевізора, на що останній відповів, що всі претензії слід адресувати не йому, а його сину.

На яке питання теми спрямоване це завдання? Які вимоги до довіреності, що видається в порядку передоручення?

54. Котлов видав довіреність своїй дружині на отримання грошового вкладу у філії Ощадбанку. Після смерті Котлова його мати як спадкоємиця за законом першої черги подала позов до невістки про витребування в останньої одержаного нею

грошового вкладу, оскільки він був внесений на ім'я Котлова ще до реєстрації шлюбу, а тому входить до складу спадщини. Суд задовольнив позов. У апеляційній скарзі відповідачка, не погоджуючись із рішенням суду, вказала на те, що, оскільки її чоловік видав їй довіреність на отримання вкладу без будь-яких обмежень, вона набула право розпоряджатися грошима на свій розсуд і тому витратила їх на поховання чоловіка.

На яке питання спрямоване це завдання? Як співвідносяться такі поняття як “повноваження” і “представництво”?

55. Єфремов, який працював у товаристві з обмеженою відповідальністю “Спецналагодження” (далі – ТОВ), очікуючи направлення в складі бригади в довгострокове відрядження, видав своєму колезі Василенку довіреність на отримання заробітної плати. Оскільки виїзд у відрядження не відбувся, Єфремов попросив Василенка повернути довіреність. У день видачі заробітної плати Єфремов дізнався, що його гроші касир видав по довіреності Василенку. Останній не заперечував цього, але пояснив, що повернути отримані гроші зараз він не може, бо витратив їх на придбання холодильника. Через деякий час Василенко звільнився з роботи за власним бажанням і потрапив до лікарні, що завадило йому повернути гроші Єфремову. Єфремов звернувся з позовом до ТОВ про видачу йому заробітної плати на тій підставі, що наказ про його відрядження не був виданий, а бухгалтерія ТОВ знала або повинна була знати, що відрядження бригади було відкладене, тому касир неправі була видавати його заробітну плату Василенку.

На яке питання теми спрямоване це завдання? Які підстави та правові наслідки припинення представництва за довіреністю?

56. 75-річна Карпова, не маючи можливості через стан здоров'я займатись підшукуванням покупця на свій будинок і здійсненням його продажу, вирішила видати довіреність на укладення договору купівлі-продажу Шумському.

Через необхідність оформлення довіреності Шумський звернувся до нотаріуса. Нотаріус відмовив у посвідченні дові-

реності, вказавши, що особа, яку представляють через свій фізичний стан, не може відповідати за свої дії.

На яке питання теми розраховане це завдання? Перелічіть види довіреності.

Список нормативно-правових актів та літератури

Сімейний кодекс України: Закон України від 10.01.2002 р. № 2947-III [Електрон. ресурс] // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/сімейний>

Про акціонерні товариства: Закон України від 17.09.2008 р. № 514-VI [Електрон. ресурс] // Там же. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/про%20акціонерні%20товариства>

Про господарські товариства: Закон України від 19.09.1991 р. № 1576-XII [Електрон. ресурс] // Там же. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/про%20господарські%20товариства>

Про нотаріат: Закон України від 02.10.1993 р. № 3425-XII [Електрон. ресурс] // Там же. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/про%20нотаріат>.

Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України: затв. наказом М-ва юстиції України від 22.02.2012 р. № 296 [Електрон. ресурс] // Там же. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>

Порядок вчинення нотаріальних дій посадовими особами органів місцевого самоврядування: наказ М-ва юстиції України від 11.11.2011 р. № 3306/5 [Електрон. ресурс] // Там же. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z1298-11>

Про порядок посвідчення заповітів і доручень, прирівнюваних до нотаріально посвідчених: постанова Каб. Міністрів України від 15.06.1994 р. № 419 [Електрон. ресурс] // Там же. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/419-94-п>

Про практику розгляду судами корпоративних спорів: постанова Пленуму Верхов. Суду України від 24.10.2008 р. № 13 [Електрон. ресурс] // Там же. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/v0013700-08>

Крат В. І. Специфіка відмови представника від вчинення дій, які були визначені нотаріально посвідченою довіреністю / В.І. Крат // Нотаріат для вас. – 2011. – № 7-8 (141-142). – С. 23-26.

Крат В. І. Довіреність на користування транспортним засобом: нетиповість конструкції / В. І. Крат // Мала енциклопедія нотаріуса. – 2011. – № 5 (59). – С. 82-85.

Крупко П. Наслідки належного здійснення добровільного представництва / П. Крупко // Право України. – 2002. – № 10. – С. 104-109.

Т е м а 13. Здійснення суб'єктивних цивільних прав і виконання цивільних обов'язків. Захист цивільних прав

(питання для обговорення)

1. Поняття, засади та межі здійснення суб'єктивних цивільних прав.
2. Поняття та засади виконання цивільних обов'язків.
3. Способи захисту суб'єктивних цивільних прав та інтересів.
4. Способи юрисдикційної форми захисту суб'єктивних цивільних прав та інтересів.
5. Самозахист суб'єктивних цивільних прав та інтересів.

Завдання

57. Після смерті Ткачука відкрилася спадщина (квартира у м. Харкові), на яку могли претендувати як спадкоємці за законом першої черги його дружина, дві доньки, які проживали разом із спадкодавцем, та син, який мешкав в іншій державі. Через три місяці після смерті чоловіка дружина звернулася до нотаріальної контори з заявою про прийняття спадщини. Одна донька відмовилася від прийняття спадщини на користь матері. Від другої доньки та сина ніяких заяв до нотаріальної контори

не надходило протягом шестимісячного строку, встановленого для прийняття спадщини (ст. 1270 ЦК України).

Які існують способи здійснення суб'єктивних цивільних прав? За допомогою яких дій і в який строк може відбуватися здійснення цивільних прав у спадкових правовідносинах при прийнятті спадщини? Чи може бути здійснене суб'єктивне цивільне право шляхом пасивної поведінки?

58. Мішкіна звернулася до нотаріуса з проханням посвідчити договір, за яким вона передає своїй знайомій Самохіній право на отримання протягом одного року аліментів від її колишнього чоловіка, щоб таким чином розрахуватися за придбаний нею у Самохіної невеличкий меблевий гарнітур.

На яке питання розраховане це завдання? Чи можливе укладення вказаного договору?

59. Березіна уклала договір купівлі-продажу своєї трикімнатної квартири, що знаходилася у будинку, розташованому в центрі м. Харкова. Через деякий час прокурор звернувся до районного суду з позовом про визнання договору купівлі-продажу квартири недійсним. Як з'ясувалося, Березіна мала чотирьох неповнолітніх дітей, яких вона при подачі документів на приватизацію не вказала як таких, що мешкають з нею в квартирі, а зазначила, що вони проживають у її матері в селищі поблизу м. Харкова. Після того, як Березіна в результаті приватизації стала єдиним власником квартири, вона продала її Кривкову.

На яке питання розраховане це завдання? Чи можна вважати права (інтереси) дітей Березіної порушеними? Чи має право прокуратура здійснювати їх захист? Якщо так, то які способи захисту вона може застосувати в цій ситуації? Наведіть приклад, коли порушується не право, а інтерес.

60. Міронов та Гришина отримали у спадщину від свого батька право власності на однокімнатну квартиру. Оскільки ні у Міронова, ні у Гришиної належного на праві власності житла не було, кожний з них вирішив заселитися в однокімнатну кварти-

ру, відмовляючись поступатися іншому. В результаті цього в однокімнатній квартирі почала проживати Гришина зі своїм чоловіком та Міронов. Гришина та її чоловік створили Міронову обстановку неможливості проживання під одним дахом: постійно пиячили, користувалися речами Міронова без його дозволу, в квартирі часто були присутні сторонні люди. Через місяць після такого спільного проживання Міронов змушений був знову винаймати кімнату в гуртожитку і звернутися до суду з такими вимогами: зобов'язати Гришину на підставі ч. 2 ст. 364 Цивільного кодексу України виплатити йому грошову компенсацію за його частку у праві спільної часткової власності на квартиру, а також відшкодувати збитки, які дорівнюють розміру плати за користування кімнатою в гуртожитку. В суді Гришина заявила, що грошей у її сім'ї ледь вистачає на проживання і немає на відшкодування збитків. Тоді Міронов запропонував продати квартиру, а гроші поділити навпіл, на що Гришина також не погодилася, адже за отриману від продажу суму вона не зможе придбати житло, придатне для проживання.

На яке питання розраховане дане завдання? Чи можна вважати права (інтереси) Міронова порушеними? Чи правильно Міроновим обрано способи захисту? Чим порушення прав відрізняється від їх невизнання чи оспорювання (наведіть відповідні приклади)?

61. ПрАТ “Велика будівельна компанія” (орендодавець) звернулося із позовом до фізичної особи-підприємця Нікітіна (орендар) про визнання договору оренди приміщення неукладеним на тій підставі, що в договорі не вказано місцезнаходження приміщення та його площа. В свою чергу, Нікітін за зустрічним позовом вимагав визнання договору оренди дійсним і передачі йому приміщення, адже, хоча вони і не вказали в договорі яке саме приміщення передається в користування, в усній формі директор ПрАТ “Велика будівельна компанія” і він (Нікітін) домовлялися про приміщення за адресою: м. Харків, вул. Житомирська, б. 32, площею 640 кв. м.

На яке питання розраховане це завдання? Чи має право ПрАТ “Велика будівельна компанія” вимагати визнання дого-

вору оренди неукладеним? Чи може Нікітін скористатися таким способом захисту, як визнання договору дійсним, і вимагати передачі приміщення? Чи вичерпний перелік способів захисту передбачений у ст. 16 ЦК України? Де можуть встановлюватися способи захисту цивільних прав та інтересів?

62. ТОВ “Клінінг”, рекламуючи на телебаченні свій новий чистячий засіб “Родео”, порівнювало його із чистячим засобом “Актив” свого основного конкурента ТОВ “Забота” на відповідному ринку, стверджуючи, що якість засобу під назвою “Родео” набагато краща, ніж засобу “Актив”, при цьому вартість першого нижча останнього. Крім того, у рекламі було обіцяно: “якщо не буде результату – ми повернемо вам гроші у розмірі 110 %!”. Після запуску відповідної реклами обсяг продажів ТОВ “Забота” значно впав, постійні покупці відмовилися від придбання його продукції. У результаті цього ТОВ “Забота” понесло значні збитки. Крім того, незважаючи на надані рекламні обіцянки, ТОВ “Клінінг” відмовляло в поверненні грошей споживачам на підставі того, що то була лише реклама, а при придбанні товару подібних зобов’язань виробник на себе не брав.

На яке питання розраховане це завдання? Які основні засади здійснення суб’єктивних цивільних прав? Чи можна вважати права (інтереси) ТОВ “Забота” порушеними? Чи можна вважати права (інтереси) споживачів продукції ТОВ “Клінінг” порушеними? Якщо так, то за допомогою яких способів захисту вони можуть бути захищені?

63. Круглова уклала договір побутового підряду на ремонт свого холодильника з фізичною особою-підприємцем Петровим. У договорі було зазначено, що ремонт буде здійснено протягом одного місяця. За згодою сторін у договір був внесений пункт, відповідно до якого усі спори між контрагентами мають вирішуватися лише шляхом переговорів без звернення до суду. Після того, як пройшло три місяці з моменту укладення договору, а холодильник не був відремонтований, Круглова звернулася з позовом до суду.

На яке питання розраховане це завдання? Чи втратила Круглова право на судовий захист? Які способи захисту порушеного права можуть бути застосовані Кругловою? Чи змінилося б рішення, якби в договорі було зазначено: “Сторона договору, яка вважає свої права порушеними, отримує право на судовий захист виключно тоді, коли сторони не змогли вирішити спір у претензійному порядку”?

64. Лукашин уклав у простій письмовій формі договір купівлі-продажу комп’ютера з ТОВ “Дніпро” (далі – ТОВ) із розстроченням оплати на один рік. Через три місяці він продав комп’ютер Кравченку та звільнився з роботи. ТОВ звернулося до нотаріуса з проханням вчинити виконавчий напис на договір купівлі-продажу у кредит для стягнення заборгованості з Лукашина у безспірному порядку. Нотаріус відмовив у вчиненні виконавчого напису. ТОВ звернулося до суду за захистом свого права.

На яке питання розраховане це завдання? Дайте юридичну оцінку дії нотаріуса. Які умови і порядок вчинення виконавчих написів нотаріусами України? Які способи захисту порушених прав ТОВ “Дніпро”?

65. Куліш у своєму гаражі, розташованому на земельній ділянці, яка належить йому на праві власності, відкрив авторемонтну майстерню. У зв’язку з великою кількістю замовлень він вирішив перебудувати гараж, значно збільшивши його площу. Коли Куліш розпочав перебудову без будь-якої дозвільної документації, до органів місцевого самоврядування та міської СЕС почали надходити скарги сусідів по вулиці, в яких зазначалося, що підприємницька діяльність Куліша спричиняє їм значні незручності, а саме – постійний шум, загазованість, підвищену небезпеку. Крім того, сусіди, не чекаючи реакції відповідних владних органів, перед в’їздом у гараж Куліша вирили величезну яму, чим позбавили його можливості користуватися цим приміщенням й здійснювати підприємницьку діяльність. Куліш звернувся до суду за захистом свого майнового права.

На яке питання розраховане це завдання? Чи правомірні

дії Куліша? Які форми захисту використано сусідами Куліша? Наведіть власний приклад самозахисту, який би відповідав законодавчим вимогам.

Список нормативно-правових актів та літератури

Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень: Закон України від 01.07.2004 р. № 1952-IV в ред. Закону України від 11.02.2010 р. № 1878-VI [Електрон. ресурс] // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1952-15>

Про забезпечення вимог кредиторів та реєстрацію обтяжень: Закон України від 18.11.2003 р. № 1255-IV [Електрон. ресурс] // Там же. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1255-15>

Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення: Закон України від 24.02.1994 р. № 4004-XII [Електрон. ресурс] // Там же. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4004-12>

Про захист від недобросовісної конкуренції: Закон України від 07.06.1996 р. № 236/96-ВР [Електрон. ресурс] // Там же. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/236/96-%D0%B2%D1%80>

Про захист економічної конкуренції: Закон України від 11.02.2010 р. № 2210-III [Електрон. ресурс] // Там же. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2210-14>

Про нотаріат: Закон України від 02.09.1993 р. № 3425-XII [Електрон. ресурс] // Там же. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3425-12>

Про охорону культурної спадщини: Закон України від 08.06.2000 р. № 1805-III [Електрон. ресурс] // Там же. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1805-14>

Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 24.06.1991 р. № 1264-XII [Електрон. ресурс] // Там же. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1264-12>

Про регулювання містобудівної діяльності: Закон Укра-

їни від 17.02.2011 р. № 3038-VI [Електрон. ресурс] // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3038-17>

Про рекламу: Закон України від 03.07.1996 р. № 270/96-ВР [Електрон. ресурс] // Там же. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/270/96-%D0%B2%D1%80>

Про ціни і ціноутворення: Закон України від 21.06.2012 р. № 5007-VI [Електрон. ресурс] // Там же. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/507-12>

Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України: затв. наказом М-ва юстиції України від 22.02.2012 р. № 296/5 [Електрон. ресурс] // Там же. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12>

Про затвердження переліку документів, за якими стягнення заборгованості провадиться у безспірному порядку на підставі виконавчих написів нотаріусів: постанова Каб. Міністрів України від 29.06.1999 р. № 1172 [Електрон. ресурс] // Там же. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1172-99-%D0%BF>

Про судову практику розгляду цивільних справ про визнання правочинів недійсними: постанова Пленуму Верхов. Суду України від 06.11.2009 р. № 9 [Електрон. ресурс] // Там же. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0009700-09>

Венедіктова І. В. Співвідношення цивільного права і законного інтересу в цивільному праві // І. В. Венедіктова // Право і безпека. – 2005. – № 4. – С. 110-113.

Грибанов В. П. Осуществление и защита гражданских прав / В. П. Грибанов. – 2-е изд., стереот. – М.: Статут, 2001. – 411 с.

Горбачова Л. П. Здійснення захисту цивільних прав та інтересів судом: узагальнення судової практики застосування статті 20 Господарського кодексу України та статті 16 Цивільного кодексу України / Л. П. Горбачова, В. В. Афанасьєв, О. Д. Бережна // Актуальні питання цивіл. та госп. права. – 2010. – № 3 (22). – С. 92-125.

Дзера И. А. Защита гражданских прав по Гражданскому кодексу Украины / И. А. Дзера; под ред. Р. А. Майданника // Альманах цивилистики: сб. ст. – Вып. 1. – К.: Всеукр. ассоциация издателей “Правова єдність”, 2008. – 312 с.

Емельянов В. И. Разумность, добросовестность, незлоупотребление гражданскими правами / В. И. Емельянов. – М.: Лекс-Книга, 2002. – 160 с.

Крат В. І. Переведення прав та обов'язків за договором як окремий спосіб захисту переважних прав / В. І. Крат // Вісн. госп. судочинства. – 2007. – № 6. – С. 43-47.

Микрюков В. А. Ограничения и обременения гражданских прав / В. А. Микрюков. – М.: Статут, 2007. – 255 с.

Мічурін Є. О. Обмеження майнових прав фізичних осіб (теоретико-правовий аспект): моногр. / Є. О. Мічурін. – Х.: Юр-світ, НДІ Приват. права та підприємництва АПрН України, 2008. – 482 с.

Розгон О. В. Межі і обмеження права власності / О. В. Розгон. – Х.: ФО-П Лисяк Л.С., 2006 р. – 187 с.

Стефанчук М. О. Окремі питання здійснення і захисту суб'єктивних цивільних прав у корпоративних правовідносинах / М. О. Стефанчук // Унів. наук. записки. – 2007. – № 4 (24). – С. 130-134.

Ус М. В. Поняття та ознаки колізії суб'єктивних цивільних прав / М. В. Ус; ред. кол.: Ю. П. Битяк та ін. // Держ. буд-во та місцеве самоврядування: зб. наук. пр. – Х.: Право, 2010. – Вип. 19. – С. 144-157.

Тема 14. Цивільно-правова відповідальність

(питання для обговорення)

1. Поняття та ознаки цивільно-правової відповідальності.
2. Функції цивільно-правової відповідальності.
3. Види цивільно-правової відповідальності.
4. Форми (міри) цивільно-правової відповідальності.
5. Підстави та умови цивільно-правової відповідальності.
6. Види шкоди як умови цивільно-правової відповідальності.
7. Поняття, зміст та розмір збитків, які підлягають відшкодуванню.

8. Поняття моральної шкоди.

9. Критерії, які використовуються при обчисленні компенсації моральної шкоди.

10. Обставини, які звільняють від цивільно-правової відповідальності.

Завдання

66. Мосін попросив водія таксі відвезти його у м. Дергачі. Водій, посилаючись на серцевий напад, вийшов з машини до аптеки за медикаментами, залишивши ключ в замку запалювання. Скориставшись тим, що машина залишена без нагляду, Мосін сів за кермо, рушив з місця і скоїв наїзд на машину Гарківця, що стояла на узбіччі. Внаслідок наїзду таксомоторному парку та Гарківцю було заподіяно матеріальної шкоди. Гарківець звернувся з позовом про стягнення з таксомоторного парку і Мосіна 6700 грн (вартість ремонту автомобіля). Районний суд стягнув з Мосіна на користь Гарківця 6700 грн, звільнивши таксомоторний парк від цивільно-правової відповідальності. Не погодившись із рішенням суду, посилаючись на те, що шкоду повинен відшкодувати власник транспортного засобу як особа, що здійснює діяльність, яка є джерелом підвищеної небезпеки, Мосін оскаржив рішення суду.

На які питання теми спрямоване це завдання? Який вид відповідальності має місце у цьому випадку? Вкажіть умови цивільно-правової відповідальності.

67. За договором перевезення залізниця була зобов'язана доставити товариству з обмеженою відповідальністю “Одяг” (далі – ТОВ) три контейнери трикотажних виробів на суму 4000 грн. Внаслідок аварії частина вантажу вартістю 2000 грн стала непридатною до використання. Решта трикотажних виробів забруднилася, внаслідок чого вартість трикотажу склала 1000 грн. Залізниця претензію ТОВ задовольнила у сумі 3000 грн, а в частині стягнення неодержаного прибутку в сумі 2000 грн відхилила. У позовній заяві ТОВ, посилаючись на ст. 22 ЦК України та п. 110 Статуту залізниць України, просило

господарський суд стягнути з залізниці 2000 грн.

На які питання теми розраховане це завдання? Чи підлягає позов ТОВ задоволенню? Визначте, в якому розмірі несе відповідальність залізниця за втрату, нестачу, псування та пошкодження вантажу.

68. Харківське відділення акціонерної страхової компанії “Оранта” звернулося до суду з позовом до батьків Сашка (16 років) і Сергія (13 років) про відшкодування збитків. Позивач посилався на те, що внаслідок дій вказаних дітей, які розпалили вогонь у будівельному вагончику і спричинили пожежу, було пошкоджено і знищено майно осіб, які мешкають поруч. За договорами майнового страхування потерпілим було виплачено у сукупності 20 000 грн. У зв’язку з цим позивач просив стягнути зазначену суму з відповідачів. Рішенням суду з батьків Сашка та Сергія на користь позивача зазначена сума була стягнена солідарно.

На які питання теми розраховане це завдання? Які існують види цивільно-правової відповідальності при множинності осіб? Чи правильне рішення ухвалив суд?

69. Орендодавець – Харківське представництво Фонду державного майна України звернулося до суду з вимогами до орендаря ТОВ “Світанок” про відшкодування збитків, завданих пожежею в орендованому складському приміщенні. До складу збитків було віднесено: суму, на яку зменшилася вартість складського приміщення; орендну плату за час проведення необхідного ремонту приміщення; вартість ремонту згідно із кошторисом; суму страхового відшкодування, яку отримав би орендодавець, якщо б орендар застрахував складське приміщення на користь орендодавця відповідно до умов договору. Суд встановив наявність вини ТОВ “Світанок” у пожежі в складському приміщенні.

На які питання теми розраховане це завдання? Які збитки підлягають відшкодуванню?

70. Між товариством з обмеженою відповідальністю

“Меблева фабрика «Мрія»”(далі – ТОВ) та акціонерним товариством “Готель «Будапешт”” (далі – АТ) 3 січня 2010 р. було укладено договір поставки партії меблів загальною вартістю 300 000 грн. За прострочення виконання зобов’язання сторони передбачили в договорі відповідальність у формі неустойки в розмірі 0,5% суми боргу за кожен день прострочення. Згідно з умовами договору меблі були поставлені трьома рівними партіями, кожна на суму 100 000 грн відповідно 1, 15, та 25 лютого 2011 р. У той же час покупець (АТ) повинен був сплатити вартість кожної партії протягом п’яти днів з моменту отримання меблів. Однак зобов’язання було виконано ним лише частково – 3 лютого на рахунок ТОВ надійшло 100 000 грн, 18 лютого – 100 000 грн, решту суми боргу АТ не сплатило.

4 березня 2012 р. ТОВ звернулося до господарського суду з позовом про стягнення заборгованості з АТ в сумі 118 500 грн, а саме: 100 000 грн основного боргу, 18 500 грн пені. Позивач також вимагав відшкодування інфляційних втрат. Відповідач в частині стягнення пені проти позову заперечував, посилаючись на те, що не зміг своєчасно розрахуватися з боржником внаслідок значного зменшення кількості клієнтів, відсутності запланованих дотацій з місцевого бюджету, скрутного фінансового становища. Вважав, що прострочення сталося не з його вини. Крім того, відповідач просив суд у стягненні пені відмовити, оскільки позивач пропустив встановлену ст. 258 ЦК України позовну давність.

На які питання розраховане це завдання? Яке рішення повинен прийняти господарський суд?

71. Банк “Південно-західний” (далі – банк) та товариство з обмеженою відповідальністю “Тувілея” (далі – ТОВ) уклали договір 22 березня 2011 р. про надання ТОВ кредиту в сумі 42 000 грн строком на шість місяців за умови сплати 37% річних за користування кредитом. За прострочення повернення кредиту та процентів за його користування встановлювалася пеня в розмірі 1% за кожен день прострочення. Незважаючи на те, що згідно з умовами договору кредитні ресурси повинні бути надані ТОВ в день його укладення, сума кредиту була пере-

рахована позичальнику лише 10 квітня 2011 р. При цьому банк послався на відсутність вільних кредитних коштів внаслідок неповернення кредитів іншими боржниками. ТОВ звернулося до господарського суду з позовом про стягнення з банку збитків у сумі 150 000 грн, оскільки внаслідок несвоєчасного надання коштів вимушено було сплатити 12 000 грн пені іншим кредиторам та взяти в іншому банку кредит під підвищений відсоток. Крім того, ТОВ просило стягнути кошти за завдану моральну шкоду.

Банк просив суд зменшити розмір збитків, що підлягають відшкодуванню, наполовину, врахувавши при цьому його складне фінансове становище, і заперечував проти компенсації моральної шкоди, зазначаючи, що, по-перше, юридична особа не може страждати і тому їй моральна шкода не може бути завдана. По-друге, обов'язок компенсації моральної шкоди не випливає із порушення договірних зобов'язань, а можливий лише у недоговірних зобов'язаннях.

На які питання розраховане це завдання? Чи підлягає позов задоволенню?

72. Подружжя Сенченків звернулося до суду до авіакомпанії з вимогами про стягнення збитків та моральної шкоди, посилаючись на те, що у серпні 2011 року їм було відмовлено у наданні послуги з перевезення на рейс Київ-Ларнака (Кіпр) з підстав відсутності візи Кіпру для їх неповнолітньої доньки. Посилання позивачів, що у разі, коли дитина вписана у паспорт матері, вона не потребує візи згідно з законодавством країни прямування, до уваги прийняті не були. Після відправлення літака того ж дня листом консульського відділу Посольства Республіки Кіпр авіакомпанія була повідомлена, що проставлена у діючий закордонний паспорт батька чи матері віза автоматично поширюється на дитину, форма візи за таких умов не передбачає спеціальної відмітки для дітей.

Через п'ять днів авіакомпанія на підставі тих же документів допустила позивачів разом з їх неповнолітньою дитиною на літак і здійснила перевезення в пункт прямування та у зворотному напрямку.

Позивачі вказували, що у зв'язку з невчасним прибуттям до готелю на місці відпочинку вони сплатили штрафні санкції, а також їх відпочинок вимушено був зіпсований та скорочений, їм спричинено моральну шкоду, суму компенсації якої вони оцінюють у 500 000 грн.

Суд встановив неправомірність дій перевізника, з якого на користь позивачів було стягнуто збитки у вигляді еквівалентної суми сплачених штрафних санкцій. У задоволенні вимог про відшкодування моральної шкоди було відмовлено, оскільки ні умов укладеного договору, ні законодавство з питань перевезення авіаційним транспортом не передбачають права пасажира на відшкодування моральної шкоди при необґрунтованій відмові у наданні послуги з перевезення.

На які питання теми розраховане це завдання? Дайте своє бачення законності та обґрунтованості рішення суду.

73. Газетою “Суспільство” було надруковано лист без зазначення її автора, в якому стверджувалося, що працівник державного органу Редчук бере участь у злочинній діяльності. Повідомлялося, що лист є дослівним відтворенням інформації, поміщеної на інформаційному Інтернет-сайті. З посиланням на відсутність вказаних фактів та приниження гідності, честі та ділової репутації Редчук звернувся з позовом до редакції газети та її головного редактора про спростування недостовірної інформації, опублікування спростування, стягнення з відповідачів солідарно 15000 грн відшкодування моральної шкоди та зобов'язання головного редактора газети принести йому публічні вибачення.

Рішенням суду позовні вимоги були задоволені. Суд вказав, що дослівне відтворення матеріалів, опублікованих іншим друкованим засобом масової інформації, є підставою для звільнення від відповідальності згідно зі ст. 42 Закону України “Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні” лише за умов відтворення інформації саме з друкованого засобу масової інформації. Крім того, законодавство передбачає солідарну відповідальність журналіста і засобу масової інформації

за публікацію відомостей, які не відповідають дійсності.

Відповідачі подали апеляційну скаргу й вказували на їх конституційне право вільно поширювати інформацію щодо публічних осіб та свободу вираження поглядів.

На які питання розраховане це завдання? Визначте, чи є підстави цивільно-правової відповідальності відповідачів? Чи належні способи захисту застосував суд та чи всі з них є цивільно-правовою відповідальністю?

Список нормативно-правових актів та літератури

Про відповідальність за несвоєчасне виконання грошових зобов'язань: Закон України від 22.11.1996 р. № 543/96-ВР [Електрон. ресурс] // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/543/96-вр>

Про захист прав споживачів: Закон УРСР від 12.05.1991 р. № 1023-ХІІ в ред. Закону України від 01.12.2005 р. № 3161-IV [Електрон. ресурс] // Там же. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3161-15>

Про оренду державного та комунального майна: Закон України від 10.04.1992 р. № 2269-ХІІ в ред. Закону України від 14.03.1995 р. № 98/96-ВР [Електрон. ресурс] // Там же. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2269-12>

Про страхування: Закон України від 07.03.1996 р. № 85/96-ВР в ред. Закону України від 04.10.2001 р. № 2745-III [Електрон. ресурс] // Там же. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2745-14>

Статут залізниць України: затв. постановою Каб. Міністрів України від 06.04.1998 р. № 457 [Електрон. ресурс] // Там же. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/457-98-п>

Про практику розгляду судами цивільних справ за позовами про відшкодування шкоди: постанова Пленуму Верхов. Суду України від 27.03.1992 р. № 6 [Електрон. ресурс] // Там же. – Ре-

жим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0006700-92>

Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди: постанова Пленуму Верхов. Суду України від 31.03.1995 р. № 4 [Електрон. ресурс] // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0004700-95>

Про судову практику в справах про відшкодування шкоди, заподіяної підприємствам, установам, організаціям їх працівниками: постанова Пленуму Верхов. Суду України від 29.12.1992 р. № 14 [Електрон. ресурс] // Там же. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0014700-92>

Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи: постанова Пленуму Верхов. Суду України від 27.02.2009 р. № 1 [Електрон. ресурс] // Там же. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v_001700-09

Баранова Л. М. Відшкодування збитків як спосіб захисту цивільних прав / Л. М. Баранова // Теорія і практика правознавства. Електронне наукове фахове Нац. ун-ту “Юрид. акад. України ім. Я. Мудрого”. – № 1/2011. – Режим доступу: <http://nauka.jur.-academy.kharkov.-ua>

Боднар Т. В. Гражданско-правовая ответственность за нарушение договорных обязательств: виды и формы / Т. В. Боднар // Альманах цивилистики. – К. : Всеукр. асоц. вид. “Правова єдність”, 2008. – Вип. 1. – С. 73-91.

Данильченко О. В. Цивільно-правова відповідальність, її особливості / О. В. Данильченко // Сучасні тенденції розвитку держави та права України. Вип. 2. – Миколаїв : МНЦ ОНЮА, 2008. – С. 117-128.

Ківалова Т. С. Щодо визначення поняття цивільно-правової недоговорної (деліктної) відповідальності / Т. С. Ківалова // Вісн. прокуратури. – 2008. – № 11. – С. 99-107.

Кузнецова Н. С. Гражданско-правовая ответственность: понятие, условия и механизм применения/ Н. С. Кузнецова // Альманах цивилистики: сб. ст. – К. : Всеукр. асоц. вид. “Правова єдність”, 2010. – Вип. 3. – С. 30-48.

Примак В. Вина як критерій визначення розміру відш-

кодування моральної шкоди / В. Примак // Юрид. Україна. – 2009. – № 5. – С. 71-76.

Примак В. Ознаки непероборної сили у відносинах цивільно-правової відповідальності / В. Примак // Там же. – 2008. – № 6. – С. 60-67.

Примак В. Д. Вина і добросовісність у цивільному праві (теорія, законодавство, судова практика) / В. Д. Примак. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 432 с.

Тема 15. Строки та терміни у цивільному праві. Позовна давність

(питання для обговорення)

1. Поняття строку та терміну.
2. Спільність і відмінність строків і термінів.
3. Види строків та термінів.
4. Присічні строки. Строки давності.
5. Обчислення строків.
6. Поняття позовної давності та її місце в системі строків.
7. Початок перебігу позовної давності. Загальні та спеціальні правила. Початок перебігу позовної давності за зобов'язаннями з невизначеним строком виконання.
8. Відмінність зупинення і переривання позовної давності.
9. Вимоги, на які позовна давність не поширюється.
10. Наслідки спливу позовної давності.

Завдання

74. 10 липня Гончарова у магазині “Доміно” придбала зимові чоботи. Через кілька днів до неї прийшла подруга і переконала її в тому, що чобітки такого фасону вже виходять з моди і їй краще придбати іншу модель. 26 липня Гончарова прийшла до магазину з вимогою обміняти придбані чобітки на інші. Однак продавець відмовився це зробити, посилаючись на пропуск Гончаровою встановленого Законом України “Про захист прав споживачів” 14-денного строку. Гончарова наполяга-

ла на своїх вимогах, стверджуючи, що, по-перше, з 18 по 24 липня вона хворіла (підтверджено листком про непрацездатність), а, по-друге, 24 і 25 липня магазин був зачинений у зв'язку з вихідними днями. Крім того, на її думку, пропуску строку в цьому випадку немає, тому що обчислення строку повинно починатися з часу настання зимового сезону.

На яке питання розраховане завдання? Як слід вирішити спір? Чи змінилося б рішення, якщо Гончарова звернулася б до магазину 27 липня?

75. Товариство з обмеженою відповідальністю “Арсенал” (далі – ТОВ) через недопоставку йому за договором десяти електромоторів у першому кварталі 2010 р. звернулося з позовом до господарського суду про стягнення з постачальника неустойки та відшкодування збитків. Господарський суд, зазначивши, що позов було заявлено у червні 2011 р., у позові відмовив у зв'язку з пропуском позовної давності. ТОВ оскаржило рішення суду, посилаючись на те, що, по-перше, воно неодноразово вимагало від постачальника (у квітні 2010 р. і лютому 2011 р.) добровільної сплати неустойки та збитків, і 10 березня 2011 р. відповідач обіцяв до 1 травня їх сплатити. По-друге, позовна давність за вимогою по відшкодуванню збитків не сплинула. По-третє, господарський суд не має права за власною ініціативою застосовувати позовну давність.

Чи правомірні доводи позивача? З якого моменту починається перебіг позовної давності?

76. Сім'я Захарченків, яка складалася з чотирьох осіб (батько, мати, 15-річний син Антон і 12-річна донька Олена), приватизувала 3-кімнатну квартиру в м. Харкові в квітні 2009 р. У травні цього ж року вони продали її і придбали 4-кімнатну квартиру, право власності на яку оформили в рівних частинах на батька і матір. По досягненні повноліття у вересні 2011 р. Антон звернувся до суду з позовом до батьків про визнання за ним частки в 4-кімнатній квартирі. У позові Антону було відмовлено через пропуск позовної давності.

На яке питання розраховане завдання? Чи правильне рішення суду? Дайте роз'яснення по справі.

77. Гавриленко у січні 2009 р. виїхав у тривалу експедицію до Анголи. У лютому цього ж року з його квартири були викрадені різні речі, в тому числі відеокамера. Про крадіжку він дізнався лише у червні 2009 р., коли повернувся додому. На цей час ні речі, ні злочинці знайдені не були. У лютому 2012 р. у комісійному магазині він побачив свою відеокамеру, яку здав на комісію Онищенко, який помер наприкінці березня 2012 р. У серпні 2012 р. Гавриленко звернувся до суду з позовом до жінки померлого про витребування відеокамери, яку та встигла забрати з магазину. Однак у задоволенні позову було відмовлено, оскільки за заявою відповідачки про застосування позовної давності суд зробив висновок, що позовна давність пропущена. У скарзі до апеляційного суду позивач наголошував на тому, що суд неправильно обчислив позовну давність, визначивши початок її перебігу від дня крадіжки речей. На думку позивача, цей строк слід обчислювати від дня, коли знайдено відеокамеру і стало можливим визначити відповідача.

Як має бути вирішена ця справа?

78. Леоненко 15 серпня 2012 р. звернувся до суду з позовом про захист його честі та гідності і стягнення моральної шкоди у розмірі 10 000 грн з видавництва “Блискавка”, що видало у січні 2007 р. новий тираж роману “Балагур”, в якому введений образ Леоненка як зрадника. В позовній заяві він послався на рішення від 16.11.2000 р., яким було реабілітоване його чесне ім’я, а факти, наведені в романі, визнані такими, що не відповідають дійсності. Суд у позові відмовив у зв’язку з пропуском позовної давності.

Визначить предмет спору. Зробіть висновок по справі.

79. Ковальов домовився з бригадою підрядників про виконання ремонту в його 3-кімнатній квартирі. Договір містив, зокрема, пункт, згідно з яким позов до підрядників у разі порушення умов договору може бути заявлено протягом 5 років від часу прийняття замовником роботи.

Чи допущено порушення правових норм, що регулюють позовну давність? Чи зміниться рішення, якщо в договорі передбачено 2-річну позовну давність?

80. За договором позики 1 січня 2009 р. Коваленко (позичальник) отримав від Романова (позикодавця) грошову суму, еквівалентну 1000 доларів США без визначення строку повернення. Через місяць (1 лютого) позикодавець письмово попросив повернення грошей, але їх не отримав, а 10 лютого того ж року Коваленко відбув у довгострокове відрядження. Переказом через систему “Вестерн-Юніон” 1 квітня 2009 р. він повернув позикодавцю $\frac{1}{2}$ частку позики, а решту обіцяв сплатити не пізніше 1 травня 2009 р. Після повернення із відрядження у грудні 2010 р. Коваленка було включено до складу обмеженого військового контингенту Збройних Сил України під егідою ООН і направлено в Косово, звідки він повернувся у лютому 2011 р. У серпні 2012 р. Романов звернувся до суду з позовом про сплату залишку боргу. Суд у позові відмовив у зв’язку із пропуском позовної давності. У скарзі на рішення суду позикодавець зазначив, що позовну давність ним не пропущено, а суд припустився помилки.

На яке питання розраховане завдання? Чи є підстави для задоволення скарги?

81. 15 липня 2009 р. ТОВ “Торговельна компанія «Гейзер»” (далі – ТОВ “Гейзер”) поставила ТОВ “Експорт-ЛТД” дві партії електричних водонагрівачів власного виробництва на суму 5200 грн. Договір передбачав проведення оплати покупцем не пізніше 30 днів з дня передачі товару. Взяті на себе зобов’язання ТОВ “Експорт-ЛТД” своєчасно не виконало і неодноразово зверталось до кредитора з проханням про відстрочення боргу, але відповіді не отримувало. Повернути водонагрівачі ТОВ “Експорт-ЛТД” вже не мало можливості, тому що вони були реалізовані покупцям. 10 вересня 2007 р. боржник перерахував суму боргу на поточний рахунок покупця. 20 вересня на роботу в ТОВ “Експорт-ЛТД” був прийнятий юристконсульт, який пояснив директору, що платіж проведено після спливу позовної давності і є можливість повернути його через суд як безпідставно сплачений (ст. 1213 ЦК України). 26 вересня 2012 р. ТОВ “Експорт-ЛТД” подало позов до господарського суду про

повернення вказаної суми, посилаючись на те, що у момент здійснення оплати йому не було відомо про вплив позовної давності.

На яке питання розраховане завдання? Яке рішення має постановити суд?

82. Загальні збори учасників ТОВ “Завод килимових виробів «Схід»” прийняли рішення про ліквідацію товариства, визначивши склад комісії з припинення цієї юридичної особи. Комісія з припинення ТОВ встановила строк для пред’явлення претензій кредиторами товариства – два місяці з дня публікації оголошення, яке було опубліковано у офіційному виданні 23 березня 2012 р. Кредитор товариства Малько 28 травня 2012 р. направив комісії з припинення ТОВ вимогу про сплату 10 670 грн боргу за договором оренди, пропуск строку мотивував тривалим відрядженням за межі України. Однак комісія вимоги кредитора відхилила. Малько звернувся за консультацією до юриста.

На яке питання розраховане завдання? Чи може бути строк, пропущений Мальком, поновлено? Чи зміниться рішення, якщо строк пропустив Малько у зв’язку із хворобою?

83. Циганков, будучи власником 1/3 частини земельної ділянки, вирішив продати її, письмово попередивши про свій намір інших співвласників – Ковбасюка та Петровську 20 січня 2011 р. Не дочекавшись відповіді останніх, Циганков 28 лютого 2011 р. уклав договір купівлі-продажу з Онупковим. Петровська 4 березня подала позов до суду, при цьому послалась на те, що строк пропущено нею з поважних причин – у зв’язку з перебуванням під вартою, просила суд з цих причин поновити пропущений строк.

На яке питання розраховане завдання? Чи підлягають вимоги Петровської задоволенню?

Список нормативно-правових актів та літератури

Про деякі питання практики застосування законодавства про державний матеріальний резерв: постанова Пленуму Вищ. госп. суду України від 17.10.2012 р. № 11 [Електрон. ресурс] // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/v0011600-12>

Про практику розгляду цивільних справ за позовами про захист прав споживачів: постанова Пленуму Верхов. Суду України від 12.04.1996 р. № 5 [Електрон. ресурс] // Там же. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/v0005700-96>

Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи: постанова Пленуму Верхов. Суду України від 27.02.2009 р. № 1 [Електрон. ресурс] // Там же. – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/v_001700-09

Гуйван П. Д. Позовна давність: моногр. / П. Д. Гуйван. – Х.: Право, 2012. – 448 с.

Луць В. В. Строки і терміни в новому Цивільному кодексі України / В. В. Луць // Юрид. Україна. – 2003. – № 11. – С. 3-8.

Т е м а 16. Загальна характеристика речового права та права власності

(питання для обговорення)

1. Загальна характеристика речового права.
2. Види речових прав.
3. Поняття права власності в об'єктивному і суб'єктивному значенні.
4. Зміст, здійснення та обмеження права власності.
5. Непорушність права власності.
6. Тягар утримання майна.
7. Ризик випадкового знищення та випадкового пошкодження майна.

8. Публічна і приватна власність.
9. Суб'єкти права власності. Право власності Українського народу.
10. Об'єкти права власності.

Завдання

84. Левченко звернувся до Департаменту підприємництва та споживчого ринку м. Харкова зі скаргою на кафе “Фіалка”, розташованого поряд з будинком, в якому проживає у квартирі, що належить йому на праві приватної власності. Він зазначив, що діяльність кафе порушує спокій його та інших мешканців будинку: гучна музика, що звучить до двох годин ночі, позбавляє можливості нормального відпочинку. Департамент підприємництва та споживчого ринку попередив кафе “Фіалка”, що в разі продовження ним неправомірних дій йому буде заборонено здійснювати свою діяльність. Кафе “Фіалка” вважає свої права порушеними, оскільки воно як власник може на свій розсуд використовувати майно для здійснення підприємницької діяльності.

На яке питання розраховане це завдання? Проаналізуйте доводи сторін. Чи змінилося б рішення у разі, якщо Левченко проживав би у квартирі, що перебуває у комунальній власності за договором найму житла?

85. За письмовим договором купівлі-продажу Жукова продала, а Сімонова купила за суму в 100 мінімальних заробітних плат житловий будинок. Оскільки сарай, гараж та інші будівлі окремо в договорі не згадувалися, а передача їх покупцю фактично здійснилася, Жукова через два роки звернулася до суду з позовом про стягнення з покупця додатково вартості сараю (в розмірі 10 мінімальних зарплат) і гаража (в розмірі 20 мінімальних зарплат).

На яке питання розраховане це завдання? Чи підлягає позов задоволенню?

86. Власник приватизованої квартири багатоквартирного будинку Федорченко звернувся з позовом до комунального підприємства “Ремонтно-експлуатаційне об'єднання” (далі КП –

“РЕО”) та Приватного акціонерного товариства “Супутник” (далі – ПрАТ) про визнання договору про встановлення сервітуту недійсним, на укладення якого він згоди не давав. Зазначив, що на даху будинку встановлено базову станцію мобільного зв’язку, яка внаслідок шкідливого випромінювання створює загрозу йому та іншим мешканцям. КП “РЕО” вказувало, що рішенням міськвиконкому його визначено уповноваженим балансоутримувачем житлового будинку, а договір про встановлення сервітуту не є способом розпорядження майном і згоди власника квартир будинку на його укладання не вимагається. Крім того, позивач проживає на першому поверсі будинку й не може відчувати негативний вплив випромінювання.

На яке питання розраховане це завдання? Надайте правову оцінку доводам сторін.

87. Яківчук звернувся до власників квартир у під’їзді житлового будинку, де він проживав, та виконавчого комітету з позовом про усунення перешкод у користуванні квартирою, яка належить йому на праві власності, вказуючи, що він має намір використовувати власне житло для здійснення підприємницької діяльності та з метою перепланування вказаної квартири під магазин й отримав дозвіл органів державного пожежного нагляду та санітарно-епідеміологічної служби. Яківчук вказав, що управління з питань містобудування та архітектури виконавчого комітету аналогічний дозвіл не надає без погодження питань перепланування з власниками суміжних квартир.

Рішенням районного суду визнано незаконною відмову сусідів у наданні згоди на перепланування квартири Яківчука, оскільки це порушує право власника на вільне користування й розпорядження своїм майном, а відповідачі не мотивували свою незгоду. Перепланування ж не загрожує цілісності житлового будинку та відповідає державним будівельним нормам.

Відповідачі оскаржили рішення суду й зазначили, що вони не повинні наводити аргументи своєї незгоди.

На яке питання розраховане це завдання? Чи є законним рішення районного суду?

88. Мешканцю м. Харкова Авілову на праві приватної власності належав будинок, який мав намір придбати у нього за 16 000 грн Гаврющенко, мешканець м. Лозової. 5 травня Авілов і Гаврющенко посвідчили договір купівлі-продажу будинку у нотаріуса, і Гаврющенко передав Авілову 12 000 грн, а решту грошей пообіцяв передати 20 травня, тобто в день переїзду в будинок для проживання.

8 травня у місці розташування будинку в газомережі стався вибух газу, і будинок повністю згорів. Гаврющенко звернувся з позовом про повернення від Авілова сплачених 12 000 грн. У свою чергу, Авілов пред'явив зустрічний позов до Гаврющенка про стягнення 4 000 грн, вважаючи, що власником будинку став останній.

На яке питання розраховане це завдання?

Список нормативно-правових актів та літератури

Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень: Закон України від 01.07.2004 р. № 1952-IV в ред. Закону України від 11.02.2010 р. № 1878-VI [Електрон. ресурс] // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1952-15>

Про житлово-комунальні послуги: Закон України від 24.06.2004 р. № 1875-IV [Електрон. ресурс] // Там же. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1875-15>

Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення: Закон України від 24.02.1994 р. № 4004-XII [Електронний ресурс] // Там же. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/4004-12>

Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку: Закон України від 29.11.2001 р. № 2866-III [Електрон. ресурс] // Там же – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2866-14>

Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану: Закон України від 17.05.2012 р. № 4765-VI [Електрон. ресурс] // Там

же. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/4765-17>

Про практику застосування судами статті 376 Цивільного кодексу України (про правовий режим самочинного будівництва): постанова Пленуму Вищ. спеціалізов. суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 30.03.2012 р. № 6 // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0006740-12>

Про судову практику у справах за позовами про захист права приватної власності: постанова Пленуму Верхов. Суду України від 22.12.1995 р. № 20 [Електрон. ресурс] // Там же. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/v0020700-95>

Баранова Л. Самочинне будівництво: правові проблеми та шляхи їх вирішення. Частина 1. Правові підстави визнання будівництва самочинним / Л. Баранова, Г. Михайлов, М. Шульга // Юрид. радник. – 2007. – № 4 (18). – С. 56-63.

Баранова Л. Самочинне будівництво: правові проблеми та шляхи їх вирішення. Частина 2. Правові наслідки самочинного будівництва / Л. Баранова, Г. Михайлов, М. Шульга // Юрид. радник. – 2007. – № 5 (19). – С. 40-46.

Борисова В. І. Правові проблеми комунальної власності: моногр. / В. І. Борисова, Л. М. Баранова, В. М. Ігнатенко та ін.; за заг. ред. В. І. Борисової. – Х.: Вид. ФО-П Вапнярчук Н. М., 2007. – 144 с.

Галянтич М. К. Житло як об'єкт правовідносин / М. К. Галянтич. – К.: НДІ приват. права і підприємництва АПрН України, 2006. – 56 с.

Здійснення та судовий захист суб'єктивних житлових прав: моногр. / за заг. ред. В. В. Луця; Науково-дослід. ін-т приват. права і підприємництва АПрН України. – К.-Тернопіль: Підруч. і посіб., 2009. – 496 с.

Жилінкова І. Проблеми переходу прав на земельну ділянку при переході права на будівлю (будинок, споруду) / І. Жилінкова, М. Шульга // Юрид. радник. – 2005. – № 2. – С. 37-42.

Печений О. Майнові комплекси в системі об'єктів нерухомого майна / О. Печений // Укр. комерц. право. – 2009. – № 9. – С. 27-36.

Харьковская цивилистическая школа: право собственности: [моногр.] / под ред. И. В. Спасибо-Фатеевой. – Харьков: Право, 2012. – 424 с.

Т е м а 17. Набуття та припинення права власності

(питання для обговорення)

1. Підстави набуття права власності: первісні та похідні, загальні та спеціальні.
2. Окремі підстави набуття права власності.
3. Момент набуття права власності. Момент набуття права власності за договором.
4. Підстави припинення права власності.
5. Реквізиція. Конфіскація.

Завдання

89. Коваленко придбав у Лазутіна житловий будинок, зруйнував його і побудував новий. Через декілька років він помер, і спадкоємці звернулися до нотаріуса для оформлення права на спадщину. Нотаріус відмовив їм в цьому, посилаючись на неналежне оформлення Коваленком будівництва нового будинку. Спадкоємці оскаржили дії нотаріуса в суді.

На яке питання розраховане це завдання? Проаналізуйте ситуацію.

90. У 2011 р. Онуфрієнко продав Кузнєцову житловий будинок. У 2013 р. комунальними службами Київського району м. Харкова до Онуфрієнка були пред'явлені позови про стягнення заборгованості з оплати комунальних платежів за газ, електроенергію, опалення, водовідведення, вивезення побутових відходів. Онуфрієнко заперечував проти задоволення позовів, посилаючись на те, що власником будинку з 2011 р. є Кузнєцов. Кузнєцов також просив суд відмовити в задоволенні позовних вимог, мотивуючи це тим, що будинок у 2012 р. згорів.

Розглядаючи справу, суд встановив, що в Державному реєстрі речових прав на нерухоме майно відсутні відомості про знищення будинку, а його власником значиться Онуфрієнко.

На яке питання розраховане це завдання? Проаналізуйте ситуацію.

91. Регіональне відділення Фонду державного майна провело аукціон з продажу об'єктів незавершеного будівництва і за його результатами уклало договір купівлі-продажу з товариством з обмеженою відповідальністю “Прометей” (далі – ТОВ). Внаслідок погіршення фінансового стану ТОВ було прийнято рішення відчужити придбаний об'єкт публічному акціонерному товариству “Слобода” (далі – ПАТ). Однак при укладенні договору купівлі-продажу було поставлено під сумнів повноваження ТОВ відчужувати об'єкт незавершеного будівництва як об'єкт нерухомості. ПАТ звернулося з позовом про оскарження дій органу державної реєстрації прав, вказуючи на порушення його прав: у зв'язку з відсутністю документів, що підтверджують його право власності, воно не може взяти в банку кредит під заставу об'єкта незавершеного будівництва, та йому відмовлено у відведенні земельної ділянки. Одночасно позивач вимагав визнання за собою права власності на об'єкт незавершеного будівництва. Суд задовольнив позовні вимоги.

На яке питання розраховане це завдання? Чи правильне рішення виніс суд?

92. У 1996 р. товариство з обмеженою відповідальністю “Поліпласт” (далі – ТОВ) придбало у публічного акціонерного товариства “Червоний хімік” (далі – ПАТ) виробниче обладнання в робочому стані, що було змонтоване, налагоджене і знаходилося в будівлі на території продавця. У 2009 р. ПАТ звернулося з позовом до ТОВ про звільнення останнім будівлі. У суді ПАТ не надало документів, які б підтвердили його право власності на будівлю. За наданими сторонами документами суд встановив, що будівля у 30-х рр. ХХ ст. належала толевій артелі, після ліквідації якої будівлю було передано державному підприємству – заводу “Червоний хімік”. У 60-х рр. ХХ ст. будівля

згоріла і її відновлювали силами працівників заводу, але оскільки документи не були оформлені, вона не значилася на балансі заводу і при приватизації не ввійшла до цілісного майнового комплексу ПАТ як правонаступника заводу “Червоний хімік”. У задоволенні позову було відмовлено.

ТОВ звернулося до регіонального відділення Фонду державного майна України (далі – відділення) з пропозицією укласти договір оренди на будівлю, у чому було відмовлено за відсутністю підстав вважати будівлю державною власністю. Одночасно відділення звернулося до органу державної реєстрації прав для взяття на облік будівлі як безхазяйної. Після спливу річного строку Харківська міська рада звернулася до суду с заявою про передачу будівлі у комунальну власність. Представник ТОВ як заінтересованої особи зазначив, що такими діями порушуються права ТОВ, право власності якого на будівлю виникло за набувальною давністю.

На яке питання розраховане це завдання? Проаналізуйте ситуацію.

93. Хвильовий разом із дружиною поїхав на вихідні до старовинного замку, що розташовувався біля селища “Ш”. Наприкінці прогулянки вони зайшли у селище, аби подивитися на будинок, в якому у дитинстві деякий час пощастило відпочивати Хвильовому. Будинок колись належав прадіду знайомої Хвильового, який свого часу працював садівником у німецького графа, що й побудував замок. При вході у двір будинка Хвильовий не міг не помітити, що будівля майже зруйнована часом та непридатна для проживання, оскільки довгий час ніхто не робив в ній ремонт та не дбав про нього. Це ж саме стосується і сусідніх будинків. Втім будинок сусіда видався Хвильовому досить міцним, хоча й мали місце всі ознаки запущення. Повернувшись до міста, Хвильовий з’ясував у своєї знайомої, що будинок її прадіда їй не потрібен, а сусіди померли більше десяти років і нащадків вони не мали. Після цього Хвильовий вирішив оселитися в сусідньому будинку разом із дружиною, і шість років безперервно, добросовісно і відкрито користувався

ним, здійснив капітальний ремонт за власний рахунок та своєчасно оплачував комунальні послуги. Наприкінці шостого року володіння Хвильовий отримав повідомлення від голови селищної ради селища “Ш”, у якому останній, спираючись на відповідне рішення суду, вимагав у зазначений строк залишити зайняте ним приміщення й виселитися, оскільки відтепер на підставі судового рішення воно належить на праві власності територіальній громаді селища “Ш”. Хвильовий, не залишаючи приміщення, подав до апеляційного суду позов, в якому просив суд скасувати рішення суду першої інстанції. В обґрунтування своєї позиції він посилався на положення ст. 344 ЦК України, відповідно до якої він має право набути право власності на вказаний будинок зі спливом десятирічного строку володіння зазначеним нерухомим майном, із яких він вже проволодів шість років. Територіальна громада селища “Ш” подала до суду заперечення на апеляційну скаргу, в якій просила суд залишити судові рішення першої інстанції без змін, спираючись на положення ст. 335 ЦК України.

На яке питання розраховане це завдання? Чи правильно суд першої інстанції ухвалив рішення про визнання права власності за територіальною громадою? Яке рішення повинен прийняти апеляційний суд?

94. Бойко вирішив придбати у власність квартиру. Для цього він разом з продавцем звернувся до нотаріуса для укладення договору купівлі-продажу. Нотаріус посвідчив договір і пояснив Бойку, що той повинен зареєструвати право власності на квартиру в органі державної реєстрації прав. Бойко звернувся до свого знайомого адвоката і наголосивши на тому, що він дуже зайнятий, поцікавився: чи виникло в нього право власності на квартиру і чи можна обійти процедуру державної реєстрації права? Адвокат, спираючись на положення ст. 334 ЦК України та Закон України “Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень”, пояснив йому, що право власності на квартиру в Бойка виникло з моменту державної реєстрації договору купівлі-продажу квартири, а державна реєстрація права власності не має правовстановлюючого значення і

ніяких правових наслідків за її нездійснення законодавством не встановлено. Бойко прислухався до думки адвоката та не здійснив державну реєстрацію права Власності. Через деякий час Бойко побажав продати придбану ним квартиру і разом з новим покупцем звернувся до нотаріуса для оформлення правочину. Але нотаріус відмовив йому у нотаріальному посвідченні договору купівлі-продажу квартири.

На яке коло питань розраховане це завдання? Яка процедура набуття права власності на нерухоме майно встановлена в чинному законодавстві України? Чи виникло право власності у Бойка на квартиру? Чи правильно була відповідь адвоката і чи правомірними є дії нотаріуса?

95. Мозоліна отримала у спадщину від свого батька зібрання рідкісних картин художників XVIII ст. Оскільки квартиру батька необхідно було звільнити, Мозоліна перевезла картини до себе на дачу, де вони почали псуватися. Дізнавшись про це, міське управління культури (далі – управління) направило Мозоліній попередження про забезпечення належного утримання картин, які становлять значну художню цінність та є національним культурним надбанням. Мозоліна пояснила, що неспроможна ні фізично, ні матеріально здійснювати ремонт і опалення дачі, а без цього неможливо забезпечити належне зберігання картин. Управління заявило позов про відібрання картин у Мозоліної з виплатою їй визначеної грошової компенсації. Мозоліна проти позову заперечувала, пояснюючи, що картини для неї – пам'ять про батька, який збирав їх усе життя. Вона просила допомогти їй відремонтувати дачу і погоджувалася в обумовлені дні надавати бажаним доступ для огляду зібрання картин.

На яке питання розраховане це завдання? Розберіть доводи сторін.

96. Пивоварову на праві приватної власності належав мікроавтобус. У квітні 2012 р., коли сталася повінь, працівники служби спасіння вилучили в нього мікроавтобус для перевезення людей. Влітку цього ж року йому була перерахована вартість мікроавтобуса на його рахунок у банку. У вересні Пивоваров

переконався на власні очі, що його мікроавтобус використовувався районною держадміністрацією, і звернувся до неї з вимогою про його повернення. Держадміністрація відмовила йому в цьому, пояснивши, що мікроавтобус було реквізовано, і Пивоваров тепер не є його власником. Тоді останній звернувся до суду з позовом про повернення йому мікроавтобуса, а також відшкодування збитків із урахуванням раніше перерахованої на його рахунок суми як відшкодування. На думку Пивоварова, мікроавтобус є його власністю, оскільки ніяких встановлених для реквізиції дій райдержадміністрація не провадила.

На яке питання розраховане це завдання? Проаналізуйте доводи сторін.

97. Баєв мешкав зі своєю дружиною та дітьми в одноповерховому житловому будинку, який належав йому на праві приватної власності. Будинок розташований неподалік від центра м. Харкова у приватному секторі. У цьому будинку Баєв жив ще з дитинства. Оскільки його батьки та дід з бабою свого часу також проживали в ньому, тому не дивно, що він вважав це місце “родовим гніздом” і дуже дорожив ним, доглядав за старим садочком та вів невелике господарство. Одного дня Баєв несподівано отримав повідомлення, в якому сповіщалося, що Харківською міською радою було прийняте рішення про доцільність заснування на місці, де розташовувався будинок Баєва, парку культури та відпочинку, у зв’язку з чим Баєв, як і всі інші мешканці сусідніх будинків, повинен покинути дане приміщення у відповідний строк. У цьому ж листі зазначалося, що Баєву буде надано у власність аналогічне житло з житловою площею не меншою, ніж він має на теперішній час та з кращими умовами проживання. Для отримання більш детальної інформації щодо цього питання він повинен був з’явитися за вказаною в листі адресою. Пізніше Баєву пояснили, що територіальна громада м. Харкова має намір примусово позбавити як його самого права власності на вказаний житловий будинок, так і всіх інших мешканців сусідніх будинків, і на місці їх теперішнього розташування побудувати парк культури та відпочинку місцевого значення. При цьому Баєву пообіцяли надати у власність квар-

тиру у сучасному високоповерховому житловому будинку, що вже зданий в експлуатацію, з наданням відповідної додаткової грошової суми, яка необхідна для здійснення ремонту нового житлового приміщення. Баєв категорично був з цим не згоден та пояснив, що його будинок є для нього дещо більшим, ніж просто житло, і що він не хоче проживати у високоповерхівці, хоча б і самій новій та високотехнологічній, оскільки він, Баєв, є власником свого житла і відповідно до положень Конституції та ЦК України здійснює своє право власності на свій розсуд та незалежно від волі інших осіб, включаючи державу та органи місцевого самоврядування. Він також наголосив на порушенні територіальною громадою м. Харкова його конституційних прав і свобод та пообіцяв, що буде скаржитися у вищі судові інстанції, включаючи Європейський суд з прав людини, не змінить своєї правової позиції та не покине власний житловий будинок, а, навпаки, буде захищати його від незаконного втручання чужих осіб на його територію відповідним чином.

На яке коло питань розраховане це завдання? Чи має право територіальна громада міста примусово позбавити Баєва права власності на житловий будинок? Чи правильна позиція Баєва?

Список нормативно-правових актів та літератури

Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень: Закон України від 01.07.2004 р. № 1952-IV в ред. Закону України від 11.02.2010 р. №1878-VI [Електрон. ресурс] // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1952-15>

Про відчуження земельних ділянок, інших об'єктів нерухомого майна, що на них розміщені, які перебувають у приватній власності, для суспільних потреб чи з мотивів суспільної необхідності: Закон України від 17.11.2009 р. № 1559-VI [Електронний ресурс] // Там же. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1559-17>

Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна

в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану: Закон України від 17.05.2012 р. № 4765-VI [Електрон. ресурс] // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/4765-17>

Про судову практику у справах за позовами про захист права приватної власності: постанова Пленуму Верхов. Суду України від 22.12.1995 р. № 20 [Електрон. ресурс] // Там же. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/v0020700-95>

Галянтич М. К. Житло як об'єкт правовідносин / М. К. Галянтич. – К.: НДІ приват. права і підприємництва АПрН України, 2006. – 56 с.

Жилінкова І. Проблеми переходу прав на земельну ділянку при переході права на будівлю (будинок, споруду) / І. Жилінкова, М. Шульга // Юрид. радник. – 2005. – № 2. – С. 37-42.

Здійснення та судовий захист суб'єктивних житлових прав: моногр. / Наук.-дослід. Ін-т приват. права і підприємництва АПрН України. – К.-Тернопіль: Підруч. і посіб., 2009. – 496 с.

Крат В. І. Правовий режим самочинного будівництва крізь призму нотаріального посвідчення / В. І. Крат // Мала енциклопедія нотаріуса. – 2010. – № 6 (54). – С. 70-74.

Спасибо І. А. Набуття права власності: моногр. / І. А. Спасибо; Акад. прав. наук України, НДІ приват. права і підприємництва. – К.: НДІ приват. права і підприємництва, 2009. – 170 с.

Спасибо-Фатеева І. Момент виникнення права власності за договором. Правовстановлювальні документи / І. Спасибо-Фатеева // Нотаріат для вас. – 2007. – № 3. – С. 51-56.

Спасибо-Фатеева І. Оформлення переходу права власності на нерухомість / І. Спасибо-Фатеева // Там же. – 2007. – № 1-2. – С. 87.

Спасибо-Фатеева І. В. Право власності профспілок / І. В. Спасибо-Фатеева // Унів. наук. записки; Часоп. Хмельн. ун-ту управління та права. – 2007. – № 2. – С. 147-155.

Харьковская цивилистическая школа: право собственности: [моногр.] / под ред. И. В. Спасибо-Фатеевой. – Харьков: Право, 2012. – 424 с.

Тема 18. Право спільної власності

(питання для обговорення)

1. Поняття та ознаки спільної власності.
2. Види спільної власності та критерій їх розмежування.
3. Суб'єкти права спільної власності.
4. Правила визначення часток у праві спільної часткової власності.
5. Переважне право купівлі частки у праві спільної часткової власності (суб'єкти, порядок здійснення, правові наслідки порушення).
6. Підстави та механізм припинення спільної часткової власності.
7. Випадки виникнення спільної сумісної власності.
8. Особливості припинення спільної сумісної власності.

Завдання

98. Соева пред'явила позов до свого брата Кірова про поділ спадкового майна, визнання за нею права власності на 35% будинку та витребування майна. Позивачка вказувала, що за життя їх мати мешкала в житловому будинку, в праві власності на який їй належало 70%. Решта 30% належала її сину – Кірову (брату Соевої), який є відповідачем по справі. Під час проживання Кіров зробив значний ремонт будинку – змінив дах, вікна, відремонтував стіни. Кіров та мати домовилися, що кожен з них буде проживати на окремому поверсі будинку: мати на першому, а Кіров на другому. Після смерті матері Соева як спадкоємиця першої черги розраховувала отримати половину частки, яка належала її матері (70%), поділивши її з братом, тобто 35%. Але Кіров став вимагати збільшення своєї частки в праві власності на будинок, на що Соева не погоджувалася. У зустрічному позові Кіров вказував, що мати знала про значні витрати, які були зроблені ним у зв'язку з ремонтом будинку. Домовляючись про користування лише першим поверхом будинку, вона фактично погодилася зі збільшенням частки сина в

праві власності на житловий будинок з 30% до 50%. У зв'язку з цим після ремонту частка матері в праві спільної власності на будинок фактично дорівнювала 50%, спадкова частка Соевої має бути зменшена до 25%.

Суд, розглядаючи справу, визнав доводи Кірова обґрунтованими і також, що Соевій належить 25% в праві власності на майно. Соева не погодилася з таким рішенням, бо, на її думку, та обставина, що фактично між її братом та матір'ю був установлений певний порядок користування спірним будинком, сама по собі не може бути підставою для збільшення частки Кірова в праві власності на будинок. Спадкодавиця не відчужувала йому у встановленому порядку будь-якої частки в праві спільної власності на будинок і до смерті їй належало 70% в праві власності на будинок.

На які питання теми розраховане це завдання? Як здійснюється право спільної часткової власності? Проаналізуйте доводи сторін спору.

99. Литвиненко та Антипова отримали спадщину по 50% в праві власності на житловий будинок, розташований у селі. Литвиненко жив у будинку один, займаючи дві з чотирьох кімнат. Антипова мешкала у власній квартирі у м. Харкові. Протягом п'яти років вона не навідувалася в село і не цікавилася станом будинку. Литвиненко здійснював поточний ремонт будинку самостійно. Після весняних злив стан будинку значно погіршився і будинок потребував термінового ремонту. Литвиненко неодноразово звертався до Антипової з вимогою про його здійснення, але вона не реагувала на ці звернення. Литвиненко звернувся до суду з вимогою примусити Антипову виділити кошти на ремонт або передати будинок у його власність з компенсацією Антиповій її частки грошима.

На які питання теми розраховане це завдання? Які права та обов'язки мають співвласники? Чи підлягає позов Литвиненка задоволенню? Чи є підстави для припинення права Антипової на частку у спільному майні (будинку) відповідно до ст. 365 ЦК України?

100. Сирову належало 60% в праві власності на житловий будинок, а Співаковій – 40%. За договором міни Сиров здійснив відчуження своєї частки у праві власності на будинок Слюсаренко, не попередивши Співакову про свої наміри. Співакова звернулася до суду з позовом про визнання договору міни недійсним, посилаючись на порушення свого переважного права купівлі частки в праві спільної часткової власності, передбаченого ст. 362 ЦК України.

На які питання теми розраховане завдання? Чи є підстави визнати договір міни недійсним? Чи зміниться рішення завдання, якщо частку було відчужено за договором ренти або шляхом внесення до статутного капіталу товариства з обмеженою відповідальністю?

101. Вікторов пред'явив позов до Рижко про визнання права на 1/2 частину сум грошових вкладів. Позивач зазначив, що протягом 35 років він перебував у фактичних шлюбних відносинах з Суміхіною – сестрою відповідачки і вів з нею спільне господарство. Отримані внаслідок цього гроші вони з Суміхіною вносили на її рахунок у банк. Вікторов вважає, що ці гроші належали йому з Суміхіною на праві спільної сумісної власності. Оскільки після смерті Суміхіної свідоцтво про право на спадщину одержала відповідачка Рижко як спадкоємиця другої черги, Вікторов звернувся до суду з позовом про визнання за ним права на половину вкладу. Справа розглядалася судами неодноразово. Місцевий суд виніс рішення про відмову позивачеві у позові, вказавши, що Вікторов та Суміхіна не знаходилися в зареєстрованому шлюбі, тому не могли мати майно на праві спільної сумісної власності. Судова колегія в цивільних справах апеляційного суду залишила це рішення без змін. Вікторов подав касаційну скаргу, в якій, зокрема, вказав, що пред'являючи позов, він просив не про поділ вкладу, а про визнання за ним права на половину останнього через те, що вклад є спільною власністю Вікторова та Суміхіної. На підтвердження цього позивач навів докази про перерахування частини своєї заробітної плати на банківський рахунок. Суд мав врахувати ці обставини.

На які питання теми розраховане це завдання? Чи має право Вікторов на половину вкладу?

102. Подружжя Житнікових прожило в шлюбі 12 років. Після значного погіршення сімейних стосунків вони вирішили розірвати шлюб. При поділі майна між ними виникли суперечки щодо житлового будинку, і Житнікова звернулася до суду. Позивачка вказала, що під час шлюбу вона отримала в спадщину від своєї матері житловий будинок, в якому Житнікови мешкали протягом останніх восьми років. При поділі майна її чоловік претендує на половину цього будинку, хоча такого права не має. Суд задовольнив позов Житнікової виходячи з того, що житловий будинок є спадковим майном позивачки. Житніков оскаржив рішення суду і відзначив, що хоча житловий будинок дійсно був одержаний його дружиною у спадщину, але у період шлюбу подружжя здійснило його капітальний ремонт. Крім того, Житніков вклав у ремонт будинку 4 000 грн, які є його особистими дошлюбними заощадженнями. Тому, на його думку, цей будинок є спільною власністю подружжя.

Житнікова не погодилася з цими доводами і відзначила, що ремонт будинку дійсно було зроблено, але це був поточний, а не капітальний ремонт. Було поновлено дах, двері будинку та зіпсована цегла однієї зі стін. Якщо Житніков вважає, що він вклав у ремонт свої особисті кошти, то вона згодна повернути йому половину з них. Що ж стосується спільних коштів подружжя, використаних на ремонт будинку, то вони, на думку Житнікової, взагалі не підлягають урахуванню, тому що подружжя спільно користувалося будинком і проживало в ньому вісім років. Виходячи з цього Житнікова наполягала на визнанні за нею права власності на будинок і погодилася відшкодувати колишньому чоловікові 2 000 грн – половину з того, що він використав на ремонт будинку.

На які питання теми розраховане це завдання? Які підстави набуття права спільної сумісної власності? Проаналізуйте аргументи кожного з подружжя.

103. Подружжя Сидоренків прийняло рішення про розірвання шлюбу та поділ спільного майна. Сидоренко претендувала на половину житлового будинку, автомобіля, речей домашнього вжитку та частки в майні товариства з обмеженою відпо-

відальністю “Квант” (далі – ТОВ), засновником якого був її чоловік. Чоловік проти такого поділу майна не заперечував, окрім останнього – частки в майні ТОВ. На його думку, ця частка належатиме тільки йому, бо він один був засновником товариства, а його дружина не мала до цього відношення. Крім того, виділ його частки в майні ТОВ для подальшого поділу між подружжям взагалі є неможливим. Якщо він буде здійснений, ТОВ не зможе працювати далі, оскільки частка Сидоренка в майні товариства складає 80%.

На які питання теми розраховане це завдання? Як треба вирішити спір?

104. Подружжя Симоненків створило особисте селянське господарство, членами якого стали також четверо їх синів. Через декілька років у зв'язку з одруженням один з синів – Іван прийняв рішення про вихід з господарства та створення власного фермерського господарства. При цьому він поставив питання щодо виділення своєї частки майна в натурі. На його думку, майно особистого селянського господарства має бути поділено на шість рівних часток. При цьому Іван претендував на 1/6 частину земельної ділянки, один старий комбайн, автомобіль “Нива”, 20 мішків зерна, телевізор та меблевий гарнітур. Інші учасники особистого селянського господарства не погодились з такою пропозицією. На їх думку, земельна ділянка не підлягає поділу між членами особистого селянського господарства тому, що вона була надана господарству в цілому. Комбайн не може бути переданий Івану тому, що його після ремонту буде застосовано в роботі господарства. Щодо телевізора та меблевого гарнітура, то вони взагалі не підлягають поділу між членами особистого селянського господарства, тому що належать тільки батькам – подружжю Симоненків на праві спільної сумісної власності. Крім того, Іван не може розраховувати на одержання 1/6 частки в майні господарства, бо він працював в ньому менше, ніж інші учасники – протягом восьми місяців він був відсутній, бо їздив працювати у сусіднє село.

На які питання теми розраховане це завдання? Проаналізуйте доводи Івана та інших членів особистого селянського

господарства. Чи змінилася б ситуація, якби господарство було створено в будь-якій формі підприємницького товариства: господарського товариства або виробничого кооперативу?

Список нормативно-правових актів та літератури

Житловий кодекс Української РСР: Закон УРСР від 30.06.1983 р. № 5464–X [Електрон. ресурс] // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5464-10>

Сімейний кодекс України: Закон України від 10.01.2002 р. № 2947-III [Електрон. ресурс] // Там же. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>

Про акціонерні товариства: Закон України від 17.09.2008 р. № 514-VI [Електрон. ресурс] // Там же. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/514-17>

Про господарські товариства: Закон України від 19.09.1991 р. № 1576-XII [Електрон. ресурс] // Там же. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1576-12>

Про особисте селянське господарство: Закон України від 15.05.2003 р. № 742-IV [Електрон. ресурс] // Там же. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/742-15>

Про приватизацію державного житлового фонду: Закон України від 16.06.1992 р. № 2482-XII [Електрон. ресурс] // Там же. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2482-12>

Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України: затв. наказом М-ва юстиції України 22.02.2012 р. № 296/5 [Електрон. ресурс] // Там же. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12>

Правила утримання жилих будинків та прибудинкових територій: затв. наказом Держ. комітету з питань житлово-комунального господарства від 17.05.2005 р. № 76 [Електрон. ресурс] // Там же. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0927-05>

Щодо передачі в статутний капітал товариства з обмеженою відповідальністю майна, що знаходиться в спільній сумісній власності: лист М-ва юстиції України від 28.07.2010 р. № 594-0-2-10-19 [Електрон. ресурс] // Там же. – Режим доступу:

<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0594323-10>

Про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про право на шлюб, розірвання шлюбу, визнання його недійсним та поділ спільного майна подружжя: постанова Пленуму Верхов. Суду України від 21.12.2007 р. № 11 [Електрон. ресурс] // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0011700-07>

Про судову практику розгляду цивільних справ про визнання правочинів недійсними: постанова Пленуму Верхов. Суду України від 06.11.2009 р. № 9 [Електрон. ресурс] // Там же. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0009700-09>

Про судову практику у справах про спадкування: постанова Пленуму Верхов. Суду України від 30.05.2008 р. № 7 11 [Електрон. ресурс] // Там же. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0007700-08>

Гриняк А. Окремі аспекти набуття фізичними особами права спільної власності / А. Гриняк // Підприємництво, госп-во і право. – 2008. – № 12. – С. 14-18.

Гриняк А. Б. Спільна сумісна власність фізичних осіб: окремі питання виникнення та припинення / А. Б. Гриняк // Приватне право і підприємництво. – 2009. – Вип. 8. – К. : НДІ приват. права і підприємництва АПН України, 2009. – С. 29-32.

Крат В. І. Переважне право купівлі частки в спільній частковій власності / В. І. Крат // Нотаріат для вас. – 2010. – № 12 (134). – С. 32-38; № 1-2 (135-136). – С. 62-70.

Крат В. І. Припинення права на частку в спільному майні / В. І. Крат // Там же. – 2011. – № 3 (137). – С. 33-39.

Крат В. І. Окремі проблеми при відчуженні частки у праві спільної часткової власності / В. І. Крат // Там же. – 2011. – № 11 (145). – С. 36-38.

Луць В. Окремі аспекти регулювання відносин спільної власності за цивільним та сімейним законодавством України / В. Луць, А. Гриняк // Юрид. Україна. – 2008. – № 8. – С. 29-35.

Малютіна І. П. Загальні засади поділу спільного сумісного майна подружжя / І. П. Малютіна // Юрид. наука : наук. юрид. журн. – 2012. – № 5. – С. 52-58.

Печений О. П. Науково-правовий висновок щодо відчу-

ження майна подружжя, що перебуває у спільній сумісній власності / О. П. Печений // Мала енциклопедія нотаріуса : наук.-практ. журн. Асоціації приват. нотаріусів Харк. обл. – 2011. – № 5. – С. 154-156.

Романович С. М. Розвиток правового регулювання відносин спільної часткової власності фізичних осіб в Україні / С. М. Романович // Приват. право і підприємництво. – 2009. – Вип. 8. – К. : НДІ приват. права і підприємництва АПН України, 2009. – С. 64-67.

Рябоконе Є. Інститут права спільної сумісної власності за цивільним законодавством України: поняття та особливості правового регулювання / Є. Рябоконе // Нотаріат для вас. – 2010. – 1 (№ 1-2). – С. 40-49.

Спасибо-Фатеева І. В. Право спільної власності подружжя на частку в статутному капіталі господарського товариства: “за” і “проти” / І. В. Спасибо-Фатеева // Мала енциклопедія нотаріуса. – 2008. – № 6. – С. 31-38.

Христенко Н. Право спільної сумісної власності подружжя за Сімейним кодексом України / Н. Христенко // Підприємництво, госп-во і право. – 2008. – № 8. – С. 29-32.

Шаповал Л. Переважне право купівлі частки у праві спільної часткової власності / Л. Шаповал // Там же. – 2009. – № 8. – С. 174-176.

Т е м а 19. Захист права власності

(питання для обговорення)

1. Поняття та засади захисту права власності.
2. Види позовів про захист права власності.
3. Віндикаційний позов.
4. Порядок розрахунків при витребуванні майна із чужого незаконного володіння.
5. Негаторний позов.

Завдання

105. У Фірсовій було викрадено корову. Через деякий час з'ясувалося, що її купила Назарова, яка мешкає у сусідньому селі. Фірсова подала позов про витребування корови. Під час розгляду справи в суді виявилось, що Назарова дійсно купила корову, яка належала Фірсовій, у невідомого чоловіка, але через деякий час корова захворіла, і Назарова змушена була її забити. Додавши до суми, одержаної від реалізації м'яса, ще 90 грн, Назарова придбала іншу корову.

На які питання теми розраховане це завдання? Які умови пред'явлення віндикаційного позову? Як слід вирішити цю справу?

106. У судовому засіданні було задоволено позов Івкіна про витребування у Погорелова корови, що належала йому на праві власності. При цьому була встановлена недобросовісність Погорелова, оскільки він хоча і купив цю корову, але знав, що продавець є особою, яка не має права на її відчуження. Івкін просить також стягнути з Погорелова всі доходи, які той отримав від його корови з часу, коли останньому було вручено повістку у справі про повернення корови. У свою чергу, Погорелов вимагав, щоб Івкін відшкодував йому вартість кормів та інших витрат, які були понесені за весь час утримання ним корови.

На які питання теми розраховане це завдання? Пояснить доводи сторін. Який порядок розрахунків при витребуванні майна?

107. Іванов перед від'їздом у довгострокове відрядження передав на зберігання сусідові Назарову речі, у тому числі і магнітофон. Назаров у відсутність Іванова подарував магнітофон Димову. Повернувшись із відрядження, Іванов пред'явив позов до Димова про повернення магнітофону. В судовому засіданні Димов проти позову про повернення магнітофону заперечував, посилаючись на те, що він не знав і не міг знати про те, що магнітофон не належить Назарову. Суд встановив, що Димов дійсно добросовісний набувач, і залишив позов без задоволення. На думку адвоката, Іванов повинен подати позов про ві-

дшкодування збитків до Назарова.

На які питання теми розраховане це завдання? Як слід вирішити цю справу? Яким було б рішення суду, коли б Назаров не подарував магнітофон, а віддав його в рахунок боргу? Яким було б рішення суду, якби Назаров у відсутність Іванова самовільно взяв у користування магнітофон, а потім розпорядився ним: (а) подарував магнітофон Димову; (б) віддав його у рахунок боргу?

108. Токарев і Бутенко були співвласниками будинку. Бутенко, який проживав на другому поверсі, збудував веранду, після чого Токарев звернувся з позовом до суду про її знесення. У позовній заяві він зазначив, що веранда перекриває природне освітлення його кімнати і змушує постійно користуватись електроосвітленням.

На які питання теми розраховане це завдання? Як слід вирішити цю справу? Як має бути вирішений спір щодо збудованої веранди в тому випадку, коли Бутенку на праві власності належить квартира на другому поверсі, а Токарев є власником квартири, що розташована на першому поверсі? Чи були у Токарева підстави звернутися до суду з вимогою про заборону будівництва веранди до того, як Бутенко це зробив? Яке рішення повинен винести суд стосовно веранди, якщо Бутенко є власником всього будинку, а Токарев проживав на першому поверсі на підставі договору найму житла?

109. У 2006 р. Лищук побудував житловий будинок. Система водостоків його будинку споруджена таким чином, що під час сильних злив дощова вода потрапляє на земельну ділянку сусіда Петрова. Петров неодноразово звертався до Лищука з проханням відвести водостоки від його ділянки, але отримував відмову. В 2012 р. Петров звернувся до суду з позовом щодо порушення його права користування земельною ділянкою.

На які питання теми розраховане це завдання? Які умови пред'явлення негативного позову? Чи підлягає позов Петрова задоволенню?

Список нормативно-правових актів та літератури

Про судову практику у справах за позовами про захист права приватної власності: постанова Пленуму Верхов. Суду України від 22.12.1995 р. № 20 [Електрон. ресурс] // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/v0020700-95>

Дзера І. О. Цивільно-правові засоби захисту права власності в Україні / І. О. Дзера. – К.: Юрінком Інтер, 2001. – 256 с.

Маслов В. Ф. Осуществление и защита личной собственности в СССР / В. Ф. Маслов. – М.: Юрид. лит., 1961. – 238 с.

Яворська О. С. Правове регулювання відносин власності за цивільним законодавством України: навч. посіб. / О. С. Яворська. – К.: Атіка, 2008. – 256 с.

Т е м а 20. Речові права на чуже майно

(питання для самостійного вивчення)

1. Загальна характеристика та види речових прав на чуже майно.
2. Право володіння чужим майном.
3. Поняття користування чужим майном (сервітут).
4. Право користування чужою земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб (емфітевзис).
5. Поняття та підстави виникнення права користування чужою земельною ділянкою для забудови (суперфіцій).
6. Захист речових прав на чуже майно.

Список нормативно-правових актів та літератури

Про практику застосування судами земельного законо-

давства при розгляді цивільних справ: постанова Пленуму Верхов. Суду України від 16.04.2004 р. № 7 [Електрон. ресурс] // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/va007700-04>

Про деякі питання практики розгляду справ у спорах, що виникають із земельних відносин: постанова Пленуму Вищ. госп. Суду України від 17.05.2011 р. № 6 [Електрон. ресурс] // Там же. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0006600-11>

Про практику застосування судами статті 376 Цивільного кодексу України (про правовий режим самочинного будівництва): постанова Вищ. спеціалізов. суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 30.03.2012 р. № 6 [Електрон. ресурс] // Там же. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0006740-12>

Ільків Н. В. Суперфіцій як альтернативний спосіб набуття права на забудову земельної ділянки / Н. В. Ільків // Наук. вісн. ЛУВС (серія юрид.). – 2010. – № 2. – С. 33-36.

Закорецька Л. Види прав на чужі речі: порівняльний аналіз за римським приватним правом та сучасним цивільним правом / Л. Закорецька // Право України. – 2007. – № 8. – С. 104-107.

Крат В. І. Загальна характеристика сервітуту / В. І. Крат // Нотаріат для вас. – 2011. – № 4 (138). – С. 21-29.

Нагнибіда В. І. Речові права на чуже майно: досвід правового регулювання зарубіжних країн: [моногр.] / В. І. Нагнибіда; Акад. прав. наук України, НДІ приват. права і підприємництва, Лаб. з пробл. адаптації цивіл. законодавства України до стандартів Європ. Союзу. – К. : НДІ приват. права і підприємництва АПРН України, 2009. – 181 с.

Цюра В. В. Речові права на чуже майно: наук.-практ. посіб. / В. В. Цюра. – К. : КНТ, 2006. – 136 с.

Т е м а 21. Загальні положення про спадкування

(питання для обговорення)

1. Поняття та види спадкування.
2. Поняття та види спадкового правонаступництва.
3. Підстави спадкування.
4. Склад спадщини. Права та обов'язки особи, які не входять до складу спадщини.
5. Відкриття спадщини. Час і місце відкриття спадщини.
6. Спадкоємці. Право на спадкування, усунення від права на спадкування.
7. Особливості спадкування окремих об'єктів.

Завдання

110. Матвієнко, який постійно мешкав у м. Полтаві, поїхав 5 лютого 2012 р. у відрядження до м. Белгород, де через добу помер у готелі. На спадщину (дім, земельну ділянку, іменні акції, вклад у банку, предмети звичайної домашньої обстановки та вжитку, особисті речі) заявили свої права сестра Матвієнка, його дружина та племінник. Сестра померлого останні три роки мешкала із Матвієнком в його будинку і вела з останнім спільне господарство. Вона вважає себе єдиним спадкоємцем, оскільки дружина Матвієнка з 2007 р. проживала окремо від чоловіка і поділила з ним майно, хоча розірвання шлюбу не оформила, а племінник не може вимагати частки в спадщині, бо є спадкоємцем другої черги.

На яке питання розраховане це завдання? Визначте коло спадкоємців і порядок спадкування окремих об'єктів.

111. В автокатастрофі загинуло подружжя Опанасенків, яке мешкало в м. Одесі. Чоловік пережив дружину на дві доби. Згідно з нотаріальним описом їх майна спадщина складалася з: автомобіля, який подружжя придбало за кілька місяців до заги-

белі і зареєструвало на ім'я дружини (дружина заповіла його чоловікові); квартири у м. Одесі та будинку у м. Чернівцях, а також речей домашньої обстановки та вжитку. Батьки подружжя, син дружини та тітка чоловіка (пенсіонерка) звернулися до нотаріуса з проханням пояснити: на яке майно у спадщині вони мають право як спадкоємці?

На яке питання розраховане це завдання? Визначте коло спадкоємців у випадку, якщо чоловік помер би пізніше дружини на дві години тієї ж доби?

112. Гаврилов звернувся до нотаріуса із заявою, в якій просив усунути його дочку та онуку від права на спадкування належного йому майна. До таких дій його спонукала відмова дочки в наданні йому догляду та допомоги й інші її неправомірні дії по відношенню до нього. Нотаріус порадив Гаврилову подати позов про усунення від права на спадкування до суду.

На яке питання розраховане це завдання? Які особи не мають права на спадкування?

113. Ланов заповів частку в статутному капіталі товариства з обмеженою відповідальністю своєму синові. Дружина спадкодавця заявила свої права на підприємство, вимагаючи здійснити його поділ як спільно нажитого майна. Нотаріус порадив їм звернутися для вирішення спору до суду.

На які питання теми розраховане завдання? Які права та обов'язки не входять до складу спадщини?

114. Сапенко у серпні 2012 р. подала позов до Романова про стягнення витрат на поховання. Позивачка вказала, що з 2008 р. вона перебувала у фактичних шлюбних відносинах з батьком відповідача, який помер у січні 2010 р. У зв'язку з похованням вона понесла витрати в сумі 1 200 грн. Оскільки відповідач прийняв спадщину батька, отримавши все його майно, але відмовив відшкодувати їй витрати, позивачка просила задовольнити її позов. Суд у позові відмовив, посилаючись на ст. 1281 ЦК України, згідно з якою кредитори спадкодавця мають право

пред'явити свої претензії до спадкоємців, які прийняли спадщину, протягом шести місяців від дня, коли вони дізналися або могли дізнатися про відкриття спадщини. На думку суду, позивачка цей строк пропустила. Сапенко звернулася до прокурора із скаргою, пояснивши, що вона не знала про вимоги ст. 1281 ЦК України і до того ж тривалий час була на заробітках у Чехії.

На яке питання розраховане це завдання? В якому обсязі спадкоємці зобов'язані задовольнити вимоги кредитора?

115. Після смерті Вороненко відкрилася спадщина на суму 17 000 грн, враховуючи вклад у банку в розмірі 1 500 грн, який був внесений нею під час перебування у першому шлюбі, предмети звичайної домашньої обстановки та вжитку на суму 1 000 грн. На день відкриття спадщини з'ясувалося, що на спадщину претендують: чоловік Вороненко, неповнолітня дочка, син померлої від першого шлюбу, який жив окремо від матері, дочка цього сина (онука спадкодавиці), двадцятирічний племінник – інвалід II групи, який п'ять останніх років знаходився на повному утриманні померлої, але проживав окремо від неї, повнолітня дочка. Син помер, не встигнувши прийняти спадщину. Повнолітня дочка спадкодавиці відмовилася від своєї частки спадщини на користь свого чоловіка.

На яке питання розраховане це завдання? Хто із перелічених осіб має право на спадкування за законом?

Список нормативно-правових актів та літератури

Про авторське право і суміжні права: Закон України від 23.12.1993 р. № 3792-ХІІ [Електрон. ресурс] // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/3792-12>

Про господарські товариства: Закон України від 19.09.1991 р. № 1576-ХІІ [Електрон. ресурс] // Там же. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1576-12>

Про міжнародне приватне право: Закон України від

23.06.2005 р. № 2709-IV [Електрон. ресурс] // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2709-15>

Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України: затв. наказом М-тва юстиції України від 22.02.2012 р. № 296/5 [Електрон. ресурс] // Там же. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12>

Методичні рекомендації щодо вчинення нотаріальних дій, пов'язаних із вжиттям заходів щодо охорони спадкового майна, видачею свідоцтв про право на спадщину та свідоцтв про право власності на частку в спільному майні подружжя: рішення Науково-експертної ради з питань нотаріату при М-ві юстиції України від 29.09.2009 р. [Електрон. ресурс] // Там же. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/n0001323-09>

Про судову практику у справах про спадкування: постанова Верхов. Суду України від 30.05.2008 р. № 7 [Електрон. ресурс] // Там же. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/v0007700-08>

Баранова Л. М. Охорона прав спадкоємців шляхом зміни черговості спадкування за законом / Л. М. Баранова // Вісн. Акад. прав. наук України : зб. наук. пр. – Х.: Право, 2010. – № 4(63). – С. 138-144.

Буркацький Л. К. Спадкове право України / Л. К. Буркацький. – К.: Вид. Дім “Ін Юре”, 2008. – 384 с.

Жилінкова І. В. Актуальні питання спадкового права України / І. В. Жилінкова. – Х.: Ксилон, 2009. – 400 с.

Заїка Ю. О. Спадкове право / Ю. О. Заїка, Є. О. Рябоконт. – К. : Юрінком Інтер, 2009. – 352 с.

Ковальчук Я. В. Можливість розширення кола фізичних осіб, які мають право на обов'язкову частку в спадщині / Я. В. Ковальчук // Часоп. Київ. ун-ту права. – 2011. – № 2. – С. 151-154.

Крат В. І. Спадкування права на вклад у банку (фінансовій установі) та права на одержання страхових виплат / В. І. Крат // Нотаріат для вас. – 2010. – № 3 (125). – С. 46-51.

Кухарєв О. Є. Особливості спадкування за заповітом з умовою / О. Є. Кухарєв // Право України. – 2012. – № 7. – С. 184-191.

Кухарев О. Правове становище осіб, які закликаються до спадкування за правом представлення / О. Кухарев // Підприємництво, госп-во і право: наук.-практ. госп.-прав. журн. – 2011. – № 8. – С. 50-54.

Печений О. П. До питання про спадкування за правом представлення / О. П. Печений // Вісн. Акад. прав. наук України: зб. наук. пр.; Акад. прав. наук України. – Х.: Право, 2012. – 2012 р. № 1 (68). – С. 108-117.

Печений О. П. Склад спадщини за цивільним законодавством України / О. П. Печений // Нотаріат для вас. – 2011. – № 11. – С. 19-28.

Печений О. П. Проблеми спільної сумісної власності подружжя у ракурсі спадкування / О. П. Печений // Вісн. Акад. прав. наук України. – 2009 р. – № 4 (59). – Х. : Право, 2009. – С. 119-131.

Сібільова С. Свобода заповіту за чинним цивільним законодавством України / С. Сібільова // Вісн. Акад. прав. наук України: зб. наук. пр.; Акад. прав. наук України. – Х.: Право, 2012. – № 2 (69). – С. 131-140.

Т е м а 22. Спадкування за заповітом

(питання для обговорення)

1. Поняття та правова природа заповіту.
2. Право на заповіт.
3. Право на обов'язкову частку в спадщині.
3. Зміст заповіту.
4. Заповідальний відказ. Інші заповідальні розпорядження.
5. Форма заповіту.
6. Порядок посвідчення заповіту та наслідки його порушення.
7. Посвідчення секретного заповіту.
8. Посвідчення заповіту при свідках.
9. Державна реєстрація заповіту, порядок її проведення

та правові наслідки недотримання.

10. Види заповітів.

11. Скасування та зміна заповіту.

12. Тлумачення заповіту.

13. Підстави та правові наслідки недійсності заповіту.

14. Виконання заповіту.

Завдання

116. Захарченко пред'явив позов про визнання недійсним заповіту, який склав його батько на користь своєї двоюрідної сестри Романової. Заповіт був посвідчений за кілька днів до смерті батька Захарченка лікарем, який лікував спадкодавця під час перебування його у лікарні. Позивач посилався на те, що стосунки між ним та батьком були нормальними, і батько не збирався позбавляти його спадщини. Крім того, позивач вважає, що текст заповіту був написаний Романовою, яка доглядала батька у лікарні, а це суперечить закону. Позивач також піддає сумніву підпис батька на заповіті. Лікар у суді показав, що в день посвідчення ним заповіту у лікарні було багато роботи, і він не пам'ятає обставин посвідчення заповіту, але свій підпис на заповіті підтверджує. Свідки при посвідченні заповіту були відсутні.

Чи підлягає позов Захарченка задоволенню? Які підстави визнання заповіту недійсним?

117. Дусіна 14 квітня 2011 р. склала заповіт щодо всього її майна на користь своєї подруги Заменковської, заповіт було посвідчено нотаріально. 12 грудня 2011 р. секретарем селищної ради було посвідчено заповіт Дусіної щодо всього її майна на користь Майбороди. У зв'язку з хворобою Дусіна не могла самостійно підписати заповіт, тому за неї розписалася Майборода. Свідками виступили чоловік та мати Майбороди. Після смерті Дусіної на її спадщину претендують Заменковська, Майборода та троюрідний брат Дусіної Артеменко.

На яке питання розраховане завдання? Хто із спадкоємців закликається до спадкування? Чи зміниться рішення, як-

що заповіт Дусіної на користь Майбороди буде визнаний судом недійсним як вчинений під впливом насильства?

118. Після смерті Литвина його спадщину, що складалася з предметів звичайного домашнього вжитку та вкладу у банку, прийняв брат, який проживав разом з ним вісім років і на користь якого був складений заповіт. Повнолітній непрацездатний син померлого, який жив окремо від батька в іншому місті, подав позов про визнання заповіту недійсним. Він вважає, що має право на обов'язкову частку у спадщині батька.

На яке питання розраховане завдання? Чи підлягає позов задоволенню?

119. Афанасьєв заповів своє майно непрацездатній матері і зобов'язав її протягом п'яти років надавати посильну допомогу його дружині, яка страждала на бронхіальну астму. Заповіт також передбачав обов'язок надати дружині право користуватися частиною будинку, який перейшов у власність матері. Два роки мати допомагала Афанасьєвій, а потім припинила допомогу, посилаючись на те, що дружина померлого вдруге вийшла заміж і матеріальної підтримки більше не потребує. Афанасьєва звернулася до суду з позовом до матері спадкодавця про продовження виконання обов'язку, покладеного на неї протягом строку, вказаного в заповіті. Крім того, позивачка вимагала усунення перешкод, які чинила відповідачка щодо вселення у будинок її нового чоловіка.

На яке питання розраховане завдання? Яке рішення має винести суд?

120. При складанні заповіту Коваленко зазначив, що його донька отримає право на спадкування, якщо буде проживати в м. Харкові, а син – якщо закінчить юридичну академію. На момент смерті Коваленка його донька проживала у м. Львові, а син навчався на п'ятому курсі в юридичній академії. Донька спадкодавця звернулася до нотаріуса і зазначила, що має намір оскаржити дійсність заповіту щодо умови її проживання, оскі-

льки вона не знала про наявність у заповіті такої умови. Син спадкодавця вважає, що він має право на отримання спадщини, тому що для прийняття спадщини встановлений шестимісячний строк, а диплом про закінчення юридичної академії він отримає вже через два місяці.

На яке питання розраховане завдання? Проаналізуйте позиції спадкоємців.

121. Корольов за заповітом, посвідченим 1 грудня 2010 р. нотаріально, залишив автомобіль Німенковій, квартиру своїй сестрі Данаєвій, земельну ділянку – Болотову. 17 березня 2011 р. Данаєва померла. Після смерті Корольова, яка сталася 20 лютого 2012 р., з'ясувалося, що на його спадщину претендують Німенкова, Болотов та донька Корольова-Олсуф'єва.

На яке питання розраховане завдання? Як слід вирішити справу? Хто з перелічених спадкоємців буде спадкувати і на яких підставах?

122. Подружжя Таніних звернулося до нотаріуса з проханням дати роз'яснення щодо таких питань: які існують вимоги до форми та змісту заповіту; які умови посвідчення заповіту подружжя; як вирішується доля спільного майна подружжя, щодо якого вони уклали єдиний заповіт, після смерті одного з подружжя; що таке спадковий договір і чим він відрізняється від заповіту подружжя; чи може бути скасовано заповіт повністю або в його частині у випадку смерті одного з подружжя; які передбачені заходи по забезпеченню виконання заповіту подружжя?

Надайте відповіді на питання подружжя Таніних.

Список нормативно-правових актів та літератури

Порядок вчинення нотаріальних дій посадовими особами органів місцевого самоврядування: наказ М-ва юстиції України від 11.11.2011 р. № 3306/5 [Електрон. ресурс] // Офіц.

веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z1298-11>

Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України: затв. наказом М-ва юстиції України від 22.02.2012 р. № 296/5 [Електрон. ресурс] // Там же. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12>

Про порядок посвідчення заповітів і доручень, прирівнюваних до нотаріально посвідчених: постанова Каб. Міністрів України від 15.06.1994 р. № 419 [Електрон. ресурс] // Там же. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/419-94-п>

Про судову практику у справах про спадкування: постанова Пленуму Верхов. Суду України від 30.05.2008 р. № 7 [Електрон. ресурс] // Там же. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/v0007700-08>

Дякович М. Заповіт подружжя: правове регулювання та аналіз судової практики / М. Дякович // Мала енциклопедія нотаріуса. – 2011. – № 1. – С. 58-62.

Печений О. П. Спори про спадщину: аналіз типових помилок у справах про спадкування за заповітом / О. П. Печений // Вісн. Верхов. Суду України. – 2010. – № 9. – С. 33-38.

Печений О. П. Втрата чинності заповітом. Тлумачення заповіту / О. П. Печений // Вісн. Акад. прав. наук України. – 2011. – № 1. – С. 47-59.

Печений О. П. Деякі аспекти переходу права на прийняття спадщини / О. П. Печений // Там же. – 2012. – № 7-8. – С. 42-44.

Т е м а 23. Спадкування за законом

(питання для самостійного вивчення)

1. Поняття та черговість спадкування за законом.
2. Зміна черговості одержання права на спадкування.
3. Спадкування за правом представлення.
4. Розмір частки у спадщині спадкоємців за законом.

Список нормативно-правових актів та літератури

Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України: затв. наказом М-ва юстиції України від 22.02.2012 р. № 296/5 [Електрон. ресурс] // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12>

Про судову практику у справах про спадкування: постановою Пленуму Верхов. Суду України від 30.05.2008 р. № 7 [Електрон. ресурс] // Там же. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/v0007700-08>

Баранова Л. М. Охорона прав спадкоємців шляхом зміни черговості спадкування за законом / Л. М. Баранова // Вісн. Акад. прав. наук України. – 2010. – № 4 (63). – С. 138-144.

Васильченко В. Спадкування права на обов'язкову частку за новим цивільним законодавством: доктринальні проблеми / В. Васильченко // Право України. – 2003. – № 10. – С. 119-123.

Заїка Ю. О. Деякі проблеми спадкового права / Ю. О. Заїка // Вісн. НАВСУ. – 2003. – № 3. – С. 149-153.

Заїка Ю. О. Зміна черговості при спадкуванні за законом / Ю. О. Заїка // Підприємництво, госп-во і право. – 2004. – № 7. – С. 12-14.

Крат В. І. Глава 2. Набуття права на спадкування за законом / В. І. Крат // Спадкове право. Практика застосування нотаріусами України. – Х.: Страйд. 2012. – С. 42-79.

Т е м а 24. Здійснення спадкових прав

(питання для обговорення)

1. Здійснення права на спадкування.
2. Поняття та способи прийняття спадщини.
3. Строки прийняття спадщини та наслідки їх пропусчення.
4. Відмова від прийняття спадщини. Відмова від прийняття спадщини на користь іншої особи.

5. Перехід права на прийняття спадщини (спадкова трансмісія).
6. Поділ спадщини між спадкоємцями. Переважне право окремих спадкоємців на виділ їм певного спадкового майна в натурі. Перерозподіл спадщини.
7. Пред'явлення кредитором спадкодавця вимог до спадкоємців.
8. Охорона спадщини та управління нею.
9. Оформлення права на спадщину.
10. Відумерлість спадщини.

Завдання

123. Комарков помер у січні 2012 р. Через вісім місяців його дружина, яка мешкала в іншому місті, звернулася до суду з позовом про визнання за нею права власності в порядку спадкування на будинок та автомобіль, які вони придбали під час шлюбу. На підтвердження своїх вимог Комаркова посилалася на фактичний вступ у володіння часткою спадкового майна – після поховання вона взяла обручку чоловіка і декілька його речей.

На яке питання розраховане це завдання? В яких випадках встановлюється факт прийняття спадщини?

124. Після оголошення Юхименка померлим спадщину прийняли його дружина та дочка. Нотаріус, до якого звернулися спадкоємці за свідоцтвом про право на спадщину, пояснив, що він повинен накласти заборону на відчуження квартири на п'ять років. Спадкоємці вважали дії нотаріуса неправомірними і оскаржили їх у суді, пояснивши, що мають намір негайно переїхати на постійне місце проживання до Росії і вже домовились із покупцем про продаж квартири.

На яке питання розраховане це завдання? Чи змінилося б рішення, якщо б спадщина відкрилася після смерті Юхименка?

125. Лактіонов помер у лютому 2012 р., залишивши заповіт, у якому все своє майно заповідав онукові Смирнову. В квітні цього ж року померла його дружина. Повернувшись із

Бразилії із довготривалого відрядження у листопаді 2012 р. Смирнов звернувся до нотаріуса за видачею йому свідоцтва про право на спадщину, що складалася із предметів домашнього вжитку та будинку, в якому він проживав разом із дідом та бабою. Нотаріус відмовив у видачі свідоцтва, вказавши, що Смирнов пропустив встановлений законом строк для прийняття спадщини, а право власності на спадкове майно вже набула Філімонова. Філімонова, в свою чергу, заявила, що прийняла будинок у встановлений законодавством строк, а тому майно успадкувала вона. Крім того, Смирнов, на її думку, не має права на спадкування, оскільки знав про смерть обох старих, але на похорон не приїхав, і вона поховала їх за власні кошти.

Вважаючи, що будинок належить йому за заповітом, Смирнов звернувся за консультацією до юриста, зазначивши, що проживав з дідом та бабою все життя. Філімонова, зведена сестра його батька, ніколи не цікавилась будинком, оскільки мешкала в Росії з 2000 р. і не мала наміру переїжджати в Україну. Інших спадкоємців ні за законом, ні за заповітом після смерті діда та баби немає.

Юрист порадив Смирнову звернутися до суду із заявою про визначення додаткового строку для прийняття спадщини.

На які питання теми розраховане завдання?

126. Брати Неєлови звернулися до нотаріуса із заявою про прийняття спадщини після смерті батька. На їх думку, до складу спадкового майна має входити яхта, заповідана батьку його товаришем по службі Маліним. Минулого місяця Неєлов подав до суду заяву про визначення додаткового строку для прийняття спадщини після смерті Маліна, пропустивши встановлений законодавством шестимісячний строк з поважної причини через юридичну необізнаність та похилий вік. Він не поспішав оформляти спадщину, оскільки отримував за яхту орендну плату та вважав, що може звернутися до нотаріуса за заповітом у будь-який час, а спадщина не може дістатися нікому окрім нього.

На які питання теми розраховане завдання? В якому порядку спадщина визнається відумерлою?

127. Терещенко, діючи у власних інтересах та інтересах своїх дітей, у травні 2012 р. звернулася до нотаріуса із заявою про прийняття спадщини після чоловіка, який помер у цьому ж році. Із заявою про відмову від спадщини на користь дружини та дітей померлого звернулися його мати та батько. Через місяць до спадкової справи від Кредитної спілки “Дніпро” надійшло повідомлення про наявність у спадкодавця боргу за кредитним договором у сумі 96 000 грн, яке супроводжувалося вимогами до спадкоємців про його повернення. Заперечуючи проти задоволення таких вимог, Терещенко заявила, що вимоги одного із кредиторів вже задоволено за рахунок вкладу чоловіка у банку. Іншого спадкового майна, окрім квартири, в якій вона проживає з трьома малолітніми дітьми, немає. І згідно з законодавством діти не можуть бути позбавлені житла, в якому вони проживають. Крім того, вимоги кредиторів задовольняються лише у разі їх пред’явлення у встановлений законом строк, в той час як кредитний договір укладено строком до 1 вересня 2012 р.

Кредитна спілка звернулася з позовом до суду про стягнення заборгованості за кредитним договором. Ну думку позивача, посилання іншої сторони на наявність у складі спадкового майна тільки квартири не є підставою для відмови у задоволенні вимог, і, враховуючи розмір останніх, стягнення накладатиметься тільки на частину квартири. До того ж у квартирі зареєстрована сама Терещенко, а спадкодавець проживав з дітьми за іншою адресою.

На які питання теми розраховане завдання?

128. Після смерті Богданової залишилося спадкове майно – садиба. До нотаріуса із заявою про прийняття спадщини звернувся Миколаєв, який вважає себе спадкоємцем за законом четвертої черги, оскільки проживав у будинку разом із спадкодавицею однією сім’єю вісім років до часу відкриття спадщини. Житловий будинок із господарськими будівлями вони побудували за цей час власною працею та коштами, але за життя Богданової ні своє право власності, ні шлюбні відносини не зареєстрували. Нотаріус відмовив у видачі свідоцтва про право на спадщину через відсутність правовстановлювальних докумен-

тів на садибу, повідомивши про заповіт Богданової, за яким вона заповідала все своє майно Миколаєву за умови довічного утримання останнім її матері.

На які питання теми розраховане завдання?

129. Відомий актор Олександр Парновський залишив заповіт на користь своєї дружини Ірини Парновської, вона, в свою чергу, на користь чоловіка. Коли Олександр Парновський потрапив до лікарні 20 березня 2011 р. Ірина Парновська померла, а 30 квітня 2011 р. помер Олександр Парновський.

На їх спадщину претендують двоюрідна сестра дружини та її донька, зведений брат Олександра Парновського по матері – Кулідзе та хрещеник Парновських Осевич.

На яке питання розраховане завдання? Як слід вирішити справу?

Список нормативно-правових актів та літератури

Методичні рекомендації щодо вчинення нотаріальних дій, пов'язаних із вжиттям заходів щодо охорони спадкового майна, видачею свідоцтв про право на спадщину та свідоцтв про право власності на частку в спільному майні подружжя: рішення Науково-експертної ради з питань нотаріату при М-ві юстиції України від 29.09.2009 р. [Електрон. ресурс] // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/n0001323-09>

Про судову практику у справах про спадкування: постановою Пленуму Верхов. Суду України від 30.05.2008 р. № 7 [Електрон. ресурс] // Там же. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0007700-08>

Буркацький Л. К. Спадкове право України / Л. К. Буркацький. – К.: Вид. Дім “Ін Юре”, 2008. – 384 с.

Громов В. Захист інтересів держави шляхом звернення із заявами про визнання спадщини відумерлою / В. Громов // Вісн. прокуратури. – 2009. – № 6. – С. 33-37.

Жилінкова І. В. Актуальні питання спадкового права

України / І. В. Жилінкова. – Х.: Ксилон, 2009. – 400 с.

Крат В. І. Переважні права спадкоємців / В. І. Крат // Юрид. журн. – 2010. – № 4. – С. 27-29.

Крат В. І. Науковий висновок щодо управління часткою в статутному капіталі товариства з обмеженою відповідальністю / В. І. Крат // Мала енциклопедія нотаріуса. – 2012. – № 4 (64). – С. 92-95.

Т е м а 25. Спадковий договір

(питання для самостійного вивчення)

1. Поняття, предмет та форма спадкового договору.
2. Момент набуття права власності за спадковим договором.
3. Сторони у спадковому договорі, їх права та обов'язки.
4. Особливості спадкового договору з участю подружжя.
5. Забезпечення виконання спадкового договору.
6. Розірвання, зміна та припинення спадкового договору.

Список нормативно-правових актів та літератури

Про судову практику у справах про спадкування: постанова Пленуму Верхов. Суду України від 30.05.2008 р. № 7 [Електрон. ресурс] // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/v0007700-08>

Аномалії в цивільному праві: навч.-практ. посіб. / за заг. ред. Р. А. Майданика. – 2-е вид., переробл. та доповн. – К.: Юс-тініан, 2010. – 1008 с.

Жилінкова І. В. Актуальні питання спадкового права України: матеріали до семінару / І. В. Жилінкова; інформ.-пр. центр “Ксилон”. – 2009. – 400 с.

Жилінкова І. Договори щодо нерухомого майна: форма-

льні аспекти / І. Жилінкова // Щорічник укр. права. – 2009. – № 1. – Х.: Право; Акад. прав. наук України, 2009. – С. 129-136.

Ієвіня О. Спадковий договір: спірні питання / О. Ієвіня // Мала енциклопедія нотаріуса: наук.-практ. журнал Асоціації приват. нотаріусів Харк. обл. – 2011. – № 4. – С. 96-106.

Куліцька С. В. Проблемні питання сутності та забезпечення виконання спадкового договору / С. В. Куліцька // Часоп. Київ. ун-ту права. – 2012. – № 2. – С. 396-399.

Кучеренко Д. С. Спадковий договір: теорія та практика / Д. С. Кучеренко // Там же. – 2010. – № 4. – С. 201-206.

Луць В. Окремі питання спадкового договору в цивільному праві України / В. Луць, А. Гриняк // Юрид. Україна. – 2009. – № 9. – С. 31-36.

Майданик Р. А. Поняття і правова природа спадкового договору за цивільним законодавством України / Р. А. Майданик // Там же. – 2008. – № 6. – С. 48-61.

Майданик Р. А. Елементи і виконання спадкового договору за цивільним законодавством України / Р. А. Майданик // Мала енциклопедія нотаріуса. – 2008. – № 1. – С. 95-100.

Мічурін Є. Договори у спадковому праві / Є. Мічурін // Нотаріат для вас. – 2009. – № 9. – С. 25-36.

Нелін О. І. Спадковий договір: історичні аспекти розвитку / О. І. Нелін // Бюл. М-ва юстиції України. – 2009. – № 7. – С. 91-97.

Печений О. П. Спадкове право / О. П. Печений. – Х.: Фактор, 2012. – 368 с.

Рябокоть Є. О. Деякі аспекти вчинення нотаріальних дій при посвідченні спадкового договору / Є. О. Рябокоть // Бюл. М-ва юстиції України. – 2010. – № 8. – С. 111-119.

Рябокоть Е. А. Новейшие тенденции судебной практики по делам о наследственных договорах / Е. А. Рябокоть // Альманах цивилистики.: сб. ст.; Киев. нац. ун-т им. Т. Шевченко. – К.: Всеукр. асоц. видавців “Правова єдність”, 2011. – Вып. 4. – С. 342-360.

Чуйкова В. Спадковий договір: засади виникнення та світовий досвід його застосування / В. Чуйкова // Мала енцик-

лопедія нотаріуса. – 2007. – № 6. – С. 123-126.

Шама Н. Поняття та ознаки спадкового договору / Н. Шама // Вісн. Львів. ун-ту. Серія юрид. – Вип. 49. – 2009. – С. 142-150.

Яворська О. С. Передання майна у власність за спадковим договором / О. С. Яворська // Унів. наук. записки. – 2008. – № 1 – С. 62-67.

Т е м а 26. Загальна характеристика права інтелектуальної власності

(питання для самостійного вивчення)

1. Поняття права інтелектуальної власності та його загальна характеристика.

2. Співвідношення права інтелектуальної власності з правом власності.

3. Суб'єкти та об'єкти права інтелектуальної власності.

4. Підстави виникнення (набуття) права інтелектуальної власності.

5. Особисті немайнові та майнові права інтелектуальної власності.

6. Перехід майнових прав інтелектуальної власності до інших осіб.

7. Строки чинності майнових прав інтелектуальної власності.

8. Способи захисту права інтелектуальної власності судом.

Список нормативно-правових актів та літератури

Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних із захистом прав інтелектуальної власності: постанова Вищ. госп. суду України від 17.10.2012 р. № 12 [Електрон. ресурс] // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. – Режим доступу:

<http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/v0012600-12>

Атаманова Ю. Є. Складний результат інтелектуальної діяльності та особливості прав на нього / Ю. Є. Атаманова // Право України. – 2011. – № 3. – С. 127-138.

Жилінкова О. В. Співвідношення понять “інформація” та “об’єкт права інтелектуальної власності” / О. В. Жилінкова // Там же. – 2010. – № 8. – С. 68-72.

Кохановская Е. В. К вопросу об общих положениях о праве интеллектуальной собственности в Гражданском кодексе Украины / Е. В. Кохановская // Ежегодник украин. права: сб. науч. тр.; Нац. акад. прав. наук Украины. – Харьков: Право, 2012. – № 4. – С. 354-370.

Кохановская Е. В. Основные теории права интеллектуальной собственности и их влияние на развитие современного законодательства в Украине / Е. В. Кохановская // Право Украины. – 2011. – № 7(8). – С. 181-189.

Кохановська О. В. Основні теорії права інтелектуальної власності та їх вплив на розвиток сучасного законодавства в Україні / О. В. Кохановська // Право України. – 2011. – № 5. – С. 52-59.

Крижна В. М. Інтелектуальна власність: правовий аспект / В. М. Крижна // Бізнес: зб. систематизованого законодавства. – 2009. – № 6. – С. 86-90.

Кузнецова Н. С. Проблеми захисту прав інтелектуальної власності в Україні / Н. С. Кузнецова, О. В. Кохановська // Право України. – 2011. – № 3. – С. 21-29.

Нерсесян А. Форми захисту прав інтелектуальної власності в Україні: теоретичні аспекти / А. Нерсесян // Юрид. журн. – 2010. – № 6. – С. 39-40.

Право інтелектуальної власності України / за ред. В. І. Борисова. – Х.: Право, 2008. – С. 7-26.

Рудник Т. Проблеми захисту права інтелектуальної власності в Україні: теорет. аспект / Т. Рудник, Г. Закорецька // Підприємство, госп-во і право. – 2012. – № 8. – С. 8-10.

Стефанчук Р. О. Перспективи розвитку права інтелектуальної власності в Україні (на прикладі особистих немайнових

прав) / Р. О. Стефанчук // Право України. – 2011. – № 3. – С. 45-59.

Ус М. В. Колізії виключних прав на об'єкти інтелектуальної власності (постановка проблеми) / М. В. Ус // Юрид. Україна. – 2008. – № 7. – С. 74-79.

Харитоновна О. І. Правовідносини інтелектуальної власності, що виникають внаслідок створення результатів творчої діяльності (концептуальні засади) : моногр. / О. І. Харитоновна. – О.: Фенікс, 2011. – 346 с.

Харитоновна О. І. Поняття та види цивільних правовідносин інтелектуальної власності / О. І. Харитоновна // Право України. – 2011. – № 3. – С. 66-77.

Яркіна Н. Є. Спільні права інтелектуальної власності: їх виникнення та здійснення / Н. Є. Яркіна // Вісн. Акад. прав. наук України. – 2010. – № 4. – С. 145-155.

Яроцький В. Л. Принцип вичерпання прав на об'єкти інтелектуальної власності / В. Л. Яроцький // Цивілістичні читання з проблем права інтелектуальної власності, присвяч. пам'яті проф. О. А. Підпригори. – К.: Лазуріт-Поліграф, 2008. – С. 114-121.

Т е м а 27. Авторське право і суміжні права

(питання для обговорення)

1. Твори як об'єкти авторського права, їх різновиди.
2. Суб'єкти авторського права. Презумпція авторства.
3. Поняття співавторства та його різновиди.
4. Особисті немайнові права автора.
5. Майнові права автора, їх зміст та класифікація.
6. Виникнення авторських прав, строки їх чинності. Значення державної реєстрації авторських прав. Сповіднення про авторські права.
7. Поняття суміжних прав, їх об'єкти та суб'єкти.
8. Суміжні права виконавців, виробників фонограм та відеограм, організацій мовлення.

9. Цивільно-правові способи захисту авторських та суміжних прав в судовому порядку.

Завдання

130. Товариство з обмеженою відповідальністю “АРС” звернулося до господарського суду з позовом про заборону ТОВ “Ніка” випуску та розповсюдження творів прикладного мистецтва (сувенірів), знищення всіх контрафактних примірників творів та форм для їх виготовлення, стягнення доходу, що був незаконно отриманий відповідачем внаслідок порушення авторських прав, а також відшкодування моральної (немайнової) шкоди у розмірі 5 000 грн.

У суді було встановлено, що у вересні 2011 р. ТОВ “АРС” на основі договору про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності набуло авторські права на скульптурні серії “Флора-Фауна натюрель”, “Люди-Кукли”, “Новорічні Святкові”, а також зареєструвало вказаний договір у Державній службі інтелектуальної власності України. Про свої авторські права ТОВ “АРС” сповістило шляхом зазначення на кожній скульптурі знака “копірайт” (©) поряд зі своїм найменуванням. ТОВ “Ніка” зробило копії керамічних фігур та передало їх для розповсюдження до торгової мережі.

На яке питання розраховане це завдання? Які об’єкти охороняються авторським правом? Хто визнається суб’єктом авторського права? Визначте поняття використання твору та його умови? Поясніть, який примірник вважається контрафактним та які наслідки його розповсюдження?

131. Співавтори Величко та Олійник звернулися з позовом до Державної служби інтелектуальної власності України та Міщенко про скасування державної реєстрації авторських прав на ілюстрації до книги, виконані художником Міщенком. На думку позивачів, цією реєстрацією порушено їх авторські права на літературний твір, які підтверджуються належним їм свідомством про авторське право та авторським договором про співавторство. Міщенко позовних вимог не визнав і звернувся із зу-

стрічним позовом про визнання свого співавторства на книгу в частині виконаних ним ілюстрацій до неї.

На яке питання розраховане це завдання? Що визнається співавторством та які його різновиди? Які об'єкти авторського права створені учасниками спору? В чому полягає значення державної реєстрації авторських прав на твір?

132. Редакція газети “Слово” (далі – Редакція) звернулася з позовом до ТОВ “Форум” про стягнення компенсації у розмірі 20 000 грн за порушення майнових авторських прав. У позові зазначалося, що у травні 2012 р. Товариство розмістило на своєму сайті в мережі Інтернет статтю, яка у березні 2012 р. була опублікована в газеті “Слово”. Майнові авторські права на цю статтю належать Редакції, адже вона була написана її працівником Глушком. Позивач вважає, що, оскільки права на використання статті відповідачеві не надавались, він своїми діями порушив авторські права Редакції на літературний твір.

Відповідач проти позову заперечував, посиляючись на те, що, по-перше, авторські права на статтю належать її авторіві Глушку, тому Редакція не може звертатися до суду за їх захистом, а, по-друге, розміщення матеріалу на сайті у мережі Інтернет не є використанням твору, адже воно не належить ані до відтворення, ані до показу твору, а тому не потребує дозволу суб'єкта авторського права.

На яке питання розраховане це завдання? Вкажіть підстави виникнення та суб'єктів авторських прав на службові твори. Чи мало місце порушення відповідачем авторських прав на твір? Поясніть, які способи використання твору охоплюються виключним авторським правом?

133. ТОВ “Лілія” (далі – ТОВ) звернулося з позовом до АТ “Шпаченя” (далі – АТ) про стягнення компенсації за порушення авторського права та заборону розповсюдження каталогу панчішно-шкарпеткових виробів дитячого асортименту. При розгляді справи з'ясувалося, що на підставі укладеного між АТ і ТОВ договору замовлення працівники ТОВ Кривко та Сідорін виконали роботи з фотографування зразків виробів, підготовки

фотографій та фонів каталогу в електронному вигляді, систематизації продукції за артикулами та віковими групами, створення електронної версії каталогу на компакт-диску. Каталог був переданий замовнику – АТ для його остаточного узгодження і затвердження. Після цього АТ розмістило його на своєму електронному сайті з метою реклами продукції, але роботи зі створення каталогу не оплатило.

Представники позивача вважають, що ТОВ як роботодавець має виключні майнові права на службовий твір у вигляді фотографічних зображень та бази даних про продукцію і не передавало їх відповідачеві. Розміщення електронного каталогу в мережі Інтернет відбулося без дозволу ТОВ і тому є порушенням його майнових авторських прав. Проте відповідач стверджує, що каталог не є об'єктом авторського права, оскільки з боку позивача мало місце лише виконання підрядних робіт на замовлення АТ.

На яке питання розраховане це завдання? Чи мало місце створення об'єктів авторського права на підставі укладеного учасниками спору договору? В чому полягає співвідношення права власності і права інтелектуальної власності? Чи порушені авторські права ТОВ?

134. Акціонерне товариство “Планета” звернулося до ТОВ “Готель Лазурний” з позовом про стягнення грошової компенсації за порушення суміжних прав. Судом було встановлено, що позивач на підставі договору з Федеральним державним унітарним підприємством “Всеросійська державна телевізійна і радіомовна компанія” (далі – Компанія) набув виключні права на розповсюдження телевізійних програм Компанії на території Автономної Республіки Крим шляхом їх публічного сповіщення в реальному масштабі часу без затримки та змін через мережі кабельного телебачення готелів, пансіонатів, будинків відпочинку, інших розважальних закладів з метою їх сповіщення колу осіб, що користуються послугами таких закладів.

На думку позивача, порушення його суміжних прав полягало в тому, що відповідач без відповідного дозволу здійснював в номерах готелю трансляцію телеканалів Компанії. Відпові-

дач проти позову заперечував, посилаючись на те, що позивач не створює телевізійні програми, отже, не є суб'єктом суміжних прав. Крім того, законодавством до майнових прав організації мовлення віднесено право дозволяти чи забороняти публічне виконання і публічну демонстрацію своїх програм у місцях з платним входом, тоді як готель не належить до числа таких місць.

На яке питання розраховане це завдання? Хто може вважатися суб'єктом суміжних прав на телевізійну програму? Які майнові суміжні права виникають щодо телевізійної програми? В чому полягає публічне сповіщення програм мовлення? Чи мало місце порушення прав АТ "Планета"?"

Список нормативно-правових актів та літератури

Про авторське право і суміжні права: Закон України від 23.12.1993 р. № 3792-ХІІ в ред. Закону України від 11.07.2001 р. № 2627-ІІІ [Електрон. ресурс] // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/про%20авторське%20право%20і%20суміжні%20права>

Про розповсюдження примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних: Закон України від 23.07.2000 р. № 1587-ІІІ в ред. Закону України від 10.07.2003 р. № 1098-ІV [Електрон. ресурс] // Там же. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1587-14>

Про державну реєстрацію авторського права і договорів, які стосуються права автора на твір: постанова Каб. Міністрів України від 27.12.2001 р. № 1756 [Електрон. ресурс] // Там же. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1756-2001-п>

Про затвердження мінімальних ставок винагороди (роялті) за використання об'єктів авторського права і суміжних прав: постанова Каб. Міністрів України від 18.01.2003 р. № 72 [Електрон. ресурс] // Там же. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/72-2003-п>.

Про застосування судами норм законодавства у справах про захист авторського права і суміжних прав: постанова Пленуму Вер-

хов. Суду України від 04.06.2010 р. № 5 [Електрон. ресурс] // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/v0005700-10>

Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних із захистом прав інтелектуальної власності: постановою Пленуму Вищ. госп. суду України від 17.10.2012 р. № 12 [Електрон. ресурс] // Там же. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/v0012600-12>

Бутнік-Сіверський С. Майнові авторські права як об'єкт спадкування / С. Бутнік-Сіверський // Теорія і практика інтелектуальної власності. – 2008. – № 3. – С. 3-12.

Жилінкова О. В. Договори в сфері реалізації авторських прав на музичний твір / О. В. Жилінкова. – Х.: Ксилон, 2008. – 212 с.

Коссак В. М. Право інтелектуальної власності / В. М. Коссак, І. Є. Якубівський. – К.: Істина, 2007. – 208 с.

Крижна В. М. Майнові права інтелектуальної власності як предмет цивільно-правових договорів / В. М. Крижна // Вісн. госп. судочинства. – 2008. – № 5. – С. 116-120.

Нецька Л. С. Особисті немайнові права інтелектуальної власності творців / Л. С. Нецька, О. М. Піцан, М. К. Галянтич та ін. – Тернопіль: Підруч. і посіб., 2007. – 256 с.

Право інтелектуальної власності: підруч. для студ. вищ. навч. закл. / за ред. О. А. Підпригори, О. Д. Святоцького. – К.: Вид. Дім “Ін Юре”, 2002. – 602 с.

Право інтелектуальної власності України: конспект лекцій / В. М. Крижна, Н. Є. Яркіна; за ред. В. І. Борисової. – Х.: Нац. юрид. акад. України, 2008. – 112 с.

Стефанчук Р. О. Перспективи розвитку права інтелектуальної власності в Україні (на прикладі особистих немайнових прав) / Р. О. Стефанчук // Право України. – 2011. – № 3. – С. 45–59.

Штефан О. Дещо до питання про порушення у сфері авторського права / О. Штефан // Теорія і практика інтелектуальної власності. – 2009. – № 6.

Яркіна Н. Правові проблеми захисту авторських і суміжних прав / Н. Яркіна // Вісн. Акад. прав. наук України. – 2005. – № 4 (43). – С. 99-107.

Тема 28. Патентне право

(питання для обговорення)

1. Загальна характеристика патентного права та його джерел.
2. Винаходи, корисні моделі та промислові зразки як об'єкти правової охорони.
3. Критерії патентоздатності об'єктів патентного права.
4. Оформлення прав на об'єкти промислової власності.
5. Суб'єкти права на винаходи, промислові зразки та корисні моделі (винахідники, автори промислового зразка, роботодавці та їх правонаступники).
7. Особисті немайнові та майнові права на винаходи, корисні моделі та промислові зразки.
8. Обмеження прав на винаходи, корисні моделі та промислові зразки.
9. Захист прав на винаходи, корисні моделі та промислові зразки.

Завдання

135. Іванов отримав у Державній службі інтелектуальної власності України патент на винахід “Установка для виготовлення цукерок”. За його замовленням було виготовлено кілька таких установок, які він продав товариству з обмеженою відповідальністю “Літо” (далі –ТОВ). Довідавшись, що ТОВ отримує значний прибуток від використання установок, він заявив позов про стягнення плати за користування винаходом.

Під час відрядження до Росії Іванов виявив, що ТОВ “Зима” займається виготовленням установок для виготовлення цукерок і реалізацією цих установок на території Росії, України і Білорусі. Іванов звернувся до ТОВ “Зима” з вимогою припинити незаконні дії і відшкодувати йому завдані збитки. Керівництво ТОВ “Зима” вважає, що виключні права Іванова не поширюються на територію Росії, тому вони можуть вільно використовувати його винахід. Іванов звернувся за консультацією до патентного повіреного.

На яке питання спрямоване це завдання? Що таке “вичер-

панья прав”)? Як співвідносяться виключне право на винахід та право на матеріальний носій, у якому втілено цей винахід? Яким чином права на винахід можуть одержати правову охорону за кордоном? Яку консультацію повинен дати патентний повірений?

136. Працівник заводу “Заря” при виконанні службових обов’язків зробив винахід. Він звернувся до юриста з проханням дати роз’яснення, які права він має на цей об’єкт і яким чином він може їх реалізувати та захистити?

На яке питання розраховане це завдання? Який винахід визнається службовим? Як розподіляються права між працівником і роботодавцем на службовий винахід? Надайте аргументовану відповідь.

137. Публічне акціонерне товариство “Центр винахідництва” (далі – ПАТ) у січні 2012 р. отримало патент на пристрій для виміру електроструму і звернулося до товариства з обмеженою відповідальністю “Блискавка” (далі – ТОВ) з позовом про припинення дій, які порушують права на винахід. ТОВ проти позову заперечувало, оскільки такі пристрої вони в невеликих масштабах випускають ще з 2009 р. Представники ТОВ пояснили, що з грудня 2009 р. проводять підготовчі дії з метою випуску такої продукції у значних обсягах.

На яке питання розраховане це завдання? Що таке право попереднього користування? Чи можна передати право попереднього користування іншим особам? Проаналізуйте доводи сторін.

138. Винахідник звернувся до патентного повіреного з проханням дати відповіді на такі питання: чим відрізняються між собою винахід, корисна модель та промисловий зразок; які критерії патентоздатності зазначених об’єктів; чим визначається обсяг правової охорони на винахід, корисну модель та промисловий зразок; які охоронні документи видаються на зазначені об’єкти і який строк їх дії?

На яке питання розраховане це завдання? Яку консультацію повинен дати патентний повірений?

Список нормативно-правових актів та літератури

Паризька конвенція про охорону промислової власності від 20.03.1883 р. [Електрон. ресурс] // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_123

Договір про патентну кооперацію від 19.06.1970 р. [Електрон. ресурс] // Там же. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/895_001

Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності від 15.04.1994 р. [Електрон. ресурс] // Там же. – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/981_018

Угода про взаємне забезпечення збереження міждержавних секретів у галузі правової охорони винаходів від 04.06.1999 р. [Електрон. ресурс] // Там же. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/997_514

Про охорону прав на винаходи та корисні моделі: Закон України від 15.12.1993 р. № 3687-III в ред. Закону України від 01.07.2000 р. № 3687-XII [Електрон. ресурс] // Там же. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3687-12>

Про охорону прав на промислові зразки: Закон України від 15.12.1993 р. № 3688-XII [Електрон. ресурс] // Там же. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3688-12>

Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних із захистом прав інтелектуальної власності: постанова Пленуму Вищ. госп. суду України від 17.10.2012 р. № 12 [Електрон. ресурс] // Там же. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0012600-12>

Аврамова О. Є. Патентне право : навч.-метод. посіб. / О. Є. Аврамова, О. С. Жидкова; Луган. держ. ун-т внутр. справ ім. Е. О. Дідоренка. – Луганськ : РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2011. – 160 с.

Андрощук Г. А. Патентное право: правовая охрана изобретений : [учеб. пособие] / Г. А. Андрощук, Л. И. Работягова. – К.: МАУП, 1999. – 212 с.

Галянтич М. К. Промислова власність: правові засоби охорони та захисту: [моногр.] / М. К. Галянтич. – К.: НДІ приват. права і підприємництва, 2003. – 256 с.

Жуков В. И. Правовая охрана объектов научно-технического творчества: учеб. пособие / В. И. Жуков. – Харьков: Юрид. ин-т, 1983. – 96 с.

Коссак В. М. Право інтелектуальної власності: підруч. / В. М. Коссак, І. Є. Якубовський. – К.: Істина, 2007. – 208 с.

Крижна В. М. Право інтелектуальної власності України: конспект лекцій / В. М. Крижна, Н. Є. Яркіна; Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. – Х.: Право, 2008. – 111 с.

Правова охорона винаходів і корисних моделей в Україні: проблеми теорії та практики: [моногр.] / за заг. ред. Ю. Л. Бошицького, Я. Г. Вороніна – К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2010. – 342 с.

Т е м а 29. Інститут засобів індивідуалізації учасників цивільного обороту, товарів і послуг

(питання для обговорення)

1. Загальна характеристика правових засобів індивідуалізації учасників цивільного обороту, товарів та послуг.
2. Поняття комерційного найменування.
3. Співвідношення комерційного найменування і найменування юридичної особи, комерційного найменування і торговельної марки.
4. Майнові права інтелектуальної власності на комерційне найменування.
5. Припинення чинності майнових прав інтелектуальної власності на комерційне найменування.
6. Поняття, види та умови надання правової охорони торговельним маркам.
7. Правова охорона добре відомих торговельних марок.
8. Майнові права інтелектуальної власності на торговельну марку та строк їх чинності.
9. Визнання прав інтелектуальної власності на торговельну марку недійсними.
10. Поняття географічного зазначення та обсяг його

правової охорони.

11. Права інтелектуальної власності на географічне зазначення та строки їх чинності.

12. Припинення прав на комерційне найменування, торговельну марку і географічне зазначення.

Завдання

139. У січні 2010 р. було зареєстровано ТОВ “Киця Мариська”, яке відкрило магазин з продажу дитячих іграшок. У травні 2010 р. кондитерська фабрика випустила цукерки під назвою “Киця Мариська”. У серпні 2010 р. виробничий кооператив “Дитинство” подав заявку, а у липні 2012 р. отримав свідоцтво на торговельну марку “Киця Мариська” (клас товарів – дитячий одяг). У зв’язку з цим останній звернувся до ТОВ “Киця Мариська” та кондитерської фабрики з вимогою припинити використання таких найменувань, оскільки це порушує його права, або, при бажанні продовжувати таку діяльність, укласти з ним ліцензійний договір.

Засновники ТОВ “Киця Мариська” з метою уникнути оплати за договором спочатку пообіцяли перейменувати юридичну особу і магазин, але після бесіди з юристом змінили свою позицію. Підставою для заперечення проти вимог кооперативу став той факт, що вони розпочали користуватися цією назвою значно раніше, а тому виробничому кооперативу “Дитинство” свідоцтво на торговельну марку було видано незаконно і є всі підстави для визнання свідоцтва недійсним.

Кондитерська фабрика повідомила, що дозвіл на випуск цукерок під такою назвою вона отримала у дитячого письменника К. Самійлика, який видав повість “Киця Мариська”. Якщо виробничий кооператив “Дитинство” буде перешкоджати випуску цукерок, кондитерська фабрика змушена буде повідомити про це К. Самійлика, і в цьому випадку він заявить позов про визнання свідоцтва на торговельну марку недійсним, оскільки ім’я “Киця Мариська” повністю належить його творцеві і не може використовуватися іншими особами без дозволу автора.

На яке питання розраховане це завдання? Як потрібно

вирішити спір? Як співвідносяться між собою право на комерційне найменування і торговельну марку?

140. На ринку України з'явився у продажу апельсиновий напій “ФАНТАзія”, розлитий у пластикові прозорі пляшки, виробником якого є ТОВ “Логос”. Довідавшись про це, Компанія “Кока-Кола” як власник торговельної марки “Фанта” звернулася до ТОВ “Логос” з позовом про припинення порушення прав інтелектуальної власності і відшкодування завданих збитків. Свої вимоги вона аргументувала тим, що домінуючою частиною назви напою “ФАНТАзія”, розташованої на етикетці напою у два рядки, є слово “ФАНТА”, і лише уважно придившись до етикетки, можна розгледіти іншу частину “зія”, виконану маленькими буквами у другому рядку.

ТОВ “Логос”, не вбачаючи у своїх діях порушень прав інших осіб, позовні вимоги не визнало, а подібний дизайн етикетки пояснило зручністю читання і розміщення назви напою на пляшці. До того ж ТОВ “Логос” вирішило зареєструвати знак “ФАНТАзія” і подало заявку до Державної служби інтелектуальної власності з метою отримання свідоцтва.

Компанія “Кока-Кола” вважає, що ніхто не може отримати право інтелектуальної власності на позначення “ФАНТАзія” для безалкогольних напоїв, оскільки знаки “Fanta” і “Фанта” зареєстровані на території України.

На думку представника у справах інтелектуальної власності (патентного повіреного), до якого звернулися за консультацією, торговельна марка Компанії “Кока-Кола” підлягає охороні на території України навіть без реєстрації, оскільки апельсиновий напій “Фанта” реалізується на ринку України з 1996 р.

На яке питання розраховане це завдання? Проаналізуйте пояснення сторін. Яке рішення повинен прийняти суд? Які дії визнаються порушенням права на торговельну марку? Які існують способи захисту порушених прав? Чи змінилося б рішення, коли б ТОВ “Логос” використовувало торговельну марку “ФАНТАзія” чи “ФАНТА” для тканини?

141. Публічне акціонерне товариство “Норка” (далі –

ПАТ “Норка”) протягом кількох років випускало високоякісні вироби з хутра (жіночі шуби, кожушки тощо), здійснюючи їх продаж як у межах України, так і за кордоном. У встановленому порядку ПАТ “Норка” зареєструвало свою торговельну марку (чорний трикутник з зображенням білої норки посередині) і отримало відповідне свідоцтво, що засвідчувало право інтелектуальної власності ПАТ “Норка” на вказану торговельну марку. У листопаді 2012 р. у газеті “Світанок” була розміщена стаття про те, що якість товарів ПАТ “Норка” значно погіршилася. Вважаючи цю інформацію такою, що не відповідає дійсності, ПАТ “Норка” вирішило притягти редакцію газети до відповідальності і звернутися з позовною заявою до господарського суду. Під час підготовки матеріалів з’ясувалось, що вироби з хутра, які з’явилися на ринку України, виробляє ТОВ “Успіх”, яке використовує позначення, схоже на торговельну марку ПАТ “Норка”. Тоді ПАТ “Норка” пред’явило претензію ТОВ “Успіх” з вимогою припинити випуск продукції з порушенням прав на їх торговельну марку. На це ТОВ “Успіх” відповіло, що вони не порушують прав на торговельну марку ПАТ “Норка”, оскільки використовують свій промисловий зразок, який охороняється патентом України та істотно відрізняється від торговельної марки ПАТ “Норка”, оскільки на їх промисловому зразку зображена лисиця в коричневому трикутнику.

На яке коло питань розраховане це завдання? Як співвідносяться право на торговельну марку і промисловий зразок? Який обсяг правової охорони прав на торговельну марку? Які існують способи захисту прав у цій ситуації? Чи змінилося б рішення у випадку відсутності у ТОВ “Успіх” патента на промисловий зразок?

142. Державний концерн “Укрспирт” подав заявку до Державної служби інтелектуальної власності на торговельну марку “Горобина на коньяку” для алкогольного напою. Дізнавшись про це, Національний інститут найменувань місць походження Франції заперечив проти видачі цього свідоцтва, оскільки реєстрація торговельної марки, що містить як елемент позначення слово “коньяк”, яке є географічним зазначенням, зачі-

пає національні інтереси Франції і стосується міжнародних відносин між Україною і Францією. Державний концерн “Укрспирт” не погодився із наведеними аргументами, оскільки на території України діють стандарти і технічні умови, які визначають коньяк як вид міцного ароматного напою, виготовленого із виноградного спирту. До того ж, словесне позначення “коньяк” стало в Україні загальноприйнятим як позначення, що асоціюється у споживача з певним напоєм, а не з місцем його виготовлення, тобто перетворилося у видову назву товару. Представники Франції вважають, що така аргументація є підставою для порушення їх прав через використання найменування місця походження напою – французького міста Коньяк, а тому вони змушені звертатися за захистом своїх прав.

На яке питання розраховане це завдання? Як співвідносяться права на торговельну марку і географічне зазначення? Проаналізуйте доводи сторін і зробіть висновок по справі.

Список нормативно-правових актів та літератури

Про охорону прав на знаки для товарів та послуг: Закон України від 15.12.1993 р. № 3689-ХІІ [Електрон. ресурс] // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3689-12>

Про охорону прав на зазначення походження товарів: Закон України від 21.01.2000 р. № 752-IV [Електрон. ресурс] // Там же. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/про_охорону_прав_на_зазначення_походження_товарів

Про деякі питання практики вирішення спорів, пов’язаних із захистом прав інтелектуальної власності: постановою Пленуму Вищ. госп. суду України від 17.10.2012 р. № 12 [Електрон. ресурс] // Там же. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0012600-12>

Борисова В. І. До проблеми співвідношення понять “найменування”, “комерційне (фірмове) найменування”, “комерційне (фірмове) найменування” і “комерційне найменування” юридичної особи / В. І. Борисова // Другі цивілістичні читання з

питань права інтелектуальної власності, присвячені пам'яті проф. О. А. Підопригори: Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, 2009 р. – С. 56-64.

Демченко Т. С. Недобросовісність заявника у законодавстві про товарні знаки: моногр. / Т. С. Демченко. – К. : Лазуріт-Поліграф, 2008. – 94 с.

Крижна В. Захист прав споживачів при використанні комерційних позначень / В. Крижна // Вісн. госп. судочинства. – 2009. – № 2. – С. 67-71.

Крижна В. Комерційне найменування – ім'я суб'єкта підприємництва чи його комерційний псевдонім? / В. Крижна // Теорія і практика інтелект. власності. – 2008. – № 5. – С. 16-20.

Крижна В. Найменування юридичних осіб і комерційне найменування / В. Крижна // Вісн. госп. судочинства. – 2009. – № 3. – С. 116-119.

Крижна В. Правова охорона добре відомих торговельних марок за законодавством України / В. Крижна // Там же. – 2009. – № 1. – С. 74-78.

Крижна В. М. Види торговельних марок / В. М. Крижна // Теорія і практика інтелект. власності. – 2008. – № 1. – С. 44-51.

Мельниченко Ю. Деякі аспекти встановлення моменту виникнення виключного права на використання зазначення походження / Ю. Мельниченко // Підприємництво, госп-во і право : наук.-практ. госп.-прав. журн. – 2012. – № 2. – С. 88-90.

Право інтелектуальної власності Європейського Союзу та законодавство України / за ред. Ю. М. Капіці; кол. авт. Ю. М. Капіца, С. К. Ступак, В. П. Воробйов та ін. – К.: Вид. Дім “Слово”, 2006. – 1104.

Т е м а 30. Інші види прав інтелектуальної власності

(питання для самостійного вивчення)

1. Право інтелектуальної власності на наукове відкриття та проблеми його реалізації.

2. Право інтелектуальної власності на компонування (топографію) інтегральної мікросхеми.

3. Право інтелектуальної власності на раціоналізаторську пропозицію та стан її правової охорони.

4. Право інтелектуальної власності на селекційні досягнення (сорти рослин і породи тварин).

5. Право інтелектуальної власності на комерційну таємницю, об'єкти комерційної таємниці та правовий режим їх захисту.

6. Право інтелектуальної власності на “ноу-хау”, співвідношення понять “комерційна таємниця” і “ноу-хау”.

7. Права інтелектуальної власності на технології, створені за державні кошти.

Список нормативно-правових актів та літератури

Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій: Закон України від 14.09.2006 р. № 143-V [Електрон. ресурс] // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/143-16>

Про охорону прав на сорти рослин: Закон України від 21.04.1993 р. № 3116-XII в ред. Закону України від 17.01.2002 р. № 2986-III [Електрон. ресурс] // Там же. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/209/95-%D0%B2%D1%80>

Про охорону прав на топографії інтегральних мікросхем: Закон України від 05.11.1997 р. № 621/97 [Електрон. ресурс] // Там же. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/621/97-%D0%B2%D1%80>

Про племінну справу у тваринництві: Закон України від 15.12.1993 р. № 3691-XII в ред. Закону України від 21.12.1999 р. № 1328-XIV [Електрон. ресурс] // Там же. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3691-12>

Про приєднання України до Міжнародної конвенції по охороні нових сортів рослин: Закон України від 02.06.1995 р. № 209/95-ВР [Електрон. ресурс] // Там же. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/209/95-%D0%B2%D1%80>

Бегова Т. До питання про співвідношення понять “ноу-хау” і “комерційна таємниця” / Т. Бегова // Вісн. Акад. прав. наук України. 2007. – № 4 (51). – С. 256-265.

Підопригора О. А. Наукове відкриття в Цивільному кодексі України / О. А. Підопригора // Інтелект. власність. – 2003. –

№ 7. – С. 3-7.

Підопригора О. Право інтелектуальної власності на копонування інтегральної мікросхеми, сорт рослини, породу тварини у новому Цивільному кодексі України / О. Підопригора // Інтелект. власність. – 2004. – № 2. – С. 3-9.

Право інтелектуальної власності України : конспект лекцій / за ред. В. І. Борисової; Юрид. акад. України ім. Я. Мудрого. – Х. : Право, 2008. – 112 с.

Право інтелектуальної власності: акад. курс: [підруч. для студ. вищ. навч. закл.] / за ред. О. А. Підопригори, О. Д. Святоцького. – 2-е вид., переробл. та доповн. – К. : Вид. Дім “Ін Юре”, 2004. – 672 с.

Право інтелектуальної власності Європейського Союзу та законодавство України / за ред. Ю. М. Капіці. – К. : Вид. Дім “Слово”, 2006. – 1104 с.

Сімсон О. Е. Інноваційне і креативне право: Право знань і творчості / О. Е. Сімсон. – К.: Вид. Дім “Ін Юре”, 2006. – 264 с.

5. СЛОВНИК ОСНОВНИХ ТЕРМІНІВ

Акти цивільного законодавства – нормативно-правові акти, які встановлюють норми, що регулюють цивільні відносини.

Акти цивільного стану – дії та події, що нерозривно пов'язані з фізичною особою і започатковують, змінюють, доповнюють або припиняють її можливість бути суб'єктом цивільних прав та обов'язків.

Джерела цивільного права – форми, в яких знаходять вираження норми цивільного права.

Довіреність – письмовий документ, що видається однією особою іншій особі для представництва перед третіми особами.

Заповіт – особисте розпорядження фізичної особи на випадок своєї смерті.

Звичай – правило поведінки, яке не встановлено актами цивільного законодавства, але є усталеним у певній сфері цивільних відносин.

Емфітевзис – право користування чужою земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб.

Міжнародний договір – договір, укладений у письмовій формі з іноземною державою або іншим суб'єктом міжнародного права, регулюється міжнародним правом незалежно від того, міститься договір в одному чи декількох пов'язаних між собою документах, і незалежно від його конкретного найменування (договір, угода, конвенція, пакт, протокол тощо).

Непідприємницьке товариство – товариство, яке не має на меті одержання прибутку для його наступного розподілу між учасниками.

Нікчемний правочин – правочин, недійсність якого встановлена законом.

Об'єкти цивільних прав – матеріальні та нематеріальні блага, стосовно яких між суб'єктами виникають відносини, що складають предмет цивільно-правового регулювання.

Особисте немайнове право – міра можливої поведінки уповноваженої особи щодо невіддільних від її особистості абсолютних благ немайнового характеру, які позбавлені економічного змісту і надають людині можливість на свій розсуд, без втручання

інших осіб, визначити свою поведінку в сфері особистого життя.

Оспорюваний правочин – правочин, недійсність якого прямо не встановлена законом, але який може бути визнаний недійсним судом у разі, коли одна із сторін або інша заінтересована особа заперечують його дійсність на підставах, встановлених законом.

Підприємницьке товариство – товариство, яке здійснює підприємницьку діяльність з метою одержання прибутку та наступного його розподілу між учасниками.

Підприємство – єдиний майновий комплекс, що використовується для здійснення підприємницької діяльності.

Позовна давність – строк, у межах якого особа може звернутися до суду з вимогою про захист свого цивільного права або інтересу.

Право власності – право особи на річ (майно), яке вона здійснює відповідно до закону за своєю волею незалежно від волі інших осіб.

Право інтелектуальної власності – право особи на результат інтелектуальної, творчої діяльності або на інший об'єкт прав інтелектуальної власності, визначений Цивільним кодексом України та іншим законом.

Правочин – дія особи, спрямована на набуття, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків.

Представництво – правовідношення, в якому одна сторона (представник) зобов'язана або має право вчинити правочин від імені другої сторони, яку вона представляє.

Річ – предмет матеріального світу, щодо якого можуть виникати цивільні права та обов'язки.

Речове право (в об'єктивному розумінні) – сукупність правових норм, що регулюють відносини між управомоченою особою та всіма іншими суб'єктами з приводу речей та закріплюють можливість цієї особи безпосередньо впливати на річ з усуненням всіх інших осіб.

Речове право на чуже майно – визначена договором з власником або законом міра можливої поведінки управомоченої особи по здійсненню обмежених за обсягом (порівняно з правом власності) правомочностей речового характеру (володіння, корис-

тування і розпорядження) стосовно речей, які їй не належать.

Самозахист – застосування особою засобів протидії, які не заборонені законом та не суперечать моральним засадам суспільства.

Сервітут – право користування чужим майном.

Спадкове право (в об'єктивному розумінні) – сукупність цивільно-правових норм, які регулюють відносини, що виникають внаслідок переходу майна, а також майнових прав та обов'язків померлого до інших осіб.

Спадковий договір – договір, за яким одна сторона (набувач) зобов'язується виконувати розпорядження другої сторони (відчужувача) і в разі його смерті набуває право власності на майно відчужувача.

Спадкування – перехід прав та обов'язків (спадщини) від фізичної особи, яка померла (спадкодавця), до інших осіб (спадкоємців).

Спадщина – сукупність прав та обов'язків, що належали спадкодавцю на момент відкриття спадщини, які не припиняються його смертю і переходять до спадкоємців в порядку правонаступництва.

Спільна сумісна власність – власність двох або більше осіб без визначення часток кожного з них у праві власності.

Спільна часткова власність – власність двох чи більше осіб із визначенням часток кожного з них у праві власності.

Строк – певний період у часі, зі спливом якого пов'язана дія чи подія, яка має юридичне значення.

Суб'єктивне цивільне право – міра дозволеної поведінки, що належить учаснику цивільних правовідносин.

Суперфіцій – право користування чужою земельною ділянкою для забудови.

Суб'єктивний цивільний обов'язок – міра належної поведінки зобов'язаного учасника цивільного правовідношення, яка може полягати в необхідності здійснення дій активного або пасивного характеру.

Термін – певний момент у часі, з настанням якого пов'язана дія чи подія, яка має юридичне значення.

Товариство – організація, створена шляхом об'єднання осіб (учасників), які мають право участі у цьому товаристві.

Установа – організація, створена однією або кількома

особами (засновниками), які не беруть участі в управлінні нею, шляхом об'єднання (виділення) їх майна для досягнення мети, визначеної засновниками, за рахунок цього майна.

Фізична особа – людина як учасник цивільних відносин.

Цивільна дієздатність – здатність особи своїми діями набувати для себе цивільних прав і самостійно їх здійснювати, а також здатність своїми діями створювати для себе обов'язки, самостійно їх виконувати та нести відповідальність у разі їх невиконання.

Цивільна правоздатність – здатність мати цивільні права та обов'язки.

Цивільне право як приватне право (в об'єктивному розумінні) – сукупність правових норм, які регулюють шляхом диспозитивного методу особисті немайнові та майнові відносини, засновані на юридичній рівності, вільному волевиявленні, майновій самостійності їх учасників.

Цивільні правовідносини – особисті немайнові та майнові відносини, врегульовані нормами цивільного права, що виникають між автономними і рівноправними суб'єктами, які наділені суб'єктивними цивільними правами та суб'єктивними цивільними обов'язками.

Цивільно-правова відповідальність – застосування до правопорушника у випадку здійснення ним протиправних дій або бездіяльності передбачених договором чи законом заходів державного примусу у вигляді додаткових цивільно-правових обов'язків майнового характеру (санкцій).

Цивільно-правовий договір – домовленість двох або більше сторін, спрямована на встановлення, зміну або припинення цивільних прав і обов'язків.

Цінний папір – документ встановленої форми з відповідними реквізитами, що посвідчує грошове або інше майнове право та визначає взамовідносини між особою, яка його розмістила (видала), і власником та передбачає виконання зобов'язань згідно з умовами його розміщення, а також можливість передачі прав, що впливають з цього документа, іншим особам.

Юридична особа – організація, створена і зареєстрована у встановленому законом порядку.

6. ПОТОЧНИЙ (МОДУЛЬНИЙ) ТА ПІДСУМКОВИЙ КОНТРОЛЬ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ

Опис предмета курсу

Курс	Напря́м, освітньо- кваліфікацій- ний рівень	Характеристика навчального курсу (структура залікового кредиту)
<p>Кількість кредитів ECTS: 7,1</p> <p>Модулів: 2</p> <p>Змістових модулів: 4</p> <p>Загальна кількість годин: 256</p> <p>Тижневих годин: 2-6</p>	<p>0304 “Право”</p> <p>“Бакалавр”</p> <p>6.030401 “Правознавство”</p>	<p>Нормативна: Модуль I Лекції: 78 Практичні заняття: 68 Модуль II Самостійна та індиві- дуальна робота: 110</p> <p>Модуль I Лекції: 20 Практичні заняття: 16 Модуль II Лекції: 12 Практичні заняття: 12 Модуль III Лекції: 16 Практичні заняття: 20 Модуль IV Лекції: 30 Практичні заняття: 20 Види контролю: залік за результатами модульного контро- лю, іспит</p>

7. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ І УМІНЬ СТУДЕНТІВ

Оцінювання рівня знань студентів здійснюється на основі результатів поточного модульного контролю (ПМК), індивідуальної роботи і підсумкового контролю знань (ПКЗ).

Загальним об'єктом оцінювання знань студентів при ПМК є відповідні теми навчальної програми, засвоєння яких перевіряється під час ПМК. Завданням ПМК є перевірка розуміння та засвоєння навчального матеріалу відповідного змістового модуля (ЗМ), здатності осмислити зміст тем чи розділів навчальної програми, умінь застосовувати отримані знання при вирішенні професійних завдань.

Об'єктами ПМК знань студентів є:

- успішність на практичних заняттях;
- виконання модульних тестових завдань.

Оцінювання знань і умінь студентів при ПМК здійснюється викладачем, який веде практичні заняття, наприкінці вивчення кожного ЗМ з урахуванням результатів:

- роботи студента на практичних заняттях;
- виконання тестових завдань.

Критеріями оцінювання знань за ПМК є:

- успішність засвоєння знань та набуття навичок на практичних заняттях, що включає систематичність їх відвідування, здатність студента засвоювати категоріальний апарат, вміння орієнтуватися у змісті чинних нормативних актів, навички узагальненого мислення, логічність та повнота викладення навчального матеріалу, навички творчо підходити до вирішення поставлених завдань, активність роботи на практичних заняттях, рівень знань за результатами опитування на практичних заняттях, самостійне опрацювання тем у цілому чи окремих питань – від 0 до 7 балів;

- оцінка за виконання модульних тестових завдань – від 0 до 3 балів.

Результати оцінювання роботи студентів фіксуються у відповідній відомості та оприлюднюються за допомогою електронної системи контролю навчання. У разі невиконання тесто-

вих завдань студенти мають право скласти їх до початку екзаменаційної сесії. Студенти, які одержали 0 балів за виконання тестових завдань, мають право на повторне їх виконання за тим же ЗМ. При цьому бал, одержаний при повторному виконанні тестових завдань, може бути зменшений. Час складання тестових завдань визначає викладач.

За результатами практичних занять у третьому семестрі виставляється залік. Підсумковий бал за результатами ПМК та залік виставляються на останньому практичному занятті відповідного семестру. Мінімальна кількість балів для заліку – 8. Студенти, знання яких оцінені мінімально необхідною для складання іспиту кількістю балів (25) і вище, не мають права на виконання додаткових завдань для підвищення отриманої кількості балів.

Оцінювання за всіма результатами контролю протягом навчального року здійснюється шляхом підсумовування результатів разом за 100-бальною шкалою. Завдання ПМК оцінюються як підсумок результатів за окремими змістовими модулями в діапазоні від 0 до 40 балів. Виконання індивідуальної роботи оцінюється від 0 до 10 балів. Відповіді на екзаменаційні питання, які виносяться на ПКЗ, оцінюються в діапазоні від 0 до 50 балів.

Модуль I (поточне тестування)				Модуль II (індивідуальна робота)	Підсум- ковий іспит	Сума
ЗМ1	ЗМ 2	ЗМ 3	ЗМ 4			
10	10	10	10	10	50	100

Розрахункова шкала для оцінювання роботи студентів на практичних заняттях

Кількість балів	Критерії оцінювання
7	<p>Систематичне відвідування практичних занять, відсутність пропусків занять без поважних причин; відпрацювання тем практичних занять, пропущених з поважних причин; вирішення завдань до кожного практичного завдання; висока активність роботи на практичних заняттях; засвоєння всього матеріалу тем змістового модуля; повні та обґрунтовані відповіді при розв'язанні задач (казусів); здатність визначення теоретичних питань, на які розраховані завдання; уміння опрацьовувати та застосовувати акти цивільного законодавства; обізнаність із постановами та роз'ясненнями вищих судових інстанцій; уміння сформулювати своє ставлення до певної проблеми теми; вміння мислити узагальнено; здатність публічно представити матеріал.</p>
6	<p>Систематичне відвідування практичних занять, відсутність пропусків занять без поважних причин; відпрацювання тем практичних занять, пропущених з поважних причин; вирішення завдань до кожного практичного заняття; висока активність роботи на практичних заняттях; засвоєння всього матеріалу тем змістового модуля; повні та обґрунтовані відповіді з несуттєвими помилками при розв'язанні задач (казусів); здатність визначення теоретичних питань, на які розраховані завдання;</p>

	<p>уміння опрацьовувати та застосовувати акти цивільного законодавства; обізнаність із постановами та роз'ясненнями вищих судових інстанцій; уміння сформулювати своє ставлення до певної проблеми теми; здатність публічно представити матеріал.</p>
5	<p>Наявність пропущених практичних занять; відпрацювання тем пропущених практичних занять; вирішення завдань до кожного практичного заняття; активна робота на практичних заняттях; засвоєння основних положень тем змістового модуля; допущення декількох незначних помилок при розв'язанні задач (казусів); здатність визначення теоретичних питань, на які розраховані завдання; уміння опрацьовувати та застосовувати акти цивільного законодавства; обізнаність із постановами та роз'ясненнями вищих судових інстанцій; здатність публічно представити матеріал.</p>
4	<p>Наявність пропущених практичних занять; відпрацювання тем пропущених практичних занять; епізодична відсутність рішень завдань (казусів); участь у роботі на практичних заняттях; засвоєння окремих положень матеріалу тем змістового модуля; неповні відповіді при розв'язанні задач (казусів); складності при визначенні теоретичних питань, на які розраховані завдання; певні складності при застосуванні актів цивільного законодавства; здатність публічно представити матеріал.</p>
3	<p>Несистематичне відвідування практичних занять, відсутність на заняттях без поважних причин; наявність декількох невідпрацьованих тем пропущених практичних занять;</p>

	<p>епізодична відсутність рішень задач (казусів); участь у роботі на практичних заняттях; засвоєння окремих положень матеріалу тем змістового модуля; неповні відповіді, допущення помилок при розв'язанні задач (казусів); великі складності при визначенні теоретичних питань, на які розраховані завдання; певні складності при застосуванні актів цивільного законодавства; непевнені навички публічного представлення матеріалу.</p>
2	<p>Епізодичне відвідування практичних занять, відсутність на заняттях без поважних причин; наявність невідпрацьованих тем пропущених практичних занять; епізодична відсутність рішень завдань (казусів); пасивна робота на практичних заняттях (участь у роботі останніх лише за наявності стимулу зі сторони викладача); наявність певного уявлення щодо матеріалу тем змістового модуля; неповні відповіді, допущення значної кількості помилок при розв'язанні задач (казусів); невміння визначити теоретичні питання, на які розраховані завдання; непевнені навички застосування актів цивільного законодавства; непевнені навички публічного представлення матеріалу.</p>
1	<p>Систематичні пропуски практичних занять без поважних причин; наявність невідпрацьованих тем пропущених практичних занять; систематична відсутність рішень завдань (казусів); пасивність у роботі на практичних заняттях; відсутність знань за темами змістового модуля; неповні, необґрунтовані відповіді, допущення істотних помилок при розв'язанні задач (казусів);</p>

	нездатність визначити теоретичні питання, на які розраховані завдання; недостатні навички застосування актів цивільного законодавства.
0	Систематичні пропуски практичних занять без поважних причин; теми пропущених практичних занять не відпрацьовані; систематична відсутність рішень завдань (казусів); пасивність у роботі на практичних заняттях; відсутність знань за темами змістового модуля; неповні, необґрунтовані відповіді, допущення істотних помилок при розв'язанні задач (казусів); нездатність визначити теоретичні питання, на які розраховані завдання; відсутність навичок застосування актів цивільного законодавства; невміння публічно представляти матеріал.

**Розрахункова шкала оцінювання
відповідей тестових завдань за ЗМ**

Кількість правильних відповідей на тестові питання	Кількість балів
18-20	3
15-17	2
12-14	1
0-11	0

**Шкала підсумкової оцінки з навчальної дисципліни,
яка виставляється в залікову книжку**

Оцінка за шкалою ECTS	ВИЗНАЧЕННЯ	Оцінка за національною шкалою	Оцінка за 100-бальною шкалою, що використовується в Нац. у-ті “Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого”
A	ВІДМІННО – відмінне виконання, лише з незначною кількістю помилок	5	90-100
B	ДУЖЕ ДОБРЕ – вище середнього рівня з кількома помилками	4	80-89
C	ДОБРЕ – у цілому правильна робота з певною кількістю незначних помилок		75-79
D	ЗАДОВІЛЬНО – непогано, але зі значною кількістю недоліків	3	70-74
E	ДОСТАТНЬО – виконання задовольняє мінімальні критерії		60-69
FX	НЕЗАДОВІЛЬНО – потрібно попрацювати перед тим, як перескласти	2	35-59
F	НЕЗАДОВІЛЬНО – необхідна серйозна подальша робота, обов’язковий повторний курс		1-34

8. ІНДИВІДУАЛЬНА РОБОТА СТУДЕНТІВ

Відповідно до “Положення про організацію навчального процесу в кредитно-модульній системі підготовки фахівців” індивідуальна робота студентів з цивільного права України включає :

- анотації прочитаної додаткової літератури з дисципліни;
- підготовку постатейних матеріалів до Цивільного кодексу України;
- есе за вузькоспеціальною проблематикою;
- тези наукової доповіді (повідомлення);
- наукову статтю;
- підготовку та проведення модельного (навчального) судового засідання з розгляду цивільної справи;
- складання термінологічних словників.

Вибір студентом виду індивідуальної роботи здійснюється за погодженням з кафедрою на початку навчального року. Організацію, контроль та оцінку якості виконання індивідуальної роботи студентів здійснює викладач, який веде практичні заняття.

Виконання індивідуальної роботи оцінюється в діапазоні від 0 до 10 балів.

Враховуючи різноманіття форм індивідуальної роботи і той факт, що остання оцінюється в діапазоні від 0 до 10 балів, пропонуються як критерії її оцінювання використовувати такі показники:

- складність форми обраної студентом індивідуальної роботи;
- ступінь самостійності виконання роботи;
- творчий характер роботи;
- внутрішню послідовність, логічність і завершеність роботи.

Індивідуальна робота представляється студентом для перевірки та оцінювання за 15 днів до початку екзаменаційної сесії.

9. ПРОГРАМНІ ПИТАННЯ З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ “ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО УКРАЇНИ” (ЧАСТИНА 1)

1. Предмет цивільного права.
2. Диспозитивний метод регулювання цивільних відносин та чинники, що його зумовлюють.
3. Принципи цивільного права.
4. Функції та система цивільного права.
5. Поняття та види джерел цивільного права.
6. Акти цивільного законодавства та їх дія в часі, в просторі та за колом осіб.
7. Аналогія закону та аналогія права.
8. Поняття, елементи та види цивільних правовідносин.
9. Підстави виникнення цивільних прав та обов'язків.
10. Цивільна правоздатність фізичної особи.
11. Цивільна дієздатність фізичної особи та її зміст.
12. Повна цивільна дієздатність.
13. Часткова цивільна дієздатність.
14. Неповна цивільна дієздатність. Надання повної цивільної дієздатності фізичній особі, яка не досягла вісімнадцяти років.
15. Обмеження цивільної дієздатності фізичної особи.
16. Визнання фізичної особи недієздатною.
17. Опіка і піклування.
18. Визнання фізичної особи безвісно відсутньою: підстави, порядок, наслідки.
19. Оголошення фізичної особи померлою: підстави, порядок, наслідки.
20. Фізична особа як підприємець.
21. Поняття юридичної особи та її ознаки.
22. Організаційно-правові форми юридичних осіб приватного права.
23. Індивідуалізація юридичних осіб.
24. Створення юридичних осіб приватного права.
25. Цивільна правоздатність та дієздатність юридичної особи приватного права. Органи юридичної особи.

26. Філії та представництва юридичної особи.
27. Припинення юридичної особи з правонаступництвом.
28. Припинення юридичної особи без правонаступництва.
29. Господарські товариства та їх форми.
30. Повне товариство.
31. Командитне товариство.
32. Товариство з обмеженою відповідальністю.
33. Товариство з додатковою відповідальністю.
34. Акціонерне товариство.
35. Виробничий кооператив.
36. Загальна характеристика непідприємницьких товариств і установ.
37. Участь держави, Автономної Республіки Крим, територіальних громад у цивільних відносинах.
38. Поняття та види об'єктів цивільних прав.
39. Речі та їх класифікація.
40. Гроші і валютні цінності як об'єкти цивільних прав.
41. Поняття та види цінних паперів як об'єктів цивільних прав.
42. Нематеріальні блага як об'єкти цивільних прав.
43. Поняття правочину та його ознаки.
44. Класифікація правочинів.
45. Загальні вимоги, додержання яких є необхідним для чинності правочину.
46. Форма правочину. Державна реєстрація правочинів.
47. Глумачення правочину. Відмова від правочину.
48. Недійсність правочину.
49. Нікчемні правочини.
50. Оспорювані правочини.
51. Правові наслідки недійсності правочину.
52. Поняття та види представництва.
53. Довіреність: поняття, види, форма, строк.
54. Припинення представництва за довіреністю.
55. Вчинення правочинів з перевищенням повноважень. Передоручення.
56. Поняття, засади та межі здійснення суб'єктивних цивільних прав.

57. Поняття та засади виконання цивільних обов'язків.
58. Загальні засади захисту цивільних прав та інтересів.
59. Захист цивільних прав та інтересів юрисдикційними органами.
60. Самозахист цивільних прав.
61. Поняття, ознаки та функції цивільно-правової відповідальності.
62. Види цивільно-правової відповідальності.
63. Умови цивільно-правової відповідальності.
64. Підстави звільнення від цивільно-правової відповідальності.
65. Поняття строку та терміну. Види строків. Порядок їх обчислення.
66. Поняття позовної давності та межі її застосування.
67. Види позовної давності. Зміна тривалості позовної давності.
68. Початок перебігу позовної давності.
69. Зупинення та переривання перебігу позовної давності.
70. Наслідки спливу позовної давності.
71. Загальна характеристика речового права.
72. Поняття права власності. Право власності в об'єктивному і суб'єктивному розумінні.
73. Суб'єкти і об'єкти права власності.
74. Зміст права власності. Здійснення права власності.
75. Право власності на земельну ділянку. Самочинне будівництво.
76. Право власності на житло.
77. Обов'язки власника та обмеження його прав.
78. Первісні підстави набуття права власності.
79. Похідні підстави набуття права власності.
80. Загальні та спеціальні підстави набуття права власності.
81. Момент виникнення права власності у набувача майна за договором.
82. Підстави припинення права власності.
83. Випадки примусового вилучення майна, яке належить особі на праві власності.

84. Загальна характеристика та види права спільної власності.
85. Право спільної часткової власності.
86. Переважне право купівлі частки у праві спільної часткової власності.
87. Поділ майна, що є у спільній частковій власності, та виділ з нього частки. Припинення права на частку у спільному майні за вимогою інших співвласників.
88. Право спільної сумісної власності.
89. Поділ майна, що є у спільній сумісній власності, та виділ з нього частки.
90. Цивільно-правові засоби захисту права власності.
91. Право власника на витребування майна із чужого незаконного володіння (віндикаційний позов).
92. Розрахунки при витребуванні майна із чужого незаконного володіння.
93. Право на захист права власності від порушень, не пов'язаних із позбавленням володіння (негаторний позов).
94. Поняття і види спадкування. Склад спадщини.
95. Відкриття спадщини. Час і місце.
96. Спадкоємці. Право на спадкування. Усунення від права на спадкування.
97. Поняття заповіту та його види. Умови його дійсності.
98. Форма заповіту. Порядок посвідчення заповіту.
99. Скасування і зміна заповіту. Визнання заповіту недійсним.
100. Права заповідача. Заповідальні розпорядження.
101. Право на обов'язкову частку у спадщині.
102. Заповіт з умовою. Заповіт подружжя.
103. Виконання заповіту. Повноваження виконавця заповіту.
104. Черговість спадкування за законом.
105. Прийняття спадщини. Строк прийняття спадщини та наслідки його пропусчення.
106. Відмова від прийняття спадщини: поняття та наслідки. Відумерлість спадщини.

107. Пред'явлення кредиторами спадкодавця претензій до спадкоємців. Задоволення вимог кредитора.

108. Спадковий договір.

109. Поняття права інтелектуальної власності та його співвідношення з правом власності.

110. Суб'єкти та об'єкти авторського права.

111. Особисті та майнові права авторів. Строки чинності авторських майнових прав, правові наслідки їх закінчення.

112. Загальна характеристика суміжних прав. Суб'єкти та об'єкти суміжних прав.

113. Особисті та майнові права на об'єкти суміжних прав. Строки чинності суміжних майнових прав.

114. Поняття, суб'єкти та об'єкти патентного права.

115. Право інтелектуальної власності на винахід, рисну модель, промисловий зразок.

116. Право інтелектуальної власності на комерційне найменування та географічне зазначення.

117. Право інтелектуальної власності на торговельну марку.

З М І С Т

1. Вступ	3
2. Загальний розрахунок годин лекцій, практичних занять, самостійної роботи.....	5
3. Програма навчальної дисципліни “Цивільне право України”	8
4. Завдання до практичних занять та самостійної роботи.....	19
5. Словник основних термінів.....	150
6. Поточний (модульний) контроль знань студентів.....	154
7. Критерії оцінювання знань і умінь студентів.....	155
8. Індивідуальна робота студентів.....	162
9. Програмні питання з навчальної дисципліни “Цивільне право України” (частина 1).....	163

Навчальне видання

**НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ
ПОСІБНИК
ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ
ТА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ
З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
“ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО УКРАЇНИ”
ЧАСТИНА 1**

(галузь знань 0304 “Право”,
освітньо-кваліфікаційний рівень “Бакалавр”,
напрямок підготовки 6.030401 “Правознавство”)
для студентів II курсу денної форми навчання

Укладачі:

БОРИСОВА Валентина Іванівна,
БАРАНОВА Людмила Миколаївна,
КРАТ Василь Іванович,
БАЛЮК Віктор Миколайович,
БЛЯЄВ Олександр Олександрович,
ДОЛГОПОЛОВА Любов Миколаївна,
ДОМАШЕНКО Михайло Васильович,
ДОНЕЦЬ Антон Геннадійович,
ЄВКОВ Андрій Миколайович,
ЄМЕЛЬЯНЧИК Сергій Олександрович,
ЗАМУРАВКІНА Римма Михайлівна,
ІВАНОВ Андрій Михайлович,
ІВАНОВА Ксенія Юріївна,
ІГНАТЕНКО Вадим Миколайович,
ІСАЄВ Арсен Миколайович,
КАЦЮБА Каріна Валеріївна,
КРИЖНА Валентина Миколаївна,

КУРАФЄЄВА Ірина Василівна,
МАСЛОВА-ЮРЧЕНКО Катерина
Олександрівна,
НОВОХАТСЬКА Яна Володимирівна,
ПЕЧЕНИЙ Олег Петрович,
ПРИСТУПА Степан Никифорович,
СИРОТЕНКО Сергій Євгенович,
СІМСОН Ольга Едуардівна,
СОЛОВІЙОВ Олексій Миколайович,
СПАСИБО Іларіон Андрійович,
СПАСИБО-ФАТЄЄВА Інна Валентинівна,
СУРЖЕНКО Ольга Анатоліївна,
ТАШ'ЯН Роман Іванович,
ТУПИЦЬКА Євгенія Олександрівна,
УС Марина Володимирівна,
ХОДИКО Юрій Євгенович,
ЯРКІНА Наталія Євгенівна,
ЯРОЦЬКИЙ Віталій Леонідович

Відповідальна за випуск *В. І. Борисова*

Редактор *Л. М. Рибалко*
Комп'ютерна верстка *Л. П. Лавриненко*

План 2013

Підп. до друку 24.04.2013. Формат 60x84 ¹/₁₆. Папір офсетний.
Друк: ризограф. Ум. друк. арк. 10,5. Облік.-вид. арк. 7,4. Вид. № 351.
Тираж 250 прим. Зам. № 4387. Ціна договірна.

Редакційно-видавничий відділ
Національного університету “Юридична академія України імені Ярослава Мудрого”,
вул. Пушкінська, 77, м. Харків, 61024, Україна.

Друкарня
Національного університету “Юридична академія України імені Ярослава Мудрого”,
вул. Пушкінська, 77, м. Харків, 61024, Україна.